

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

Podmínky podnikání v České republice v mezinárodním srovnání 2005

Anna Kadeřábková, Václav Šmejkal

Abstrakt:

Předkládaná studie prezentuje výsledky šetření Světové banky za rok 2005 realizovaného v rámci projektu *Doing Business* s důrazem na hodnocení pozice České republiky v rámci EU i v širším mezinárodním srovnání. Podmínky pro podnikání jsou hodnoceny zejména podle charakteristik regulační zátěže a jejich dopadů na podnikání. Struktura studie sleduje deset ukazatelů podmínek podnikání zahrnutých do projektu v roce 2005, tj. vznik a zánik podniku, udělování povolení, vynutitelnost plnění smluv, ochranu investorů, registraci vlastnictví, získávání úvěru, přijímání a propouštění pracovníků, zahraniční obchodování, platbu daní. Každá kapitola obsahuje výchozí srovnání podmínek v příslušném ukazateli. V další části jsou podrobněji hodnoceny charakteristiky dílčích složek jednotlivých ukazatelů s objasněním specifik právní úpravy České republiky v daných oblastech a s prezentací případných již realizovaných, předpokládaných či doporučených změn zaměřených na zlepšení kritických míst. Souhrnné srovnání podmínek podnikání v každém ukazateli zahrnuje celkové pořadí zemí EU, kvantifikaci vztahů mezi dílčími složkami ukazatele a související bližší specifikaci pozice členských zemí. Poslední část studie uvádí souhrnný přehled výsledků zemí EU ve sledovaných základních deseti ukazatelích podmínek podnikání a pro Českou republiku rovněž v jejich dílčích složkách podle úrovně kvality. Dále jsou prezentovány vztahy mezi kvalitou regulace a dalšími ekonomickými a institucionálními ukazateli: úrovní daňové zátěže, indexem ekonomické svobody a úrovní korupce.

Klíčová slova: podmínky podnikání, kvalita regulace, regulační zátěž, mezinárodní srovnání

JEL Classification: O12, O17, O50, P48

Profil autorů:

Doc. Ing. Anna Kadeřábková, Ph.D. je ředitelkou Grantového fondu Vysoké školy ekonomie a managementu a vedoucí Centra ekonomických studií VŠEM. Dlouhodobě se zabývá problematikou kvalitativních charakteristik strukturálních změn ve vztahu k technologické, inovační a kvalifikační náročnosti na národní, odvětvové, regionální a podnikové úrovni. Soustřeďuje se na analýzu jejich vývoje v České republice v širším mezinárodním srovnání v rámci rozšířené EU. Tento komplexní výzkumný záběr umožňuje realizaci propracované analýzy podmínek přechodu na znalostně založenou ekonomiku zejména ve vztahu k technologické změně a zvyšování kvality lidského kapitálu.

JUDr. Václav Šmejkal, Ph.D. je právníkem v AK Dr. Jiřího Taišla a odborný ředitel společnosti European Consulting Institute-Réma, s.r.o. Do února 2003 byl ředitelem České podnikatelské reprezentace v Bruselu, předtím od roku 1998 ředitelem Centra pro evropskou integraci Hospodářské komory ČR. Řadu let působil jako vysokoškolský učitel, novinář a firemní konzultant. Je členem výboru České asociace pro soutěžní právo, České manažerské asociace, správní rady o.p.s. Evropské a mezinárodní právo a Pražského institutu pro globální otázky Glopolis, spolupracovníkem časopisu Ekonom, lektorem kursů pro podnikatele, státní úředníky a studenty. Zabývá se tématem evropské integrace, práva a trhu EU a mezinárodních vztahů.

Recenzenti:

Ing. Daniel Trnka, Odbor reformy regulace a ústřední státní správy, Úřad vlády

JUDr. Petr Zima, advokátní kancelář Šváb, Zima a partneři

JUDr. Boris Kučera, Svaz průmyslu a dopravy

Řada studií Working Paper CES VŠEM je vydávána s podporou grantů GAČR 402/05/2210 a MŠMT výzkumná centra 1M0524.

© Centrum ekonomických studií VŠEM

ISSN 1801-2728

1. Úvod

Podmínky podnikání významně a bezprostředně ovlivňují realizaci a výkonnost podnikatelských aktivit a tím i celkovou ekonomickou výkonnost. Výsledky hodnocení jejich kvality přispívají k identifikaci dopadů regulace podnikání na ekonomické a sociální charakteristiky výkonnosti a související institucionální charakteristiky (např. motivaci k realizaci korupčních praktik). Na druhé straně hodnocení podmínek podnikání pomáhá při formulaci a realizaci souvisejících (dílčích i komplexních) reforem, které mohou přispět ke zvýšení konkurenceschopnosti země díky zlepšení kvality jejího institucionálního prostředí a posílení pobídek k investování a zaměstnávání.

Neplatí přitom, že lepší hodnocení podmínek podnikání znamená absenci regulace. Mnohdy např. vytvoření odpovídajícího informačního systému či zajištění vymahatelnosti práv zúčastněných subjektů vyžaduje propracovaný regulační rámec i nemalé náklady. Nicméně v zemích s příznivými podmínkami podnikání představuje regulace menší administrativní a finanční zátěž pro podniky a usnadňuje jejich fungování. Větší daňové sazby mohou být v takových zemích spojeny s vyšší kvalitou veřejných služeb, která se projevuje vedle minimální regulační zátěže podnikání rovněž např. kvalitou infrastruktury, vyššími hodnotami indexu lidského rozvoje či nižší úrovní korupce.

Předkládaná studie prezentuje výsledky šetření Světové banky (WB) za rok 2005 realizovaného v rámci projektu *Doing Business* (s platností údajů v lednu daného roku) a jejich komentáře k české regulační praxi a předkládá náměty k jejich dalšímu využití v ekonomické analýze. Pozornost je zaměřena na hodnocení pozice České republiky v rámci EU i v širším mezinárodním srovnání.¹ Projekt WB hodnotí podmínky podnikání či kvalitu regulace podnikatelských aktivit ve 155 zemích² včetně 22 členských zemí Evropské unie (bez Lucemburska, Kypru a Malty) s odlišením nových členů.

Podmínky podnikání jsou hodnoceny zejména podle charakteristik regulační zátěže a jejich dopadů. Rozsah sledovaných ukazatelů se postupně rozšiřuje (v roce 2005 jich bylo deset), mírně se mění i jejich metodologie, což poněkud omezuje srovnatelnost výsledků v čase (k dispozici jsou data od roku 2003). Široký záběr projektu z hlediska počtu zemí umožňuje realizovat rozsáhlá mezinárodní srovnání pro skupiny zemí na různé úrovni ekonomického i institucionálního rozvoje. Struktura studie sleduje deset ukazatelů podmínek podnikání, tj. vznik a zánik podniku, udělování povolení, vynutitelnost plnění smluv, ochranu investorů, registraci vlastnictví, získávání úvěru, přijímání a propouštění pracovníků, zahraniční obchodování, platbu daní.

Každá kapitola obsahuje výchozí srovnání podmínek v příslušném ukazateli podle jeho dílčích složek ve skupině členských zemí EU v absolutních hodnotách a v relativním vyjádření rovněž jejich pozice v souboru všech zemí hodnocených v projektu WB. V další části jsou podrobněji hodnoceny charakteristiky dílčích složek jednotlivých ukazatelů s objasněním specifik právní úpravy České republiky v daných oblastech a s prezentací případných již realizovaných, předpokládaných či doporučených změn

¹ Autorem prezentace mezinárodních srovnání a související ekonomické analýzy je Anna Kadeřábková, autorem komentářů k regulační praxi v oblasti podmínek podnikání v České republice je Václav Šmejkal. Poděkování za pomoc při přípravě metodologických podkladů studie a formální prezentaci dat výsledků šetření patří Hedě Steigerové a za odborné podněty k obsahu studie oponentům a dalším expertům. Případné nedostatky práce připadají samozřejmě na vrub autorům.

² V jednotlivých ukazatelích může být celkový počet zemí mírně nižší kvůli nedostupnosti údajů.

zaměřených na zlepšení kritických míst. Souhrnné srovnání podmínek podnikání v každém ukazateli zahrnuje celkové pořadí zemí EU, kvantifikaci vztahů mezi dílčími složkami ukazatele a související bližší specifikaci pozice členských zemí. Pokud jsou údaje k dispozici, je pro Českou republiku uvedeno rovněž srovnání s rokem 2004.

Poslední část studie uvádí souhrnný přehled výsledků zemí EU ve sledovaných základních deseti ukazatelích podmínek podnikání a pro Českou republiku rovněž v jejich dílčích složkách podle úrovně kvality. Dále jsou prezentovány vztahy mezi kvalitou regulace a dalšími ekonomickými a institucionálními ukazateli: úrovní daňové zátěže, indexem ekonomické svobody a úrovní korupce.

2. Teoreticko-metodologická východiska hodnocení kvality regulace

Nejvýznamnější moderní **teoretické přístupy** v oblasti regulace zahrnují Pigouovo pojetí regulace jako veřejného zájmu, Coaseho teorii smluvního řešení a Stiglerovu teorii zmocnění se regulace (viz WB, 2003, s. 90-92). V pojetí regulace jako veřejného zájmu vykazují trhy častá selhání, jejichž náprava je úkolem vlády usilující o společenskou efektivnost. Stiglitz poukazuje na větší výskyt tržních selhání v méně rozvinutých zemích, který vyžaduje také větší rozsah regulace. Toto pojetí nezbytnosti regulace je kritizováno zejména ze tří hledisek.

V prvé řadě je za přehnaný považován předpokládaný rozsah tržních selhání a neschopnost konkurenčního prostředí řešit většinu domnělých problémů bez regulačních zásahů. Dokonce i v případě nedostatečné účinnosti konkurenčních sil jsou soukromá uspořádání mnohdy schopna tento problém vyřešit. Pokud nikoli, mohou tuto funkci plnit neustranné soudy, ovšem za předpokladu, že jsou schopny účinně vynutit dodržování vlastnických práv a smluvních ujednání. Konečně kritika regulace poukazuje na mylnost předpokladu kompetentnosti a dobrých úmyslů vlády jako regulátora. Regulace je v tomto pojetí zneužívána ve prospěch subjektů, které jsou schopny ji ovlivnit. Státní zásahy nedokáží zvýšit společenský blahobyt, naopak přispívají k jeho poklesu. Regulace zvyšuje korupčnost prostředí a transakční náklady.

V reálném světě tržních ekonomik je nicméně určitá úroveň regulace nezbytná a zvyšuje kvalitu života i ekonomickou výkonnost. Pokus o vymezení jejího optimálního rozsahu představuje teorie vynucení (viz Djankov et al., 2003), která porovnává dva typy společenských nákladů – náklad soukromé újmy a náklad státní intervence. Soukromá újma vzniká v důsledku schopnosti soukromých aktérů uškodit jiným subjektům, např. krádeží, podvodem, předražením, vyvoláním externích nákladů. Státní zásah je projevem schopnosti vládních úředníků poškodit soukromé subjekty byrokratickou šikanou nebo vyvlastněním. S postupem úrovně řešení prostřednictvím soukromých uspořádání v rámci tržní disciplíny přes soukromé soudní vypořádání a dále přes regulaci až ke státnímu vlastnictví rostou rozhodovací pravomoci vlády a snižují se pravomoci soukromých aktérů, souběžně klesají společenské ztráty v důsledku soukromých škod a zvyšují se společenské ztráty v důsledku státních zásahů. Odpovídající podoba vládního zásahu bude záviset na typu aktivity a specifických podmínkách v dané zemi, jako je např. výkonnost veřejné správy a soudů. Minimalizace nákladů regulace vyvolaných jejím zneužitím v soukromý prospěch vyžaduje účinný systém kontroly regulátorů.

V regulaci podnikatelských aktivit by měly platit dva základní principy – regulace je nutná pouze tehdy, když soukromá řešení nezabrání škodlivému jednání, a možná pouze

za podmínky schopnosti jejího účinného uplatnění (tj. při schopnosti zabránit jejímu zneužití). Země s příznivými výsledky v oblasti podmínek podnikání zejména zjednodušují a deregulují konkurenční trhy a tím posilují jejich schopnost bez vnějších zásahů generovat soukromé a společenské optimum. Pokud je regulace považována za nezbytnou, je nutno usilovat o její maximální zjednodušení.

Klíčovým aspektem regulace musí být posílení vlastnických práv a zajištění jejich vy-
nutitelnosti. Účinný soudní systém významně oslabuje prostor pro nedodržení smluv-
ních závazků. Širší využití informačních a komunikačních technologií zvyšuje efektiv-
nost a snižuje zátěž administrativních procedur, minimalizuje osobní kontakt
s úředníkem a tím i příležitosti k vymáhání úplatků, zlepšuje přístup k informacím pro
zúčastněné subjekty a snižuje tak jejich transakční náklady. K poklesu regulační zátěže,
zejména její časové náročnosti a nákladů, významně přispívá omezení účasti soudů
v záležitostech týkajících se podnikání na případy neřešitelné mimosoudními urovnání-
mi, resp. nahrazení soudních procedur administrativními. Účinné zlepšení kvality pod-
mínek je podmíněno soustavností reformního úsilí. Řada zemí zavedla v posledních
letech hodnocení dopadu regulace (*regulatory impact assessment*) u návrhů nových
regulačních opatření. K odstranění nadbytečných a zatěžujících regulačních opatření
účinně přispívá požadavek na vypracování analýzy jejich nákladů a užitků.

K výchozí identifikaci slabých a silných míst regulační praxe dané ekonomiky v oblasti
podnikání a jejich změn významně přispívá i projekt *Doing Business* svým komplexním
a propracovaným přístupem. Pro každý sledovaný ukazatel je k dispozici teoreticky
podložená metodologie. Výsledky jednotlivých ukazatelů šetření WB jsou zčásti zalo-
ženy na přímo měřitelných údajích pro příkladové typy firem a úkonů, zčásti na expert-
ních odhadech. Sledován je zejména **rozsah, složitost a náklady** (v absolutním či rela-
tivním vyjádření) základních procedur, které uskutečňují podnikatelé při zahájení, reali-
zaci a ukončení podnikání v jednotlivých zemích. Údaje jsou prezentovány v počtu dnů,
počtu procedur a v přímo měřitelných nominálních nákladech na uskutečnění jednotli-
vých úkonů, případně jsou uvedeny další stanovené (přímo měřitelné) podmínky. Další
typ hodnocení regulační zátěže je založen na indexech konstruovaných na základě do-
tazníků o podmínkách stanovených procedur (např. na pracovních či úvěrových trzích).
Prezentace jednotlivých ukazatelů podmínek podnikání a jejich dílčích složek pro Čes-
kou republiku v mezinárodním srovnání je obsažena v následujících kapitolách.³

Při hodnocení podmínek **zahájení podnikání** je zjišťována administrativní náročnost
podle počtu podstupovaných procedur a počtu dní odhadovaných pro jejich absolvová-
ní. Dále jsou vyjádřeny finanční náklady zahájení podnikání, a to na splnění požadova-
ných souvisejících úkonů a na minimální kapitálový vklad (kapitola 3). Nižší zátěž
podmínek zahájení podnikání příznivě ovlivňuje dynamiku vzniku nových firem a tím
i rozvoj podnikatelských aktivit ve formálním sektoru. V případě podmínek **udělování
povolení** jsou zaznamenány všechny procedury požadované pro získání stanovených
povolení na modelovém příkladu stavebnictví. Zjišťována je administrativní náročnost
všech souvisejících úkonů podle počtu procedur a počtu dní a jejich finanční náklady
(kapitola 4). Nízká náročnost povoloovacího řízení přispívá k poklesu počtu nelegálních
staveb a oslabuje příležitosti a motivace korupčního chování.

³ Pokud není uvedeno jinak, je pramenem všech tabulek a obrázků v textu šetření World Bank (2005) a vlastní propočty.

Podmínky **regulace zaměstnanosti** jsou hodnoceny podle indexu rigidity zaměstnanosti, který tvoří průměr tří subindexů – indexu obtížnosti přijímání pracovníků, indexu nepružnosti pracovní doby a indexu obtížnosti propouštění. Další dva ukazatele podmínek regulace zaměstnanosti měří náklady přijímání a propouštění pracovníků (kapitola 5). Nižší regulace zaměstnanosti podporuje pružnost pracovních trhů a nabídku pracovních příležitostí zejména pro problémové skupiny. Zaměstnavatelům umožňuje optimalizovat poptávku po práci v souladu s vývojem vnějších ekonomických podmínek. Podmínky **registrace vlastnictví** jsou hodnoceny podle hledisek počtu procedur, počtu dnů pro realizaci a relativní výše nákladů na související platby (kapitola 6). Nižší administrativní a finanční nároky registrace vlastnictví usnadňují dispozici s majetkem a jeho využití v dalších typech transakcí a posilují institut vlastnických práv.

Hodnocení podmínek **získávání úvěru** zahrnuje oblast práv věřitelů a dlužníků a oblast sdílení úvěrových informací. První soubor ukazatelů se zaměřuje na účinnost zástavního a konkursního práva při půjčování finančních zdrojů, druhý soubor ukazatelů na pokrytí trhu, rozsah informací, kvalitu a dostupnost úvěrových informací prostřednictvím soukromých a veřejných úvěrových registrů (kapitola 7). Kvalitní podmínky získávání úvěru zvyšují dostupnost vnějších finančních zdrojů v ekonomice, zejména díky snížení věřitelského rizika. V oblasti **ochrany investorů** je hodnocena síla ochrany minoritních investorů vůči zneužití podnikových aktiv ze strany manažerů. Ukazatele rozlišují tři klíčové oblasti ochrany investorů: průhlednost transakcí, odpovědnost manažerů za vlastní operace a možnost žaloby proti manažerům ze strany minoritních investorů (kapitola 8). Odpovídající ochrana investorů podporuje především rozsah investičních aktivit v ekonomice, protože brání zneužití svěřených zdrojů, resp. umožňuje jeho postih.

V případě podmínek **plateb daní** je hodnocen počet daňových procedur a časová náročnost v počtu hodin za rok, které vyžaduje příprava, podání a platba tří hlavních typů daní. Daňová zátěž měří všechny daně, které platí podnik s výjimkou daně ze mzdy a odvodů na sociální zabezpečení (kapitola 9). Nižší zátěž platby daní příznivě působí na plnění daňové povinnosti a tím na vyšší daňových výnosů a podporuje efektivnost veřejných výdajů na daňovou správu. Podmínky **zahraničního obchodu** jsou hodnoceny na základě záznamu všech procedurálních požadavků vývozu a dovozu standardizované zásilky zboží. Zahrnuty jsou všechny úřední procedury od dohody mezi dvěma smluvními stranami až do doručení zásilky a jejich náročnost na počet podpisů, dokumentů a dnů nutných k vyřízení (kapitola 10). Nízká administrativní zátěž obchodních aktivit podporuje konkurenceschopnost produkce na zahraničních a domácích trzích.

Podmínky **vynutitelnosti smluv** jsou hodnoceny podle počtu procedur (vyžadujících interakci mezi zúčastněnými stranami řízení), časové náročnosti celého řízení od podání žaloby až po vynucení platby (včetně čekacích lhůt mezi jednotlivými fázemi řízení) a podle nákladů řízení (zahrnujících všechny související výdaje), (kapitola 11). Kvalita podmínek vymahatelnosti smluv příznivě ovlivňuje transakční náklady podnikatelských aktivit a míru rizika poskytování úvěru. Hodnocení podmínek **ukončení podnikání** je konkretizováno pro průběh konkursního řízení. Časová náročnost je vyjádřena v průměrném počtu let a zahrnuje i možná zdržení ve formě obstrukcí zúčastněných stran. Finanční náročnost řízení je hodnocena podle jeho nákladů a podle míry návratnosti prostředků, které nárokuje subjekty mohou získat od nesolventní firmy z celkové výše svých pohledávek (kapitola 12). Rychlé ukončení podnikání uvolňuje ekonomické zdroje k novému využití a tím podporuje jejich efektivní alokaci, vysoká míra návratnosti nárokových prostředků příznivě působí na rozvoj investičních aktivit.

3. Podmínky zahájení podnikání

Podmínky zahájení podnikání by měly být jasně vymezeny a co nejméně zatěžovat začínajícího podnikatele. Pokud jsou tyto podmínky jednoduché, vzniká více nových podniků. Nové podnikatelské aktivity přinášejí nárůst investic a pracovních míst. Naopak zatěžující podmínky vstupu tlačí podnikatele do šedé ekonomiky s řadou negativních dopadů, např. v podobě chybějícího sociálního zabezpečení či absence kontroly kvality produkce. Složitost podmínek zahájení podnikání podněcuje korupci, protože s počtem absolvovaných procedur a délkou jejich trvání narůstají příležitosti i pobídky pro vybírání úplatků. Vysoké náklady zahájení podnikání, včetně povinného kapitálového vkladu, omezují přístupnost realizace podnikatelských aktivit podle dostupnosti finančních zdrojů.

Pro registraci nového podniku postačují v principu pouze dvě procedury – oznámení o vzniku a registrace pro daňové účely a pro sociální pojištění. Ve skutečnosti však všechny země zavádějí další požadavky, rozdíly mezi zeměmi jsou přitom značné. Lze konstatovat, že bohatší země regulují v menší míře oproti chudším. Větší regulace je v průměru spojena s vyšší úrovní korupce, zvláště v méně rozvinutých zemích. Reformy podmínek zahájení podnikání jsou přitom z větší části poměrně méně nákladné a vedou k výrazným efektům.

V administrativní oblasti je výchozí podmínkou usnadnění zahájení podnikání poskytnutí všech nezbytných informací o požadovaných úkonech pro potenciálního podnikatele v úplné a přehledné podobě. Dalším krokem je zavedení jednotného registračního formuláře a identifikačního čísla. V zemích s odpovídající úrovní rozvoje internetu je k dispozici možnost online registrace v celostátní databázi. Úsporu času a nákladů představuje rovněž princip tzv. tichého souhlasu registračního úřadu ve stanovených časových lhůtách. Komplexnější reformu představuje zlepšení interního komunikačního systému veřejné správy, který umožní soustředit všechny registrační úkony na jedno místo (tzv. princip *one-stop-shop*) s podporou využití internetové komunikace.

V právní oblasti je doporučováno vyloučení soudů z procesu registrace podniku (registrace je administrativní, nikoli soudní proces) a notářského ověřování základních dokumentů. Charakter registrace podniku jako soudního procesu výrazně zvyšuje časové, finanční a administrativní náklady zahájení podnikání. Komplexní reforma zahájení podnikání zahrnuje odstranění požadavku minimálního kapitálového vkladu při založení společnosti. Kapitálové požadavky by měly být nahrazeny standardními smluvními vztahy mezi věřiteli a dlužníky. Náklady na zahájení podnikání je možno také snížit ve formě fixního registračního poplatku nezávislého na velikosti firmy.

3.1 Výchozí srovnání podmínek zahájení podnikání

V šetření WB je při hodnocení podmínek zahájení podnikání zjišťována administrativní náročnost podle počtu podstupovaných procedur a počtu dní odhadovaných pro jejich absolvování. Počet procedur vyjadřuje počet vnějších subjektů, s nimiž budoucí podnikatel přichází do styku. Každá procedura představuje potenciální překážku na cestě k registraci. Dále jsou vyjádřeny finanční náklady zahájení podnikání (v % průměrného ročního příjmu), a to na splnění požadovaných souvisejících úkonů a na minimální kapitálový vklad. Čím vyšší je počet dní a náklady zahájení podnikání, tím náročnější a dražší je proces registrace.

Údaje jsou zjišťovány pro modelový případ společnosti s ručením omezením (jako nejběžnější formy obchodní společnosti na světě) v domácím vlastnictví se stanovenými charakteristikami ohledně počtu zakladatelů, počtu zaměstnanců, velikosti obrátu atd. Tyto charakteristiky nezohledňují případná odvětvová či oborová specifika firem. Stanovení modelového případu zajišťuje co největší srovnatelnost zjištěných hodnot mezi zeměmi. Výchozí srovnání pro sledované země EU (v celkovém souboru zahrnutých zemí) obsahuje tabulka 1.

Tabulka 1: Podmínky zahájení podnikání

	počet procedur		počet dnů		náklady (% příjmu)		min.kapitál (% příjmu)	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	8	28,7	28	31,5	8,9	22,7	46,0	52,9
EU-14	7	27,6	24	26,3	8,1	21,3	34,6	46,6
EU-8	8	30,7	34	40,5	10,4	25,0	65,9	63,8
Belgie	4	4,5	34	38,3	11,1	32,4	13,5	44,8
Česká rep.	10	50,6	40	54,5	9,5	24,0	39,0	59,7
Dánsko	3	2,5	5	1,2	0,0	0,0	47,0	64,9
Estonsko	6	11,6	35	41,5	6,2	18,8	41,4	62,3
Finsko	3	2,5	14	12,3	1,2	5,1	28,0	53,8
Francie	7	18,8	8	5,1	1,2	5,1	0,0	0,0
Irsko	4	4,5	24	23,3	5,3	13,6	0,0	0,0
Itálie	9	38,3	13	11,0	15,7	42,8	10,8	43,5
Litva	8	25,9	26	27,2	3,3	9,0	57,3	68,1
Lotyšsko	7	18,8	18	15,5	4,2	10,3	31,8	57,1
Maďarsko	6	11,6	38	50,0	22,4	50,0	79,6	72,0
Německo	9	38,3	24	23,3	4,7	11,0	47,6	65,5
Nizozemsko	7	18,8	11	7,1	13,0	36,3	64,6	70,1
Polsko	10	50,6	31	31,8	22,2	49,3	220,1	82,4
Portugalsko	11	61,0	54	72,7	13,4	37,0	39,4	60,3
Rakousko	9	38,3	29	29,8	5,7	15,5	61,5	69,4
Řecko	15	94,1	38	50,0	24,6	51,9	121,4	75,3
Slovensko	9	38,3	25	25,9	5,1	12,9	41,0	61,6
Slovinsko	9	38,3	60	77,2	10,1	25,9	17,0	47,4
Španělsko	10	50,6	47	64,2	16,5	44,1	15,7	46,1
Švédsko	3	2,5	16	14,9	0,7	1,9	35,0	58,4
V. Británie	6	11,6	18	15,5	0,7	1,9	0,0	0,0

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 155) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

V zemích Evropské unie je pozice starých členů (EU-14) ve všech ukazatelích příznivější oproti novým členům (EU-8). Průměr EU-14 výrazně zhoršuje Portugalsko, Řecko a Španělsko. Největší rozdíly mezi sledovanými zeměmi se projevují v požadavcích na minimální kapitálový vklad (s extrémně nepříznivou pozicí Polska). Česká republika zaostává za průměrem EU-14 ve všech sledovaných ukazatelích, nejvýrazněji v počtu procedur spojených se zahájením podnikání. V širším mezinárodním srovnání je pozice EU i České republiky v průměru nejméně příznivá v případě minimálního kapitálového vkladu a počtu dnů při zahájení podnikání.

3.2 Počet procedur a dní před zahájením podnikání

Počet procedur nezbytných při zahájení podnikání je založen na výchozích předpokladech jejich pojetí jako interakce mezi zakladateli podniku a vnějšími subjekty. Procedu-

ry jsou realizovány bez prostředníků a nezahrnují úkony vyžadované pro specifické typy aktivit.

V České republice lze vstoupit do podnikání buď samostatně jako fyzická osoba – živnostník nebo ve spojení s jinými, a to buď bez zřízení právnické osoby (sdružení fyzickým osob), anebo se zřízením právnické osoby (obchodní společnost, družstvo). Česká republika v mezinárodním srovnání (viz tabulka 2) v počtu procedur při zahájení podnikání zaujímá podprůměrné postavení v rámci EU-22, dokonce i v rámci EU-8 (podrobnější charakteristiku absolvovaných procedur obsahuje box 1).

Tabulka 2: Počet procedur nutných k zahájení podnikání

3	4	6	7	8	9	10	11	15
DK,FI,SE	BE,IE	EE,HU,UK	EU14,FR,LV,NL	EU22,EU8,LT	SI,SK	CZ,PL,ES	PT	GR

Druhým hlediskem hodnocení administrativní zátěže zahájení podnikání je jeho **časová náročnost**, tj. počet kalendářních dnů vyžadovaných k realizaci souvisejících úkonů. V úvahu je brána možnost urychlení díky dodatečným nákladům (předpokládá se, že budoucí podnikatel se snaží využít nejrychlejší postup za předpokladu jeho legálnosti a všeobecné dostupnosti). Do celkového počtu není započten čas vynaložený na vlastní získávání informací.

Tabulka 3: Počet dní nutných k zahájení podnikání

5-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64
DK(5),FR(8),NL(11),IT(13),FI(14)	SE(16),LV(18),UK(18),EU14(24),IE(24),DE(24),SK(25)	LT(26),EU22(28),AT(29),PL(31),EU8(34),BE(34)	EE(35),HU(38),GR(38),CZ(40)	ES(47),PT(54)	SI(60)

Vznik obchodní společnosti v České republice je dosud provázen vysokou byrokratickou zátěží. Založit a zapsat společnost s r.o. trvá v průměru 1-2 měsíce. Právní existence společnosti s ručením omezeným vyžaduje podle platného práva ČR (zejména zákona č. 513/1991 Sb. - obchodní zákoník) absolvovat dvě etapy úkonů (podobně jako v ostatních zemích EU). Společnost nejprve musí být akty svých zakladatelů založena a následně musí vzniknout aktem státní moci, kterým je zápis do obchodního rejstříku. V mezinárodním srovnání (viz tabulka 3) je Česká republika v rámci EU řazena k podprůměru.

K příznivějším změnám zaměřeným na snížení administrativní zátěže zahájení podnikání dochází v České republice až v poslední době. Pozornost se zaměřuje zejména na dlouhodobě kritizovaný problém dlouhých lhůt zápisů do obchodního rejstříku a na absenci principu *one-stop-shop* (prosazovaného Evropskou komisí v rámci cílů Lisabonské strategie v oblasti zlepšení podmínek podnikání), podle něhož by mělo být možné vyřídit všechny nezbytné formality zahájení podnikání na jednom místě a s využitím elektronických podání příslušných formulářů. První opatření v uvedených oblastech byla realizována v roce 2005 a měla by být završena v roce 2007.

Box 1 – Založení a vznik společnosti

Založení a vznik společnosti s ručením omezeným vyžaduje v České republice od zájemce o podnikání následující sekvenci zhruba třinácti úkonů:

1. Budoucí statutární orgán společnosti - jednatel nebo jednatelé - si musejí obstarat doklad o bezúhonnosti, kterým je výpis z rejstříku trestů.
2. Budoucí statutární orgán společnosti - jednatel nebo jednatelé - si musejí obstarat od příslušného finančního úřadu potvrzení o absenci daňových nedoplatků (tzv. bezdlužnost).
3. Budoucí statutární orgán společnosti - jednatel nebo jednatelé - musejí pro Živnostenský úřad vyhotovit a před notářem nebo na matrice obecního/obvodního úřadu ověřeně podepsat čestné prohlášení o splnění náležitostí stanovených živnostenským zákonem, stejné čestné prohlášení musí vyhotovit pro zápis do obchodního rejstříku; vedle toho musí vyhotovit tzv. podpisový vzor pro obchodní rejstřík s notářsky ověřeným podpisem jednatele..
4. Zakladatelé-společníci musejí vybrat ze seznamu živností ty, o něž bude společnost žádat, a prověřit, zda odpovědný zástupce společnosti splňuje nároky odborné způsobilosti k výkonu těchto živností. Rozlišeny jsou přitom živnosti volné a živnosti řemeslné a vázané.
5. Zakladatelé-společníci musejí zajistit nájemní smlouvu nebo jiný titul opravňující budoucí společnost k registraci vybraného sídla jako úřední rejstříkové adresy.
6. Zakladatelé-společníci musejí vyhotovit společenskou smlouvu, pro niž zákon ukládá formu notářského zápisu. Je-li zakladatel pouze jeden, zakládá společnost tzv. zakladatelskou listinou, a to rovněž ve formě notářského zápisu. Společenská smlouva musí povinně obsahovat firmu a sídlo společnosti, určení jejích společníků, předmět jejího podnikání, výši základního kapitálu a výši vkladu každého společníka, jména a bydliště prvních jednatelů a způsob jakým jednají za společnost, určení správce vkladu. Tímto aktem je společnost založena.
7. Budoucí statutární orgán - jednatel nebo jednatelé - společnosti musejí zajistit vydání živnostenských listů (u živností ohlašovaných) nebo koncesních listin (u živností koncesovaných) živnostenským úřadem.
8. Zakladatelé-společníci musejí svými vklady vytvořit základní kapitál společnosti s ručením omezeným, tj. splatit minimálně 30 % jmenovité hodnoty svých peněžitých vkladů (dohromady nejméně však 100 000,- Kč), a to buď jejich předáním zakladateli, který se stal správcem vkladu (pro tento účel zřídil zvláštní účet u banky), anebo jejich deponováním u notáře. Nepeněžité vklady musejí být svou povahou využitelné pro činnost založené společnosti a je třeba je nechat ocenit soudním znalcem (posudky musí být dva, je-li vkladem know-how, podnik nebo jeho část). Oceněné nepeněžité vklady musejí být předány správcem vkladu proti jeho potvrzení před návrhem na zápis společnosti do obchodního rejstříku. V případě, že společník vkládá do společnosti majetek, který je ve společném vlastnictví manželů, je nutný i souhlas druhého z manželů (který není společníkem).
9. Návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku musí být podán rejstříkovému soudu do 90 dnů od založení společnosti nebo doručení živnostenského oprávnění. Návrh musí obsahovat obchodní firmu (název) a její sídlo, právní formu (s.r.o.), předmět podnikání, osobní údaje jednatelů, způsob jejich jednání jménem společnosti, osobní údaje společníků, výši vkladů každého společníka a rozsah jeho splacení, výši základního kapitálu. V případě, že byla zřízena dozorčí rada nebo udělena prokura, pak osoby, které budou tyto funkce vykonávat, musejí v návrhu uvést stejné osobní údaje jako jednatelé. Návrh musí být podepsán s ověřením notáře nebo matrikou obecního/obvodního úřadu, a to všemi jednateli.
10. Přílohami návrhu na zápis do obchodního rejstříku jsou: společenská smlouva a úředně ověřené kopie živnostenských listů nebo koncesních listin. Jednatelé dokládají výpisy z rejstříku trestů, potvrzení o bezdlužnosti, čestné prohlášení dokládající způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, respektování zákazu konkurence (konfliktu zájmů). Dalšími přílohami podání jsou: prohlášení správce vkladu o splacení vkladů společníků, potvrzení banky o složení základního kapitálu na zvláštní účet, posudky znalce (znalců) o ocenění nepeněžitých vkladů, sídlo společnosti (dokladem je smlouva o užívání prostor a příslušný výpis z katastru nemovitostí), podpisové vzory jednatelů.
11. Datem zápisu společnosti do obchodního rejstříku s.r.o. vzniká.
12. Pokud má společnost zaměstnance, pak jednatel musí provést jejich registraci u správy sociálního zabezpečení a u zdravotní pojišťovny.
13. Společnost se musí do 30 dnů od svého vzniku registrovat u místně příslušného finančního úřadu k vybraným daním dle zákona (z příjmu, DPH, silniční atd.).

V případě zápisu do obchodního rejstříku došlo v ČR od 1. 7. 2005 zákonem č. 216/2005 Sb. k zásadním změnám oproti dosavadnímu řízení o povolení zápisu do obchodního rejstříku. Soud již o povolení zápisu nevydává rozhodnutí, ale prostě ho provádí, má-li návrh na zápis všechny zákonem požadované formální a obsahové náležitosti (zpravidla notářsky ověřené). Dosažení bezvadnosti návrhu bylo usnadněno vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 250/2005 Sb., která obsahuje sadu formulářů pro podávání návrhů na zápis. Tyto návrhy je možné podávat nejen v listinné podobě, ale i elektronicky, ovšem pouze se zaručeným elektronickým podpisem. U listin příkládaných k návrhu, které jsou vyhotoveny v některém z úředních jazyků členských států Evropské unie a Evropského hospodářského prostoru, již není vyžadován úředně ověřený překlad a stačí je do češtiny převést prostým překladem. Pro provedení zápisu byly zákonem stanoveny lhůty, z nichž nejpodstatnější je ta, podle níž po pěti dnech od podání bezvadného návrhu na zápis nastává právní fikce právoplatného zápisu společnosti. Zápis se považuje za provedený dnem následujícím po marném uplynutí pětidenní lhůty. Uvedenou novelou se ze zápisu společnosti do obchodního rejstříku stala převážně administrativní procedura, ač soud může i nadále (ve sporných a komplikovaných případech) rozhodnout o návrhu na zápis usnesením.

Realizace principu one-stop-shop se v praxi v České republice v plném rozsahu předpokládá od roku 2007. Cílem je především vytvořit systém centrálních registračních míst, soustřeďujících všechny nebo alespoň převážnou část činností spojených se vstupem do podnikání i s jeho změnami. V první fázi již došlo k soustředění potřebných úředních formulářů a zabezpečení základních služeb souvisejících s plněním povinností spojených s ohlášením živnosti na živnostenských úřadech. V současné době probíhá druhá etapa (s termínem ukončení v roce 2006) zaměřená na přenesení uvedených povinností z podnikatele na centrální registrační místa. V závěrečné etapě se předpokládá vznik uceleného systému jednotných registračních míst pro podnikatele a s tím související zjednodušení administrativních postupů spojených se vstupem do podnikání i s dalšími fázemi podnikatelské činnosti.

Součástí uvedené třetí etapy by mělo být též zjednodušení vstupu do podnikání u činností, které nevyžadují splnění dalších kvalifikačních předpokladů. Pozornost si zasluhuje problém registrace nově založených právnických osob na dvou místech: u obchodního i u živnostenského rejstříku. V horizontu tří let bude vytvořen nový veřejnoprávní rámec úpravy podnikání, založený na principu, že údaje již jednou poskytnuté budou institucemi sdíleny a nikoliv vyžadovány opakovaně. Zjednodušené a přehledné formuláře bude možné podávat elektronicky.

3.3 Náklady na zahájení podnikání a minimální kapitálový vklad

Náklady související se **zahájením podnikání** jsou v šetření WB určovány podle dostupných informací v podobě zákonných ustanovení, informací od vládních úředníků či na základě expertních odhadů. Ve všech případech jsou z odhadu vyloučeny nelegální platby. Postavení České republiky v mezinárodním srovnání (viz tabulka 4) je mírně horší než průměr EU-22 i EU-14. Náklady na založení a vznik s.r.o. v ČR lze odhadnout na minimálně 20 000 Kč. Vydání jednoho živnostenského listu, tj. zápis jedné živnosti stojí 1 000 Kč. Notářský zápis o společenské či zakladatelské smlouvě představuje částku do 5 000 Kč. Množství úkonů a předepsaná forma dokládáných skutečností vyžadují většinou asistenci advokáta, což představuje náklad okolo 10 000 Kč. Návrh na prvozápis společnosti do obchodního rejstříku se zpoplatňuje částkou 5 000 Kč.

Tabulka 4: Náklady nutné k zahájení podnikání (v % průměrného ročního příjmu)

0,0-4,0	4,1-8,0	8,1-12,0	12,1-16,0	16,1+
DK(0,0),SE(0,7), UK(0,7),FI(1,2), FR(1,2),LT(3,3)	LV(4,2),DE(4,7), SK(5,1),IE(5,3), AT(5,7),EE(6,2)	EU14(8,1), EU22(8,9), CZ(9,5),SI(10,1), EU8(10,4), BE(11,1)	NL(13,0), PT(13,4),IT(15,7)	ES(16,5),PL(22,2), HU(22,4), GR(24,6)

V případě **minimálního kapitálového vkladu** (viz tabulka 5) musí mít společnost s ručením omezeným v České republice základní kapitál nejméně 200 000 Kč, minimální limit pro vklad jednoho společníka je 20 000 Kč. Splaceno před návrhem na zápis do obchodního rejstříku však musí být alespoň 30 % každého vkladu, celková výše splaceného základního kapitálu nesmí být nižší než 100 000 Kč.

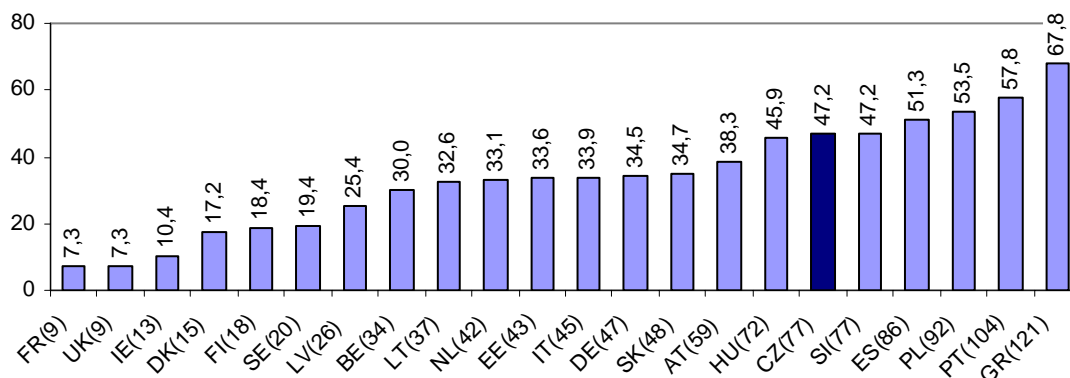
Tabulka 5: Minimální kapitálový vklad při zahájení podnikání (v % průměrného ročního příjmu)

0,0-20,0	20,1-40,0	40,1-60,0	60,1-80,0	80,1 +
FR(0,0), IE(0,0), UK(0,0), IT(10,8), BE(13,5), ES(15,7), SI(17,0)	FI(28,0), LV(31,8), EU14(34,6), SE(35,0), CZ(39,0), PT(39,4)	SK(41,0),EE(41,4), EU22(46,0), DK(47,0), DE(47,6),LT(57,3)	AT(61,5), NL(64,6), EU8(65,9), HU(79,6)	GR(121,4), PL(220,1)

3.4 Souhrnné hodnocení podmínek zahájení podnikání

V **širším mezinárodním srovnání** je možno vyjádřit pořadí zemí EU podle průměrné míry zátěže podmínek zahájení podnikání (viz obrázek 1). Nejpriznivější je pozice Francie, Velké Británie, Irsko a skandinávských zemí. Z nových členů EU si nejlépe vedou pobaltské země. Pozice České republiky je spíše podprůměrná.

Obrázek 1: Podmínky zahájení podnikání (v %)

Poznámky: Pořadí ze 155 zemí. Průměr z percentil čtyř ukazatelů podmínek zahájení podnikání. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztah mezi jednotlivými ukazateli podmínek zahájení podnikání na základě údajů pro EU-22 ukazuje tabulka 6. Tento vztah je pochopitelně nejsilnější mezi počtem procedur a počtem dnů, které v o něco menší míře ovlivňují i náklady na zahájení podnikání. Výše minimálního kapitálového vkladu je ovlivněna spíše jinými faktory.

Země EU lze charakterizovat také podle významu finanční a administrativní zátěže (viz obrázek 2). Země nad diagonálou vykazují relativně vyšší administrativní zátěž zahájení podnikání oproti finančním nákladům a naopak. Průměrné hodnoty percentil pro EU-22

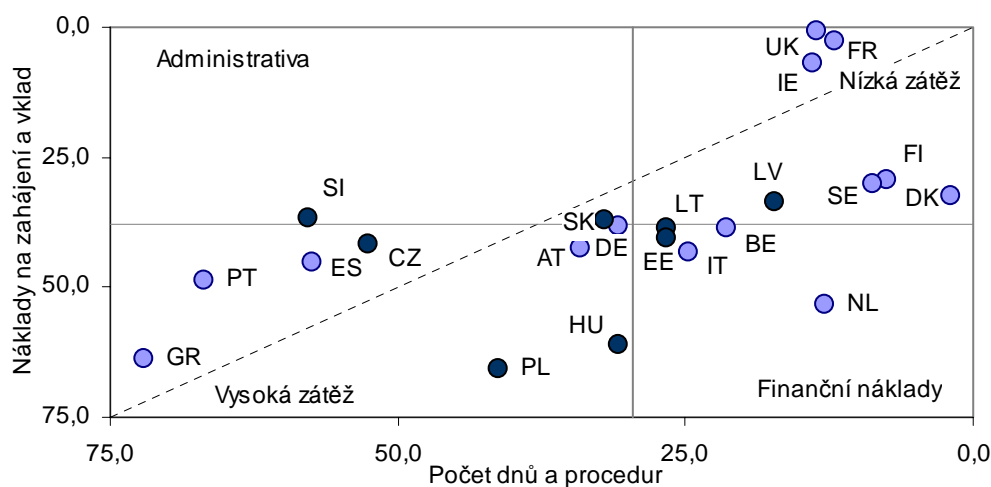
blíže specifikují pozice členských zemí. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny s vysokou zátěží podmínek zahájení podnikání s relativně vyššími administrativními nároky oproti finančním nákladům.

Tabulka 6: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek zahájení podnikání v EU-22

	počet dnů	počet procedur	náklady na zahájení
počet procedur	0,61		
náklady na zahájení	0,54	0,50	
minimální vklad	0,15	0,33	0,27

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Obrázek 2: Podmínky zahájení podnikání (v %)

Poznámka: Průměry z percentil dvou dvojic ukazatelů podmínek zahájení podnikání. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Jak ukazuje **srovnání v čase**, počet procedur se v České republice nezměnil (viz tabulka 7). Oproti roku 2004 se pouze mírně snížily náklady a rovněž relativní výše minimálního kapitálového vkladu.

Tabulka 7: Vývoj podmínek zahájení podnikání v České republice, 2004-2005

	počet procedur	počet dnů	náklady	min.kapitál
2004	10	40	10,8	44,5
2005	10	40	9,5	39,0

Pramen: WB (2004, 2005), statistická příloha.

V souhrnu je byrokratická zátěž, odborná, finanční i časová náročnost vstupu do podnikání jeden z dlouhodobě kritizovaných problémů podnikatelského prostředí v České republice. Pomalu fungující obchodní rejstřík byl až donedávna podhoubím pro korupci, neboť vyvolával na straně podnikatelů přirozenou snahu zápis urychlit. Pomalost prvozápisů a zápisů změn do obchodního rejstříku působila právní nejistotu jak na straně zakladatelů společností, tak zejména třetích osob vstupujících do obchodních vztahů s nimi. Výše zmíněné reformy fungování obchodního rejstříku a zavedení centrálního registračního místa by měly odstranit nejkřiklavější nedostatky současného stavu. Finanční nákladnost a nezbytnost odborné asistence při založení společnosti však jimi odstraněny nebudou.

4. Podmínky udělování povolení (ve stavebnictví)

Náročnost povolovacího řízení ve stavebnictví je historicky motivována zejména zájmem o ochranu bezpečnosti uživatelů, dále potřebou regulovat stavební aktivity v houstnoucí zástavbě a dodržovat pravidla ochrany životního prostředí. Problém však představuje situace, kdy byrokratická zátěž schvalovacího procesu přesáhne únosnou míru a vede až ke vzniku nelegálních staveb bez odpovídajících bezpečnostních, environmentálních a dalších souvisejících standardů. Složitost a časová náročnost souvisejících procedur samozřejmě opět zvyšuje příležitosti a motivace ke korupčnímu chování.

Na základě mezinárodních zkušeností lze sledovat reformní opatření zejména v následujících oblastech. Stavebníci by měli mít k dispozici úplný seznam všech procedur, požadovaných dokumentů a odpovědných institucí, které musejí absolvovat, resp. předložit. Všechna stanovená schvalování by měla proběhnout na jednom úřadě. Průběžné inspekce na stavbě je žádoucí založit na systému kontroly po dokončení jednotlivých stavebních fází. Územní plány je nutno pravidelně aktualizovat, aby se minimalizovaly případy, kdy je třeba žádat o výjimku oproti již zastaralému účelu využití pozemků.

4.1 Výchozí srovnání podmínek udělování povolení

Šetření WB zaznamenává všechny procedury požadované pro získání stanovených povolení na modelovém příkladu stavebnictví, konkrétně vybudování a zprovoznění skladovacího prostoru (tj. neobytného prostoru pro hospodářské účely specifické velikosti).

Tabulka 8: Podmínky udělování povolení

	počet procedur		počet dnů		náklady (% příjmu)	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	16	36,7	191	46,2	81,5	26,0
EU-14	14	28,0	180	41,9	83,2	28,2
EU-8	19	52,0	211	53,7	78,5	22,2
Belgie	15	30,8	184	43,3	64,1	21,3
Česká rep.	31	95,9	245	70,6	16,1	2,0
Dánsko	7	2,0	70	4,0	71,3	26,0
Estonsko	12	11,4	116	11,3	41,4	14,6
Finsko	17	42,9	56	1,3	76,2	27,3
Francie	10	6,7	185	44,6	78,3	28,6
Irsko	10	6,7	181	42,6	23,6	8,6
Itálie	17	42,9	284	85,3	147,3	44,6
Litva	14	24,1	151	30,0	17,5	5,3
Lotyšsko	21	69,7	160	34,0	43,9	16,0
Maďarsko	25	85,9	213	60,0	279,1	60,0
Německo	11	8,0	165	35,3	82,8	31,3
Nizozemsko	18	48,9	184	43,3	142,7	42,6
Polsko	25	85,9	322	90,0	83,1	32,0
Portugalsko	20	64,4	327	91,3	57,7	18,6
Rakousko	14	24,1	195	50,6	81,6	29,3
Řecko	17	42,9	176	40,6	71,9	26,6
Slovensko	13	18,7	272	78,6	18,0	6,0
Slovinsko	14	24,1	207	55,3	128,7	41,3
Španělsko	12	11,4	277	82,0	77,1	28,0
Švédsko	8	4,0	116	11,3	119,6	37,3
Velká Británie	19	56,3	115	10,6	70,2	24,6

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 152) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Zjišťována je administrativní náročnost všech souvisejících úkonů podle počtu procedur a počtu dní a jejich finanční náklady (v % průměrného ročního příjmu). Výchozí srovnání pozice zemí EU ukazuje tabulka 8 s vyjádřením pozice v rámci 152 zemí.

V zemích skupiny EU-14 je oproti novým členům situace příznivější v případě počtu procedur a dnů, méně příznivá v případě nákladů povolovacího řízení. V rámci EU-22 jsou náklady nejvyšší v Maďarsku. V širším mezinárodním srovnání zaostává EU zejména v počtu dnů povolovacího řízení. Pozice České republiky je v ukazateli počtu procedur nejhorší ze všech sledovaných zemí EU a patří k nejhorším i v celém souboru, vysoký je i počet dní. Na druhé straně jsou přímé náklady povolovacího řízení nejnižší.

4.2 Administrativní a finanční náročnost povolovacího řízení

Česká republika patří ke státům s vyšší hustotou osídlení i mírou využití půdy pro investiční výstavbu, proto se neobejde bez zákony upraveného systému regulace a kontroly užívání svého území pro stavební účely. Základním předpisem je zákon o územním plánování a stavebním řádu č. 50/1976 Sb. (stavební zákon), resp. jeho podstatně novelizované úplné znění č. 109/2001 Sb. Povolovací řízení na tomto úseku upravuje subsidiárně správní řád, tj. zákon č. 71/1967 Sb., resp. od 1.1.2006 č. 500/2004 Sb. v platném znění. Řadou vyhlášek jsou upraveny náležitosti podkladů pro územní plánování, návrhů a žádostí o povolení, technické požadavky na výstavbu apod. Vzhledem k zásahu stavby do dalších funkcí území jsou zpravidla pro stavebníka podstatné i zákony související, např. o pozemních komunikacích, o ochraně krajiny a přírody, o vodách, o drahách, o civilním letectví apod.

Jak již bylo zmíněno, je **počet procedur** v povolovacím řízení v České republice vůbec nejvyšší v rámci EU-22 (viz tabulka 9). Vysoký počet procedur povolovacího řízení v České republice se odráží i ve vysokém **počtu dní**, které v průměru vyžaduje jeho úspěšné završení (viz tabulka 10).

Tabulka 9: Počet procedur povolovacího řízení

5-10	11-15	16-20	21-25	26 +
DK(7), SE(8), FR(10), IE(10)	DE(11), EE(12), ES(12), SK(13), EU14(14), LT(14), AT(14), SI(14), BE (15)	EU22(16), FI(17), IT(17), GR(17), NL(18), EU8(19), UK(19), PT(20)	LV(21), HU(25), PL(25)	CZ(31)

Tabulka 10: Počet dní povolovacího řízení

50-100	101-150	151-200	201-250	251-300	301-350
FI(56), DK(70)	UK(115), EE(116), SE(116)	LT(151),LV(160), DE(165), GR(176), EU14(180), IE(181), BE(184), NL(184), FR(185), EU22(191), AT(195)	SI(207), EU8(211), HU(213), CZ(245)	SK(272), ES(277), IT(284)	PL(322), PT(327)

Stavebník v České republice musí před zahájením užívání stavby projít trojím řízením - územním, stavebním a kolaudačním, která budou vždy vedena místně příslušným stavebním úřadem (v ČR jich je zhruba 700).

Po zahájení samotného stavebního řízení je třeba počítat se zákonem chráněnými právy účastníků řízení, kterými jsou vedle stavebníka (případně majitele pozemku) zpravidla i majitelé pozemků a staveb sousedících (vyjma řízení kolaudačního) a také obec, v jejímž katastru má být stavba realizována. Tito účastníci mohou podávat námitky, případně se v zákonné lhůtě odvolávat proti vydanému rozhodnutí, či dokonce využít mimořádných opravných prostředků (obnova řízení, přezkum mimo odvolání, soudní žaloba), kterými lze realizaci stavby oddálit nebo alespoň zkomplikovat.

Výsledkem územního řízení je územní rozhodnutí stanovující podmínky, za nichž lze určitou část území (pozemek) využít pro zamýšlenou výstavbu. Na něj navazuje stavební řízení a v jeho závěru stavební povolení, které stanoví podmínky, za nichž lze realizovat konkrétní stavbu podle schválené projektové dokumentace. Realizaci stavby završuje kolaudační řízení a jeho očekávaný výsledek: kolaudační rozhodnutí. To potvrzuje, že stavba byla provedena podle podmínek obsažených v územním rozhodnutí a stavebním povolení a může být užívána ke stanovenému účelu.

Všechna tři řízení jsou typem správního řízení zahajovaného na návrh stavebníka (případně uživatele stavby) a jako takové mají své lhůty a povinné náležitosti, které mohou dobu trvání těchto řízení ovlivnit. Lhůty správního řádu v délce 30-60 dnů pro vyřízení žádosti jsou v těchto případech jen nepřesným vodítkem pro odhad celkové časové náročnosti celého povoloovacího řízení.

Problém spočívá v přípravě podání žádosti o územní a stavební povolení, která vedle zpracování potřebné územní a projektové dokumentace vyžaduje především získání souhlasů a stanovisek dotčených orgánů státní správy a majitelů rozvodných sítí ležících na hranicích stavební parcely nebo jakkoli zasažených plánovanou stavbou. Jde vždy o orgány požární ochrany, hygieny a správce sítí (voda, kanalizace, elektřina, plyn, teplo, telekomunikace) a následně dle umístění a charakteru stavby o celou řadu dalších orgánů a organizací od orgánů ochrany přírody a krajiny přes orgány památkové péče až např. po správu a údržbu silnic nebo vojenskou ubytovací a stavební správu. Získání jejich souhlasů může být časově velmi náročné, neboť i v případě menší stavby v obvodu města jde o dvě až tři desítky vyjádření s „razítkem“. Nedoložení souhlasu některého z těchto orgánů a organizací má za následek přerušování stavebního řízení, jejich nedodání pak jeho zastavení bez možnosti odvolání. Nesouhlasné stanovisko jednoho orgánu má zpravidla za následek změnu projektu a každá změna v projektové dokumentaci vyžaduje opětovné vyjádření všech dotčených orgánů a organizací. Příprava žádosti se tak může protáhnout na měsíce i léta.

Představitelé Svazu podnikatelů ve stavebnictví ČR ve svých prohlášeních uvádějí, že v současné době trvá příprava stavby včetně nezbytných povolení mnohdy déle než samotná realizace. Vyjma drobných staveb, stavebních úprav a udržovacích prací, které lze provést na ohlášení, je každý stavební záměr „zatížen“ výše uvedenou procedurou, do níž vedle stavebního úřadu zasahují, zejména v přípravné fázi, desítky dalších subjektů (dotčené orgány státní správy, majitelé sítí, obec, sousedé). Doba od záměru do stavebního povolení se nyní odhaduje od půl do jednoho roku, známé jsou však i případy, kdy získávání všemožných souhlasů a povolení trvalo stavebníkovi čtyři a více let. Částečnou úlevu přináší k 1.1.2006 nový správní řád, který mj. neumožňuje v odvolacím řízení namítat ty skutečnosti, které mohly být uplatněny již v první fázi správního řízení. Větší změny má přinést až nový stavební zákon, který by měl od roku

2007 ve větší míře umožnit sloučení územního a stavebního řízení, stanovit pevné lhůty pro všechny typy řízení a povolit realizaci širšího okruhu staveb pouze na ohlášení.

Samotné (přímé) **náklady na povolovací řízení** jsou v České republice (v relativním vyjádření) nejnižší v rámci EU-22 (viz tabulka 11). Je však nutno upozornit, že extrémně vysoká administrativní a časová náročnost vyvolává dodatečné náklady žadatele a také podporuje rozvoj korupčního prostředí, takže skutečné náklady povolovacího řízení pro stavebníky v České republice je nutno považovat za vyšší.

Tabulka 11: Náklady povolovacího řízení (v % průměrného ročního příjmu)

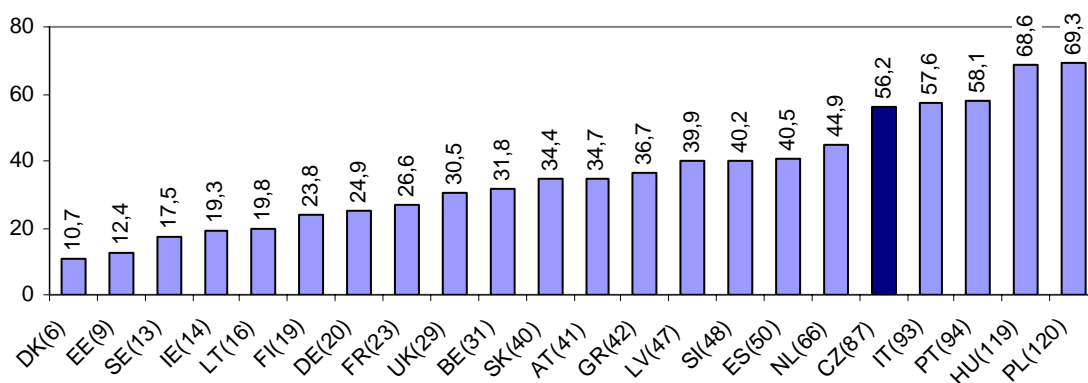
0-40	41-80	81-120	121 +
CZ(16,1) , LT(17,5), SK(18,0), IE(23,6)	EE(41,4), LV(43,9), PT(57,7), BE(64,1), UK(70,2), DK(71,3), GR(71,9), FI(76,2), ES(77,1), FR(78,3), EU8(78,5)	EU22(81,5) , AT(81,6), DE(82,8), PL(83,1), EU14(83,2) , SE(119,6)	SI(128,7), NL(142,7), IT(147,3), HU(279,1)

Vydání územního rozhodnutí stojí maximálně 1000 Kč, stavebního povolení pro nebytový objekt 3000 Kč, pro dočasné objekty zařízení staveniště 300 Kč, pro stavby povolované ve vodoprávním řízení (studně, odvodňovací systémy, čističky odpadních vod) 300 Kč. Provedení místního šetření (např. pro účely kolaudace) se zpoplatňuje 100-300 Kč za započatou hodinu podle toho, zda probíhá v pracovní době, mimo ni, resp. v den pracovního volna. Další potřebné souhlasy se stavbou od tzv. dotčených orgánů (orgány požární ochrany, hygieny, ochrany přírody a krajiny, správci sítí drážní, letecké, vodohospodářské apod.) jsou vydávány bez poplatku.

4.3 Souhrnné hodnocení podmínek povolovacího řízení

V **širším mezinárodním srovnání** je vyjádřeno pořadí zemí EU podle průměrné míry zátěže podmínek povolovacího řízení ve stavebnictví (viz obrázek 3). Nejlepší je opět pozice většiny severských zemí a rovněž Irska. Česká republika zaujímá v průměru jedno z posledních míst.

Obrázek 3: Podmínky povolovacího řízení (v %)

Poznámky: Pořadí ze 152 zemí. Průměr z percentil tří ukazatelů podmínek povolovacího řízení. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztahy mezi jednotlivými ukazateli podmínek povolovacího řízení ukazuje tabulka 12. Silnější je vztah pouze mezi počtem procedur a počtem dnů, (přímé) náklady povolovacího řízení ovlivňují spíše jiné faktory. Problém vysokého počtu dnů povolovacího řízení v EU je spíše způsoben dlouhým trváním schvalovacích procedur. Např. země EU-14 sice vykazují oproti novým členům nižší počet procedur, ale s průměrně delší dobou jejich trvání.

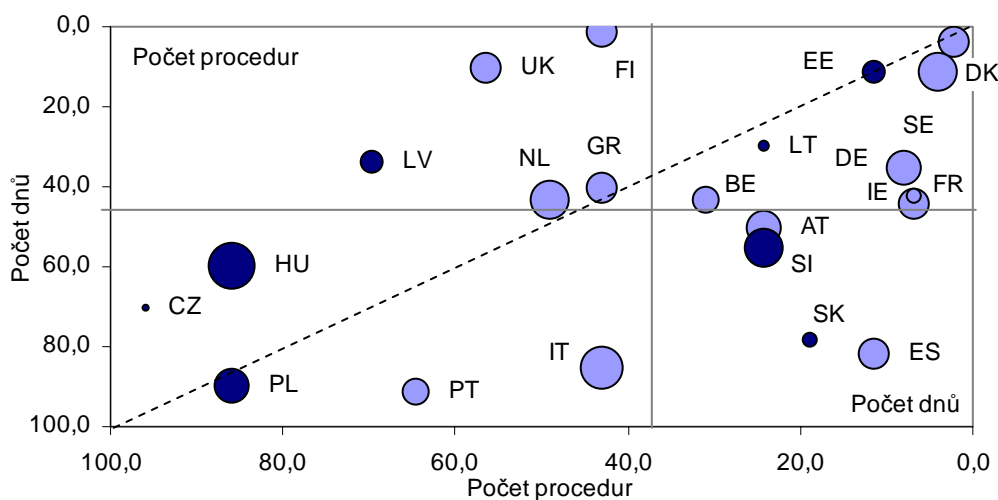
Tabulka 12: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek povolovacího řízení v EU-22

	<i>počet dnů</i>	<i>počet procedur</i>
počet procedur	0,39	
náklady řízení	0,06	0,10

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Při odlišení počtu procedur a počtu dní povolovacího řízení lze identifikovat v rámci EU země, jejichž pozice je v obou ukazatelích podobná, a dále země, které vykazují spíše vyšší náročnost v jednom z obou ukazatelů (viz obrázek 4). Země nad diagonálou vykazují relativně vyšší zátěž počtu procedur povolovacího řízení oproti jeho náročnosti z hlediska počtu dnů a naopak. Průměrné hodnoty percentil pro EU-22 blíže specifikují pozice členských zemí. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny s vysokou zátěží podmínek povolovacího řízení, s relativně vyššími nároky počtu procedur oproti počtu dnů. Země na podobných pozicích v obou ukazatelích odlišuje výše přímých nákladů povolovacího řízení.

Obrázek 4: Podmínky povolovacího řízení (v %)

Poznámka: Percentily ukazatelů podmínek povolovacího řízení. Velikost bublin vyjadřuje náklady povolovacího řízení. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

V souhrnu není dnes stavební řízení v ČR finančně náročné (necháme-li stranou často zmiňované, ale zřídka prokázané případy vyžadování úplatků ze strany stavebních úřadů), je však neúměrně zdlouhavé, což se následně odráží i v nákladech přípravy stavby. Situaci má alespoň částečně řešit nový stavební zákon, jehož skutečný efekt však zatím nelze hodnotit, neboť ohlasy na jeho projednávání jsou rozporné a jeho účinnost je předpokládána nejdříve k 1. 1. 2007.

5. Podmínky regulace zaměstnanosti

Mezinárodní organizace práce stanovuje soubor základních principů pracovních práv, která zahrnují svobodu sdružování, právo na kolektivní vyjednávání, zákaz nucené práce, zákaz dětské práce a zákaz diskriminace. Nad rámec těchto základních ustanovení vlády usilují o dosažení optimální rovnováhy mezi pružností trhu práce a stabilitou zaměstnanosti. Pracovní zákonodárství zahrnuje regulaci zaměstnanosti, zákony sociálního zabezpečení, vztahy mezi zaměstnavateli a zaměstnanci a bezpečnost práce.

Regulace zaměstnanosti má chránit zaměstnance před svévolnými, neférovými či diskriminačními zásahy ze strany zaměstnavatelů. Související opatření byla zavedena s cílem odstranit zjevná tržní selhání – od neschopnosti diverzifikovat riziko nezaměstnanosti k diskriminaci na základě věku, pohlaví nebo rasy. Regulace zaměstnanosti určuje pravidla individuálních pracovních smluv, včetně pružnosti zaměstnávání na částečný úvazek či uzavírání smluv na dobu určitou, dále pracovní podmínky typu maximálního počtu hodin, rozsahu placené dovolené a minimální mzdy, podmínky propouštění včetně odstupného.

Regulace sociálního zabezpečení zajišťuje ochranu před rizikem nezaměstnanosti či nemoci a prostřednictvím penzí před rizikem chudoby ve stáří. Zákony kolektivního vyjednávání stanovují pravidla vztahů mezi zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců, přijímání a prosazení kolektivních smluv, odborové organizovanosti. Oblast bezpečnosti práce zahrnuje pracovní podmínky a vzdělávání pracovníků při využívání strojů a zařízení a regulaci nakládání se zdravotně nebezpečnými surovinami.

Úprava pracovně právních vztahů mezi zaměstnavatelem a jeho zaměstnanci je jedním z důležitých faktorů hospodářského rozvoje a zároveň sociálního smíru. Ideální stav, kdy zaměstnavatel může pružně najímat a propouštět zaměstnance podle aktuálních potřeb firmy a kdy jsou zároveň tito zaměstnanci přiměřeně chráněni před nenadálou a zničující ztrátou pracovního místa, nelze pravděpodobně nalézt, je však třeba se snažit o jeho dosažení. Bohatší země si obvykle mohou dovolit rozsáhlejší systém sociálního zabezpečení, chudší země jsou nuceny spíše k většímu využití regulačních nástrojů. S ekonomickým rozvojem je možno postoupit k pružnější regulaci a štedřejšímu sociálnímu zabezpečení. Taková rovnováha mezi oběma typy přístupů však není automatická, v řadě zemí přetrvává tuhá regulace v kombinaci s vysokým zdaněním práce ve formě sociálních odvodů.

Nadměrná regulace trhu práce a její vysoké zdanění často vedou k ochraně stávajících pracovních míst na úkor celkové zaměstnanosti. Vysoké odvody, odstupné či administrativně ztížená možnost propouštění snižují ochotu vytvářet nová pracovní místa. Znevýhodněny jsou (z hlediska zaměstnavatele) problémové skupiny pracovníků – ženy, mladší či naopak starší věkové skupiny, handicapovaní, příslušníci národnostních menšin, pracovníci s nižší kvalifikací. Nepružné trhy práce také vytlačují pracovníky do šedé ekonomiky bez nároku na sociální a zdravotní zabezpečení, oslabují schopnost podniků přizpůsobit se strukturálním a technologickým změnám a makroekonomickým šokům. Nepružnost trhu práce ve většině zemí Evropské unie významně přispívá k přetrvávající vysoké míře nezaměstnanosti i v obdobích příznivého ekonomického růstu. Reformy trhu práce jsou však často obtížně prosaditelné, zejména pokud ovlivňují pozici silných zájmových skupin (odborů).

Doporučované reformy v oblasti regulace zaměstnanosti zahrnují zejména čtyři oblasti. Zvýšení věku odchodu do důchodu v zemích se stárnoucí populací, vyrovnání věku odchodu do důchodu pro muže a ženy, snížení daňového zatížení práce na straně zaměstnavatelů a zavedení absolventských pracovních míst. Řada vyspělých zemí přistoupila rovněž k zavedení pružnějšího systému částečných úvazků a smluv na dobu určitou, které pomohly k získání práce zejména znevýhodněným skupinám, řadou opatření zpružnila celkový systém přijímání a propouštění pracovníků, což usnadňuje přizpůsobení v závislosti na změně ekonomických podmínek.

5.1 Výchozí srovnání podmínek regulace zaměstnanosti

Podmínky regulace zaměstnanosti jsou v šetření WB hodnoceny podle indexu rigidity zaměstnanosti, který tvoří průměr tří subindexů – indexu obtížnosti přijímání pracovníků, indexu nepružnosti pracovní doby a indexu obtížnosti propouštění. Každý subindex má několik složek, které mohou nabývat hodnot od 0 do 100. Vyšší hodnota znamená rigidnější regulaci. (Složky jednotlivých indexů jsou specifikovány níže.) Další dva ukazatele podmínek regulace zaměstnanosti měří náklady přijímání a propouštění pracovníků. Náklady přijímání jsou vyjádřeny v % mzdy, náklady propouštění v počtu ekvivalentních týdních mezd. Jednotlivé hodnoty jsou vyjadřovány za předpokladu stanovených charakteristik pracovníka (pozice, věk, rodinný stav atd.) a podniku, kde je zaměstnán. Výchozí srovnání pro země EU shrnuje tabulka 13.

Tabulka 13: Podmínky regulace zaměstnanosti

	rigidita regulace								náklady			
	přijímání pracovníků		počet hodin		propouštění pracovníků		rigidita zaměstnan.		přijímání (% mzdy)		propouštění (týd. mzdy)	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	36	46,0	62	50,0	37	46,5	45	55,3	27,2	75,2	38,5	44,9
EU-14	38	47,8	63	51,4	36	44,9	46	56,6	26,3	70,4	44,8	51,1
EU-8	33	42,8	60	47,6	40	49,3	44	52,9	28,9	83,7	27,5	34,1
Belgie	11	17,6	40	19,6	10	12,4	20	15,0	55,0	100,0	16,0	14,9
Česká rep.	33	40,5	20	8,4	20	22,8	24	19,6	37,0	97,4	21,6	27,2
Dánsko	11	17,6	40	19,6	10	12,4	20	15,0	0,7	8,4	38,9	50,6
Estonsko	33	40,5	80	75,1	40	49,6	51	66,6	33,0	92,2	33,2	40,9
Finsko	44	56,8	60	42,4	40	49,6	48	60,7	22,2	71,4	24,0	28,5
Francie	78	88,8	80	75,1	40	49,6	66	89,5	47,4	99,3	31,9	39,6
Irsko	28	37,9	40	19,6	30	37,9	33	30,7	10,8	35,0	52,1	64,9
Itálie	61	73,2	80	75,1	30	37,9	57	75,8	32,6	91,5	47,0	59,7
Litva	33	40,5	60	42,4	40	49,6	44	52,2	28,0	83,7	33,8	43,5
Lotyšsko	67	80,3	40	19,6	70	83,6	59	79,7	22,4	72,0	17,0	20,1
Maďarsko	11	17,6	80	75,1	20	22,8	37	37,2	33,5	93,5	33,5	41,5
Německo	44	56,8	80	75,1	40	49,6	55	72,5	21,3	68,8	66,7	72,7
Nizozemsko	28	37,9	60	42,4	60	75,8	49	64,0	15,6	52,5	16,0	14,9
Polsko	11	17,6	60	42,4	40	49,6	37	37,2	25,8	78,5	24,9	30,5
Portugalsko	33	40,5	80	75,1	60	75,8	58	78,4	23,8	75,3	98,0	90,2
Rakousko	11	17,6	80	75,1	40	49,6	44	52,2	31,7	88,9	54,7	66,2
Řecko	78	88,8	80	75,1	40	49,6	66	89,5	33,0	85,0	68,8	74,6
Slovensko	17	32,0	60	42,4	40	49,6	39	43,1	35,2	94,8	12,9	12,3
Slovinsko	61	73,2	80	75,1	50	66,6	64	87,5	16,6	57,1	43,0	56,4
Španělsko	67	80,3	80	75,1	50	66,6	66	89,5	31,6	89,6	56,0	68,1
Švédsko	28	37,9	60	42,4	40	49,6	43	50,3	33,4	92,8	24,0	28,5
V. Británie	11	17,6	20	8,4	10	12,4	14	9,8	8,7	26,6	33,5	41,5

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 154) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

V případě podmínek regulace zaměstnanosti dosahují nové členské země EU v průměru příznivější výsledky oproti EU-14 kromě relativně vyšších nákladů přijímání pracovníků. Pozice České republiky je ve většině ukazatelů příznivější oproti průměru (pouze náklady přijímání jsou vyšší a v širším mezinárodním srovnání dokonce téměř nejvyšší). V širším mezinárodním srovnání je pozice EU výrazně nejhorší u nákladů přijímání pracovníků, v ostatních případech se tato pozice pohybuje na podobné úrovni.

5.2 Rigidita zaměstnanosti

Pracovněprávní zákonodárství je v ČR, tak jako v dalších zemích EU, jádrem často konfliktního sociálního dialogu a předmětem relativně komplikované a často kritizované právní úpravy. Klíčový zákon č. 65/1965 Sb. - zákoník práce prošel po roce 1989 mnoha novelizacemi a byl uveden do souladu s harmonizovaným právem ES. Společně se zákonem o zaměstnanosti (č. 435/2004 Sb.) je základní normou upravující podmínky vzniku a skončení pracovního poměru. V mezinárodním srovnání v rámci Evropské unie zaujímá Česká republika z hlediska rigidity regulace zaměstnanosti poměrně příznivou pozici, dokonce čtvrtou nejlepší (viz tabulka 14).

Tabulka 14: Index rigidity zaměstnanosti

10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60 +
UK(14)	BE(20),DK(20) CZ(24)	IE(33),HU(37), PL(37), SK(39)	SE(43), EU8(44), AT(44),LT(44) EU22(45), EU14(46), FI(48), NL(49)	EE(51),DE(55) IT(57), PT(58), LV(59)	SI(64), ES(66), FR(66),GR(66)

Rigidita zaměstnanosti není v ČR příliš vysoká ve srovnání s ostatními postkomunistickými zeměmi, stejně jako s vyspělými západoevropskými zeměmi sociálně tržního hospodářství. Formality vzniku a skončení pracovního poměru jsou sice početné, ale zejména pro časově či projektově omezené úkoly je možné využívat méně formální pracovní smlouvy na dobu určitou (délka max. 2 roky u stejného zaměstnavatele) a zejména dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr (dohoda o provedení práce a dohoda o pracovní činnosti). U málo kvalifikovaných činností je problémem nařízením vlády stanovená výše minimální mzdy, případně příslušného mzdového tarifu. Častým předmětem stížností zaměstnavatelů je zákonem daná preference role odborů před jinými formami zastupování zájmů zaměstnanců.

Index **obtížnosti přijímání pracovníků** hodnotí omezení využitelnosti časově omezených smluv pouze na plnění dočasných úkolů, dále maximální délku termínovaného kontraktu a poměr minimálních mezd (nebo mezd absolventů) k průměrné přidané hodnotě (na pracovníka). V České republice dosahuje hodnota indexu obtížnosti přijímání průměru EU (viz tabulka 15).

Tabulka 15: Index obtížnosti přijímání pracovníků

0-15	16-30	31-45	61-75	76 +
BE(11), DK(11), HU(11), PL(11), AT(11), UK(11)	SK(17), IE(28), NL(28), SE(28)	EU8(33), CZ(33) , EE(33), LT(33), PT(33), EU22(36), EU14(38), DE(44), FI(44)	IT(61), SI(61), LV(67), ES(67)	FR(78), GR(78)

Index **rigidity počtu hodin** hodnotí pět charakteristik zaměstnanosti: noční práce není omezena, povolena je práce přes víkend, pracovní týden může přesáhnout 5 dnů a pracovní den 12 hodin (se zahrnutím přesčasů), placená dovolená je stanovena na 21 dní či méně. Česká republika se vyznačuje velmi malou rigiditou počtu hodin a spolu s Velkou Británií dosahuje v EU nejlepší umístění (viz tabulka 16).

Tabulka 16: Index rigidity počtu hodin

20	40	60	62	63	80
CZ, UK	BE, DK, IE, LV	EU8, FI, LT, NL, PL, SE, SK	EU22	EU14	AT, DE, EE, ES, FR, GR, HU, IT, PT, SI

V České republice zákoník práce připouští po dohodě se zaměstnancem zvolit pružnou či kratší pracovní dobu nebo jinou vhodnou úpravu. Týdenní pracovní doba je max. 40 hodin, přičemž v některých typech provozů je dále omezena. Přesčasová práce na příkaz zaměstnavatele nesmí překročit 150 hodin za rok a více než 8 hodin v jednotlivém pracovním týdnu. Doba dovolené v soukromém sektoru je 4 týdny, pracuje-li zaměstnanec celý kalendářní rok. V ostatních případech zaměstnanci přísluší poměrná část dovolené za každý odpracovaný měsíc.

Jak uvádí Národní Lisabonský program pro Českou republiku (viz Vláda ČR, 2005, s. 28), současná organizace práce v podnicích, především rozložení a efektivní využití fondu pracovní doby, často neodpovídají potřebám zaměstnavatelů ani zaměstnanců. Na jedné straně dochází k nízkému využití pracovní doby, na straně druhé ke zvyšování rozsahu přesčasové práce. Nedostatečné zohlednění výkyvů ve výrobním procesu (sezónnost, přechodné snížení odbytu apod.) se promítá ve snížené efektivitě ekonomiky podniku. Rovněž možnost přechodně přerušit pracovní kariéru z důvodu výraznější změny kvalifikace je málo využívána. Změny zákoníku práce by měly, dle názoru vlády, umožnit zaměstnavatelům a zaměstnancům pružně přizpůsobovat organizaci práce a pracovní dobu vzájemným potřebám. Jedním z nástrojů by měla být úprava kont pracovní doby. Díky nim dostanou firmy možnost přidělovat práci v potřebném rozsahu a přitom zaměstnancům vyplácet stálou mzdu.

Index **obtížnosti propouštění** zahrnuje osm charakteristik. Nadbytečnost není důvodem pro propuštění (toto omezení je považováno za zvláště restriktivní podmínku), zaměstnavatel musí informovat odbory nebo ministerstvo práce o propuštění každého nadbytečného pracovníka, resp. o hromadném propouštění, resp. v těchto případech musí požádat o jejich souhlas (rovněž toto omezení patří ke zvláště restriktivním), zákon vyžaduje před propuštěním rekvalifikaci nebo přeložení, zákon stanovuje prioritní pravidla pro propouštění a znovuzaměstnání. Česká republika v mezinárodním srovnání v EU patří hodnotou indexu rigidity propouštění pracovníků opět k nejlepším (viz tabulka 17), příznivá je i pozice ČR v širším mezinárodním srovnání.

Tabulka 17: Index rigidity propouštění pracovníků

10 - 20	30-39	40	50 +
BE(10), DK(10), UK(10), CZ(20), HU(20)	IE(30), IT(30), EU14(36), EU22(37)	AT(40), DE(40), EU8(40), EE(40), FI(40), FR(40), GR(40), LT(40), PL(40), SE(40), SK(40)	ES(50), SI(50), NL(60), PT(60), LV(70)

Většina českých zaměstnavatelů ovšem považuje současnou právní úpravu propouštění za příliš svazující a volá zejména po možnosti propustit zaměstnance za určité odstupné i bez uvedení výpovědního důvodu. V ČR je výpověď ze strany zaměstnavatele dostupná jen při splnění striktních podmínek zákona. Projevuje se zde princip ochrany slabší smluvní strany, který zejména v případě výpovědi znamená, že zaměstnanec může dát zaměstnavateli výpověď kdykoli a bez jakéhokoli důvodu, zatímco pro zaměstnavatele je podání výpovědi značně složitější. Zákoník práce zaměstnavateli taxativně stanoví důvody opravňující k dání výpovědi a ukládá mu řadu dalších povinností a podmínek (výpovědní doba, odstupné, pomoc při hledání nového zaměstnání). Okamžité ukončení pracovního poměru je možné pouze v případě nepodmíněného odsouzení zaměstnance za úmyslný trestný čin a rovněž v případě zvláště hrubého porušení pracovní kázně.

I přes množství povinností, omezujících svobodu zaměstnavatele při skončení pracovního poměru, nedosahuje česká právní úprava rigidity řady západoevropských zemí. Zejména chybí zvýšená ochrana (delší výpovědní lhůty, vyšší odstupné) při výpovědi zaměstnanců, jejichž pracovní poměr trval u zaměstnavatele déle než stanovený počet let, stejně tak neexistuje povinnost ohlašovat propuštění každého jednotlivého pracovníka (tato povinnost existuje jen u tzv. hromadného propouštění, jehož úpravu převzala ČR ze směrnice ES 75/129/EEC). Zaplacení rekvalifikace před propuštěním není rovněž povinností zaměstnavatele. Zákoník práce nicméně ukládá zaměstnavateli povinnost nabídnout zaměstnanci před dáním výpovědi pro nadbytečnost jinou pro něho vhodnou práci včetně adekvátní průpravy pro tuto novou práci, resp. v součinnosti s úřadem práce tzv. účinně pomáhat propouštěnému zaměstnanci při získání nového zaměstnání. Nové zaměstnání musí zaměstnavatel podle českého práva zajistit pouze při propuštění zákonem chráněných kategorií zaměstnanců.

Nový zákoník práce částečně rozšiřuje smluvní volnost účastníků pracovně právních vztahů, která je však (k nevoli zaměstnavatelů) vyvážena rozsáhlejšími pravomocemi odborů. Změny ve větší míře umožní sjednávání odchylek od obecné úpravy zákoníku práce smlouvou nebo vnitřním předpisem zaměstnavatele při respektování směrnic ES a dalších mezinárodních standardů ochrany pracovně právních vztahů.

5.3 Náklady přijímání a propouštění pracovníků

Ukazatel **nákladů přijímání pracovníků** měří všechny platby sociálního zabezpečení a další daňové platby zaměstnavatele spojené s přijetím pracovníka. V České republice dosahují tyto platby 37 % průměrné mzdy.⁴ Oproti předchozím ukazatelům regulace zaměstnanosti je pozice České republiky v případě nákladů přijímání pracovníků výrazně podprůměrná, tyto náklady jsou v rámci EU třetí nejvyšší (viz tabulka 18).

Tabulka 18: Náklady přijímání pracovníků (v % mzdy)

0,0-10,0	10,1-20,0	20,1-30,0	30,1-40,0	40,1 +
DK(0,7), UK(8,7)	IE(10,8),NL(15,6), SI(16,6)	DE(21,3), FI(22,2), LV(22,4),PT(23,8), PL(25,8), EU14(26,3), EU22(27,2), LT(28,0), EU8(28,9)	ES(31,6),AT(31,7), IT(32,6), EE(33,0), GR(33,0),SE(33,4), HU(33,5),SK(35,2) CZ(37,0)	FR(47,4),BE(55,0)

⁴ Pojistné na veřejné zdravotní pojištění a pojistné na sociální zabezpečení (tj. na nemocenské a důchodové pojištění) a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Jak uvádí Národní Lisabonský program, v současnosti brání zvýšení konkurenceschopnosti zaměstnavatelů v ČR a vytvoření vhodnějších podmínek pro zaměstnávání vzdělané a kvalifikované pracovní síly mimo jiné i vysoké zákonné nemzdové náklady práce. V rámci chystané reformy nemocenského pojištění se připravuje zavedení stropů pojistného na sociální zabezpečení. Připravovaná právní úprava stanoví maximální hranici vyměřovacího základu pro placení pojistného na sociální zabezpečení (i pro zdravotní pojištění) v kalendářním roce. Související problém představuje nadprůměrné zdanění nízkopříjmových skupin obyvatelstva v porovnání s ostatními zeměmi EU, což má negativní dopady na motivaci lidí pracovat. Snižování daně z příjmů fyzických osob je proto považováno za prostředek pro zvýšení stimulace nízkopříjmových skupin k vyhledávání a udržení pracovního místa.⁵ Dalším demotivujícím faktorem při zapojení se na trhu práce je vztah výše minimální mzdy, resp. dosažitelného příjmu nízkokvalifikovaných jedinců, a výše sociálních dávek, na které mají nárok.

Zvýšení pracovní motivace v systému sociálních dávek představují navrhované změny v oblasti životního minima a pomoci v hmotné nouzi, s jejichž platností se počítá od roku 2006. Měly by dostatečně a spravedlivě ochraňovat občany před hmotnou nouzí, ale zároveň je motivovat k aktivnímu hledání zaměstnání a přijetí i méně placené práce zvýhodněním těch, kteří prokážou snahu zvýšit si příjem vlastní prací.⁶ Současně bude zavedena nová dolní hranice příjmů, existenční minimum, která vyjadřuje náklady minimálního životního standardu umožňujícího přežití. Cílem navrhované právní úpravy o pomoci v hmotné nouzi je omezit dlouhodobou závislost na sociálních dávkách, poskytnout lidem poradenskou službu a zabránit tak jejich sociálnímu vyloučení. Nová právní úprava finančně zvýhodní ty příjemce dávek, kteří budou při řešení své situace aktivní (viz Vláda ČR 2005, s. 28-29).

Ukazatel **nákladů na propouštění** vyjadřuje všechny související výdaje zaměstnavatele na propuštění pracovníka pro nadbytečnost ve formě počtu týdenních mezd. Náklady jsou vypočítány z počtu týdnů výpovědní lhůty a odstupného a případných pokut za propuštění. V České republice je v rámci EU situace v případě nákladů na propouštění příznivější oproti nákladům přijímání (viz tabulka 19).

Tabulka 19: Náklady propouštění pracovníků (počet týdenních mezd)

10,0-20,0	20,1-30,0	30,1-40,0	40,1-50,0	50,1-60,0	60,1 +
SK(12,9), BE(16,0), NL(16,0), LV(17,0)	CZ(21,6) , FI(24,0), SE(24,0), PL(24,9), EU8(27,5)	FR(31,9), EE(33,2), HU(33,5), UK(33,5), LT(33,8), EU22(38,5), DK(38,9)	SI(43,0), EU14(44,8), IT(47,0)	IE(52,1), AT(54,7), ES(56,0)	DE(66,7), GR(68,8), PT(98,0)

Náklady na propuštění se v ČR odvíjejí od skutečnosti, že výpovědní doba činí při výpovědi z důvodů na straně zaměstnavatele tři měsíce (pokud uplyne v situaci dočasné pracovní neschopnosti, ústavního nebo lázeňského léčení zaměstnance, těhotenství nebo mateřské dovolené zaměstnankyně, výpovědní lhůta se dočasně pozastavuje a znovu běží až po skončení ochrany zaměstnance). Zpravidla již v této tříměsíční lhůtě není

⁵ Od ledna 2006 dochází ke snížení dvou nejnižších mezních sazeb z 15 na 12 %, resp. z 20 na 19 %, k valorizaci prvního daňového pásma a nahrazení standardních odčitatelných položek slevami na dani.

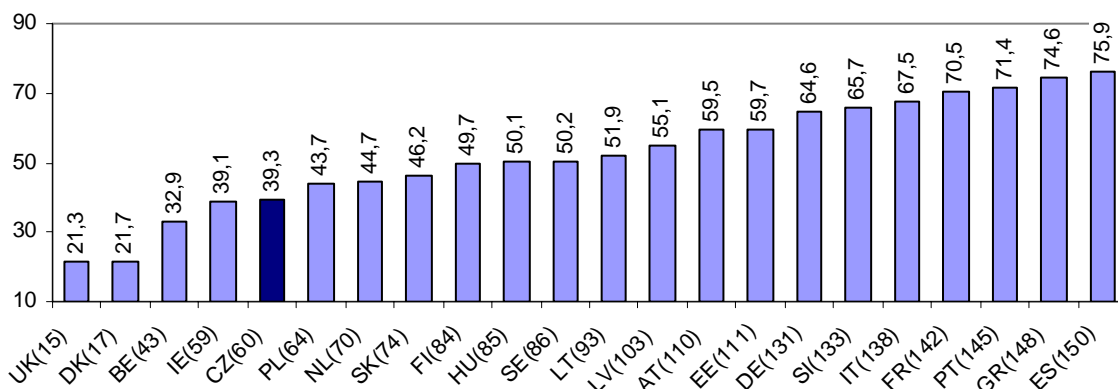
⁶ Nově zavedené životní minimum bude jednosložkové. Částky životního minima potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb budou nově odstupňovány dle pořadí osob v domácnosti.

práce zaměstnance, který ztratil motivaci, pro zaměstnavatele efektivní a propouštěný je pro něj spíše nákladem. K tomu je třeba připočítat odstupné ve výši dvojnásobku průměrného výdělku.⁷ Zákonná omezení možnosti výpovědi ze strany zaměstnavatele a prakticky pětiměsíční mzda (včetně povinných odvodů na pojistné) vyplacená bez užítku propouštěnému zaměstnanci, nepochybně patří mezi významné důvody, pro které jsou zaměstnavatelé v ČR při přijímání nových zaměstnanců do pracovního poměru na dobu neurčitou opatrní a zejména v menších firmách upřednostňují např. pracovní poměry na dobu určitou či dohody uzavírané mimo pracovní poměr.

5.4 Souhrnné hodnocení podmínek regulace zaměstnanosti

V širším mezinárodním srovnání je vyjádřeno pořadí zemí EU podle průměrné zátěže podmínek regulace zaměstnanosti (viz obrázek 5). Nejpříznivější je pozice Velké Británie a Dánska, na pátém místě se nachází Česká republika. Poměrně příznivá je pozice i dalších nových členských zemí Evropské unie.

Obrázek 5: Podmínky regulace zaměstnanosti (v %)

Poznámky: Pořadí ze 154 zemí. Průměr z percentil ukazatelů podmínek regulace zaměstnanosti. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztah mezi podmínkami regulace zaměstnanosti z údajů pro EU-22 ukazuje tabulka 20. Nejsilnější je vztah mezi rigiditou přijímání a propouštění pracovníků a mezi rigiditou pracovní doby a náklady propouštění. Na druhé straně pouze slabý je vztah mezi rigiditou a náklady propouštění a mezi náklady přijímání a propouštění.

Tabulka 20: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek regulace zaměstnanosti v EU-22

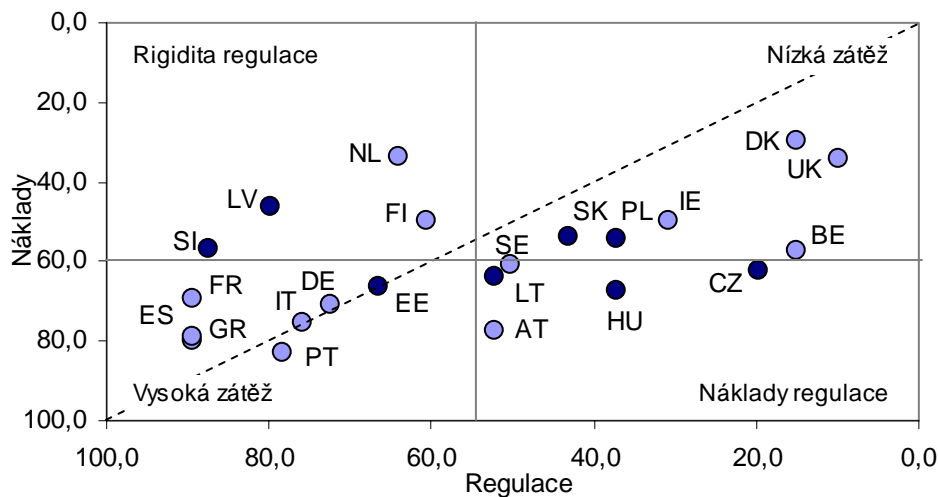
	<i>rig. přijímání</i>	<i>rig. hodin</i>	<i>rig. propouštění</i>	<i>náklady přijímání</i>
rig. hodin	0,42			
rig. propouštění	0,53	0,42		
náklady přijímání	0,23	0,43	0,17	
nákl. propouštění	0,27	0,56	0,14	-0,16

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

⁷ Další náklady vzniknou, je-li dána výpověď z důvodů na straně zaměstnavatele zaměstnanci v ochranném režimu (osamělý zaměstnanec trvale pečující o dítě mladší 15 let, zaměstnanec se změněnou pracovní schopností, který není zabezpečen důchodem, zaměstnanec, který nesmí dále vykonávat práci pro ohrožení nemocí z povolání nebo pro dosažení nejvyšší přípustné expozice na pracovišti). Obava zaměstnavatelů před náklady spojenými s výpovědí těchto skupin zaměstnanců přispívá k jejich obtížné zaměstnatelnosti.

Vztah mezi dílčími podmínkami regulační zátěže zaměstnanosti v zemích EU je vyjádřen podle dvou hledisek, a to při rozlišení rigidity regulace a nákladové zátěže (viz obrázek 6A) a při rozlišení zátěže přijímání a propouštění pracovníků (viz obrázek 6B).

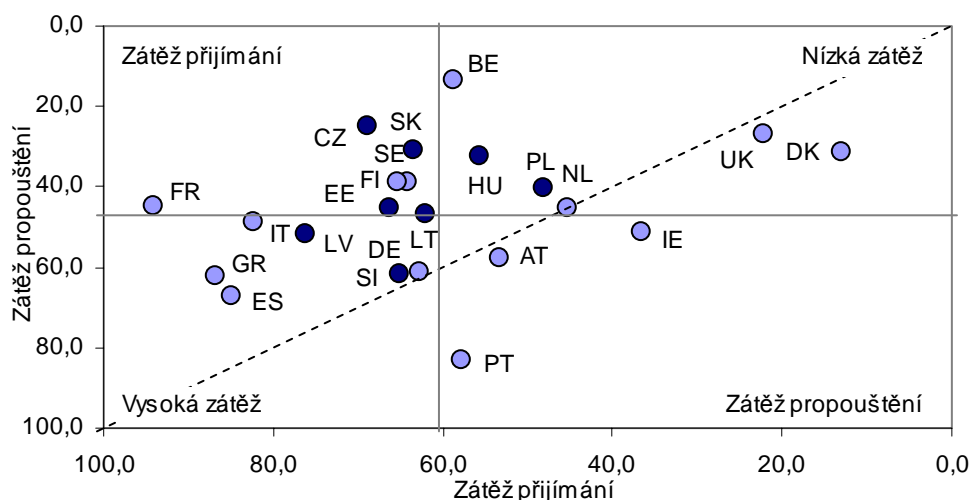
Obrázek 6A: Podmínky zaměstnanosti ve srovnání rigidity její regulace a nákladové zátěže

Poznámka: Průměry z percentil ukazatelů podmínek regulace zaměstnanosti. Regulace trhu práce vyjádřena indexem rigidity (přijímání, pracovní doby a propouštění), náklady práce jako průměr nákladů přijímání a propouštění. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Jak již bylo zmíněno, historicky lze sledovat vztah mezi větším významem sociálního zabezpečení (které se projevuje zejména v nákladech přijímání) a rigidnější regulací zaměstnanosti. Země nad diagonálou na obrázku 6A vykazují spíše větší rigiditu regulace, země pod diagonálou relativně větší náklady regulace. Do první skupiny patří sedm zemí EU, do druhé jedenáct (s většinou nových členských zemí), ve zbývajících čtyřech jsou obě zátěže na podobné úrovni. Česká republika vykazuje v průměru spíše nižší zátěž regulace zaměstnanosti, kdy nákladové břemeno výrazně převyšuje administrativní rigiditu.

Obrázek 6B: Podmínky zaměstnanosti ve srovnání regulační a nákladové zátěže přijímání a propouštění pracovníků (v %)

Poznámka: Průměry z percentil ukazatelů podmínek regulace zaměstnanosti. Regulační zátěž vyjádřena jako průměr percentil rigidity a nákladů. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Rigidita regulace přijímání a propouštění pracovníků je v obou případech v EU-22 v průměru na podobné úrovni, náklady přijímání (které aproximují důraz systému na sociální zabezpečení) jsou však oproti nákladům na propouštění výrazně vyšší. Na úrovni zemí ve většině případů převažuje zátěž přijímání (země nad diagonálou na obrázku 6B). Relativně silnější zátěž propouštění oproti zátěži přijímání pracovníků či jejich podobná úroveň se v EU vyskytuje pouze ve třetině zemí. Česká republika vykazuje výrazně vyšší zátěž přijímání (především v důsledku velmi vysokých nákladů při poměrně silné regulaci) oproti zátěži propouštění.

Institucionální (strukturální) charakteristiky trhu práce jsou tedy v zemích EU velmi rozdílné, což se projevuje i přetrvávajících rozdílech ukazatelů zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Vyšší pružnost pracovních trhů se promítá zejména do vyšší míry zaměstnanosti díky větší participaci skupin potýkajících se s méně příznivými podmínkami zaměstnávání (ženy, absolventi, vyšší věkové skupiny). Ze sledovaných zemí EU-22 se projevuje nejsilnější záporný vztah mezi mírou zaměstnanosti a náklady přijímání pracovníků, jejichž nepříznivý vliv nedokáže kompenzovat ani slabší rigidita regulace či nižší náklady propouštění.⁸ Paradoxně potom musí být vyšší odvody na sociální zabezpečení použity na řešení důsledků nižší zaměstnanosti problémových skupin populace, k nimž výše těchto odvodů významně přispívá.

Z hlediska vývoje v čase lze v České republice od roku 2004 sledovat jen malé změny podmínek regulace zaměstnanosti (viz tabulka 21), došlo pouze k poklesu rigidity přijímání pracovníků a zanedbatelnému poklesu nákladů propouštění.

Tabulka 21: Vývoj podmínek regulace zaměstnanosti v České republice, 2004-2005

	rigidita regulace				náklady	
	přijímání pracovníků	počet hodin	propouštění pracovníků	rigidita zaměstnan.	přijímání (% mzdy)	propouštění (týd. mzdy)
2004	44	20	20	28	..	22,0
2005	33	20	20	24	37,0	21,6

Pramen: WB (2004, 2005), statistická příloha.

V souhrnu je možno konstatovat, že formality spojené s přijímáním pracovníků, ani časové omezení pracovní poměru na dobu určitou rozhodně nejsou hlavními důvody relativní nechuti českých zaměstnavatelů přijímat nové zaměstnance. Tyto důvody je třeba hledat zejména v zatížení práce daňovými a pojistnými odvody (čistý výdělek zaměstnance v ČR činí cca 45% celkových nákladů zaměstnavatele), v nákladech a omezeních rozvázání pracovního poměru výpovědí danou z důvodů na straně zaměstnavatele a v demotivačním systému sociálních dávek, který ovlivňuje zejména nabídku práce nízkopříjmových skupin. Vedle chronické nezaměstnanosti je proto problémem i nelegální zaměstnávání (zejména cizinců) a tzv. švarcsystém, tj. zaměstnávání *de iure* živnostníků (OSVČ) ale *de facto* zaměstnanců. Podle názoru zaměstnavatelských svazů je pracovně-právní zákonodárství v ČR podnikatelsky nevstřícné a stále v sobě nese dědictví komunistického režimu, kdy byl zákoník práce v podstatě veřejnoprávní normou připouštějící minimum smluvní svobody stran. Problémem je, že současná diskuse o rekonstrukci zákoníku práce je vedena téměř z antagonistických pozic a jeho nové znění tudíž vzniká bez potřebného konsensu sociálních partnerů.

⁸ Rozdíly v nákladech přijímání mezi zeměmi EU objasňují 39 % jejich rozdílů v míře zaměstnanosti, při vyloučení atypických hodnot Švédska a Rakouska dokonce 56 % rozdílů.

6. Podmínky registrace vlastnictví

Jednoduchost, rychlost a nízké náklady registrace vlastnictví (nemovitostí) posilují funkčnost institutu vlastnických práv. Složitost procesu registrace naopak zvyšuje nejistotu, transakční náklady a samozřejmě opět příležitosti a motivace ke korupčnímu jednání. Transakční náklady se zvyšují i v aktivitách, jejichž realizace je podmíněna registrací vlastnictví. Efektivnost registrace vlastnictví podporuje rozvoj souvisejících trhů, např. úvěrových, a oslabuje tendenci k přesunu aktivit do šedé ekonomiky. Reformy v oblasti registrace vlastnictví se soustřeďují zejména na přeměnu celého procesu na administrativní úkon, zjednodušení souvisejících daní a poplatků a volitelnost využití notářských služeb. Vyloučení soudů z procesu registrace je výraznou úsporou i proto, že umožňuje propojení registru a katastru. Snížení počtu a výše poplatků je obvykle spojeno i s poklesem procedur, které bývají jednotlivě zpoplatněny. Náklady a lhůty registrace snižuje i zavádění technologií, např. ve formě digitalizace map a registračních záznamů a jejich zpřístupnění prostřednictvím internetu.

6.1 Výchozí srovnání podmínek registrace vlastnictví

V šetření WB jsou podmínky registrace vlastnictví hodnoceny podle hledisek počtu procedur, počtu dnů pro realizaci a relativní výše nákladů na související platby (v % ceny registrovaného majetku). Pro zajištění mezinárodní srovnatelnosti jsou stanoveny základní společné charakteristiky pro podnikatelský subjekt a registrovaný majetek. Mezinárodní přehled podmínek registrace vlastnictví v rámci EU-22 ukazuje tabulka 22.

Tabulka 22: Podmínky registrace vlastnictví

	počet procedur		počet dnů		náklady (% ceny)	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	5	31,5	72	44,5	4,8	40,6
EU-14	5	32,7	48	35,9	6,1	51,1
EU-8	5	29,4	116	59,7	2,6	22,1
Belgie	7	61,8	132	84,2	12,8	87,5
Česká rep.	4	15,7	123	83,5	3,0	27,6
Dánsko	6	44,0	42	37,5	0,6	7,8
Estonsko	4	15,7	65	59,2	0,5	5,9
Finsko	3	5,2	14	15,7	4,0	38,1
Francie	9	89,4	183	88,8	6,5	61,8
Irsko	5	27,6	38	36,1	10,3	78,9
Itálie	8	77,6	27	28,2	0,9	10,5
Litva	3	5,2	3	3,9	0,8	9,8
Lotyšsko	9	89,4	54	51,9	2,0	18,4
Maďarsko	4	15,7	78	69,7	11,0	81,5
Německo	4	15,7	41	36,8	4,1	40,1
Nizozemsko	2	1,3	2	0,6	6,2	58,5
Polsko	6	44,0	197	90,7	1,6	14,4
Portugalsko	5	27,6	83	71,0	7,4	67,1
Rakousko	3	5,2	32	30,9	4,5	42,7
Řecko	12	96,0	23	24,3	13,7	88,8
Slovensko	3	5,2	17	19,7	0,1	0,6
Slovinsko	6	44,0	391	98,6	2,0	18,4
Španělsko	3	5,2	25	26,9	7,2	66,4
Švédsko	1	0,0	2	0,6	3,0	27,6
V. Británie	2	1,3	21	21,0	4,1	40,1

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 153) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Podmínky registrace vlastnictví se mezi zeměmi EU značně liší. V nových členských zemích je situace oproti EU-14 příznivější jak v počtu procedur, tak v relativních nákladech, v jejich případě dokonce výrazně. Naopak časová náročnost procesu registrace vlastnictví je v EU-8 v průměru mnohem delší (extrémně nepříznivá je v tomto případě pozice Slovinska). Délka registračního procesu je rovněž největší slabinou České republiky. V širším mezinárodním srovnání v celém souboru sledovaných zemí zaostávají země EU nejsilněji opět v tomto ukazateli, následovaném relativními náklady registrace.

6.2 Počet procedur při registraci vlastnictví

Počet procedur při registraci vlastnictví zahrnuje interakce prodávajících a kupujících, jejich zástupců (pokud jsou zástupci požadováni ze zákona) nebo majetku samotného s další stranou (státními úřady, inspektory, notáři, právníky atd.). Zahrnuty jsou všechny procedury požadované ze zákona k registraci vlastnictví. Pozici České republiky z hlediska počtu procedur při registraci vlastnictví v rámci EU-22 ukazuje tabulka 23. Toto hledisko registrace patří tedy v ČR k méně problémovým a pohybuje se nad průměrem zemí Evropské unie.

Tabulka 23: Počet procedur při registraci vlastnictví

1-2	3-4	5-6	7-8	9 +
SE(1), NL(2), UK(2)	AT(3), ES(3), FI(3), LT(3), SK(3), CZ(4) , DE(4), EE(4), HU(4)	EU22(5), EU14(5), EU8(5), IE(5), PT(5), DK(6), PL(6), SI(6)	BE(7), IT(8)	FR(9), LV(9), GR(12)

V České republice je pro evidenci vlastnického práva k nemovitostem rozhodující fungování katastru nemovitostí podle zákona z roku 1992, platného od 1. 1. 1993. Tento katastr je souborem údajů o nemovitostech, předmětem evidence, v něm jsou pozemky v podobě parcel, budovy spojené se zemí pevným základem (včetně bytů a nebytových prostor vymezených jako jednotky podle zákona o vlastnictví bytů), rozestavěné budovy nebo byty a nebytové prostory, pokud k nim vzniká zástavní nebo jiné věcné právo. Pozemky a stavby na nich stojící se zapisují v katastru a evidují zvlášť, protože v právním řádu ČR není stavba považována za součást pozemku a vlastník pozemku a budovy nemusí být totožný. Katastr eviduje práva k takto definovaným nemovitostem, a to právo vlastnické, zástavní, věcná břemena aj. Správu katastru nemovitostí zabezpečuje v ČR Český úřad zeměměřičský a katastrální (CUZK), výkonnými orgány katastru jsou jednotlivé katastrální úřady ve všech (bývalých) okresech.

Zákon rozlišuje dva způsoby zápisu vlastnického práva k nemovitosti: vklad a záznam do katastru nemovitostí. Vklad se provádí, pokud má dojít k převodu vlastnického práva mezi osobami na základě smlouvy. Rozhodnutí katastrálního úřadu o povolení a provedení vkladu práva má konstitutivní povahu, bez něj k přechodu vlastnického práva k nemovitosti nedochází. Záznam v katastru nemovitosti o vlastnickém či jiném právu k nemovitosti nemá konstitutivní povahu, pouze osvědčuje právní skutečnost, na jejímž základě toto právo vzniklo (nebo zaniklo, změnilo se) již před aktem zápisu, např. rozhodnutím státního orgánu (stavebního úřadu apod.), ale také příklepem licitátora v dražbě, vydržením vlastnictví, anebo ze zákona. (K právní úpravě vztahů k půdě a nemovitostem a podrobnostem provedení vkladu a záznamu do katastru nemovitostí blíže viz box 2.)

Box 2 – Právní úprava vztahů k nemovitostem a postup registrace vlastnictví v ČR

Právní úprava vztahů k půdě a nemovitostem (tj. stavbám spojeným se zemí pevným základem) není v právu ČR soustředěna do jednoho předpisu. Je to dáno zásadním požadavkem jednak na jednotnou a obecnou právní kodifikaci institutu vlastnictví, kterou obsahuje občanský zákoník (č. 40/1964 Sb.), a jednak na jednotnou ochranu práv vlastníka procesními prostředky, která je dána v občanském soudním řádu, správním a trestním řádu (zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, č. 500/2004 správní řád, platný do 1. 1. 2006 a č. 141/1961 Sb. trestní řád). Specificky pak musejí být upraveny evidence nemovitostí a práv, která se k nim vážou (zákon č. 344/1992 Sb. o katastru nemovitostí ČR a č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných práv k nemovitostem) a také specifika správního řízení pro zřizování staveb a jejich změny (zákon č. 50/1976 Sb. o územním plánování a stavebním řádu). Historicky podmíněná je právní úprava sloužící nápravě křivd spáchaných na vlastnicích nemovitostí komunistickým režimem v letech 1948-1989 tzv. restitučními zákony a zákonem o mimosoudních rehabilitacích. Veřejný zájem na ochranu specifických nemovitostí je nakonec chráněn zákony o zemědělském půdním fondu, o lesích, o vodách.

Řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí je zahajováno na návrh účastníka smlouvy nebo jiné oprávněné osoby, a to dnem, kdy byl tento návrh katastrálnímu úřadu doručen. Návrh na vklad musí obsahovat: označení (místně příslušného) katastrálního úřadu, jemuž je návrh určen, označení navrhovatele, tj. jméno a příjmení, trvalý pobyt a rodné číslo fyzické osoby nebo název, sídlo a identifikační číslo (doložené originálem nebo notářsky ověřenou kopií výpisu z obchodního nebo jiného rejstříku) právnické osoby. V návrhu je rovněž nutné uvést právní titul, na jehož základě má dojít k převodu práva k nemovitosti (např. kupní smlouva) a označení práva, které má být zapsáno (právo vlastnictví, právo zástavní atd.). Zásadní pro bezproblémový zápis vkladu je přesná definice převáděné nemovitosti, nejlépe uvedením katastrálního území a čísla listu vlastnictví, pod nímž je nemovitost zapsána. Pozemky musejí být dále označeny parcelním číslem a rozlišením na pozemkovou nebo stavební parcelu (bývají evidovány ve dvou číselných řadách), budovy musejí být označeny pozemkem, na němž stojí, číslem popisným či evidenčním a příslušností k části obce (pokud se liší od katastrálního území pozemku, na němž budova stojí). Shledá-li katastrální úřad na základě popsání podání a stavu zápisů v katastru, že byly splněny podmínky vkladu, vydá rozhodnutí o tom, že se vklad povoluje. **Návrh na záznam** do katastru nemovitostí není třeba podávat, katastrální úřad ho provede sám z úřední povinnosti, jakmile je mu doručena příslušná listina (tj. např. kolaudační rozhodnutí s přidělením čísla popisného nebo evidenčního, rozsudek soudu apod.).

Návrh na vklad do katastru nemovitostí je v ČR komplikován množstvím požadovaných podkladů. Navrhovatel se proto často neobejde bez asistence právníka. Množství notářsky ověřených dokumentů, které je nutno připojit k návrhu na zahájení řízení o povolení vkladu, je však do značné míry nutnou a zřejmě i tak nepostačující daní za degradaci institutu soukromého vlastnictví, a tím i kvality jeho registrace v období let 1948-1989. Od 50. let dvacátého století byl vinou komunistického režimu opuštěn systém pozemkových knih, které garantovaly, že zápis v nich obsažený je důkazem o existenci vlastnického práva. Resort geodézie a kartografie evidoval především faktický stav užívání nemovitostí a jeho záznamy nebyly spolehlivou informací o vlastnických právech k nemovitostem. Proto ani dnešní katastr nemovitostí nemůže nabídnout úplnou právní jistotu a platí, že ten, kdo vychází ze zápisu v katastru nemovitostí učiněného po 1. 1. 1993, je v dobré víře, že stav katastru odpovídá skutečnému stavu věci. Je však přípustný důkaz opaku.

Poskytnout takový důkaz opaku není v praxi obtížné, protože katastrální úřad zkoumá listiny předkládané navrhovateli vkladu z formálně právní stránky, nemá však možnost šetřit celou právní minulost nemovitosti. Kvalita smluv v prvních letech po roce 1989 nebyla v mnoha případech bezvadná, jejich formulace byly vágní a jejich dnešní výklad rozporný. Z katastru nelze vyčíst některé informace podstatné pro převod nemovitosti (pořízení nemovitosti ze společného jmění manželů, někdy i existence předkupního práva, existence restitučního nároku atd.). Z těchto důvodů neexistuje absolutní jistota

souladu zápisu v katastru se skutečností. Vyšší stupeň právní jistoty před koupí nemovitosti poskytne jen soukromý průzkum její právní minulosti a sepsání všech listin notářem tak, aby snížily riziko pozdějšího zpochybnění vkladu na základě práv třetích osob.⁹

6.3 Náklady a lhůty registrace vlastnictví

Náklady registrace vlastnictví (v % ceny registrovaného majetku) zahrnují všechny související náklady, včetně daně z převodu nemovitostí. V mezinárodním srovnání (viz tabulka 24) zaujímá Česká republika opět jedno z předních míst v rámci EU, byť mírně pod průměrem skupiny nových členských zemí.

Tabulka 24: Náklady registrace vlastnictví (v % ceny majetku)

0,0-2,0	2,1-4,0	4,1-6,0	6,1-8,0	8,0 +
SK(0,1), EE(0,5), DK(0,6), LT(0,8), IT(0,9), PL(1,6), LV(2,0), SI(2,0)	EU8(2,6), CZ(3,0), SE(3,0), FI(4,0)	DE(4,1), UK(4,1), AT(4,5), EU22(4,8)	EU14(6,1), NL(6,2), FR(6,5), ES(7,2), PT(7,4)	IE(10,3), HU(11,0), BE(12,8), GR(13,7)

V ČR je samotný správní poplatek registrace vlastnictví (500,- Kč za jeden návrh na vklad do katastru) zanedbatelný. K němu je však třeba připočítat náklady na často nezbytnou právní asistenci (viz potřeba průzkumu právní minulosti nemovitosti) a notářské ověření všech podpisů. Tyto náklady již mohou jít do desetitisečů. Při využití služeb profesionální realitní kanceláře je nutné počítat s platbou až do 5 % kupní ceny nemovitosti, která však zpravidla zahrnuje i náklady na právní služby. Daň z převodu nemovitosti, kterou je povinen uhradit prodávající (avšak za splnění této povinnosti vůči státu ručí kupující) činí 3 % kupní ceny nemovitosti. Do budoucna nelze vyloučit zejména zvýšení poplatků za návrhy na vklad a také na zajištění zvažované nové povinnosti sepsat smlouvy o převodu nemovitosti ve formě notářského zápisu.

Časová náročnost registrace vlastnictví je vyjádřena v kalendářních dnech. Oproti předchozím ukazatelům je situace v České republice v tomto případě velmi nepříznivá (viz tabulka 25). ČR dokonce patří v rámci EU v procesu registrace vlastnictví k zemím s nejhorším výsledkem.

Tabulka 25: Počet dnů pro registraci vlastnictví

0-20	21-40	41-60	61-80	81 +
NL(2), SE(2), LT(3), FI(14), SK(17)	UK(21), GR(23), ES(25), IT(27), AT(32), IE(38)	DE(41), DK(42), EU14(48), LV(54)	EE(65), EU22(72), HU(78)	PT(83), EU8(116), CZ(123), BE(132), FR(183), PL(197), SI(391)

Chronickým problémem katastru nemovitostí v České republice jsou lhůty zapisování vkladů. Maximální tříměsíční zákonná lhůta (60 dní pro povolení a zápis vkladu, dalších 30 dní ve složitých případech) bývá často překračována. Průměr za celou ČR činí

⁹ Advokáti specializovaní na převody nemovitostí standardně doporučují před koupí postup zahrnující následující kroky (které samozřejmě zvyšují časovou i finanční náročnost získání vyhládnuté nemovitosti): prověření vlastníka, prověření právního a faktického stavu nemovitosti, právní audit, kupní smlouva s řádně definovaným předmětem koupě, uhrazení kupní ceny oproti provedení vkladu do katastru nemovitostí, právo na odstoupení v případě zjištění závažných nedostatků v určité lhůtě, deponování 5 % kupní ceny až do okamžiku předložení dokladu o zaplacení daně z převodu nemovitostí ze strany prodávajícího.

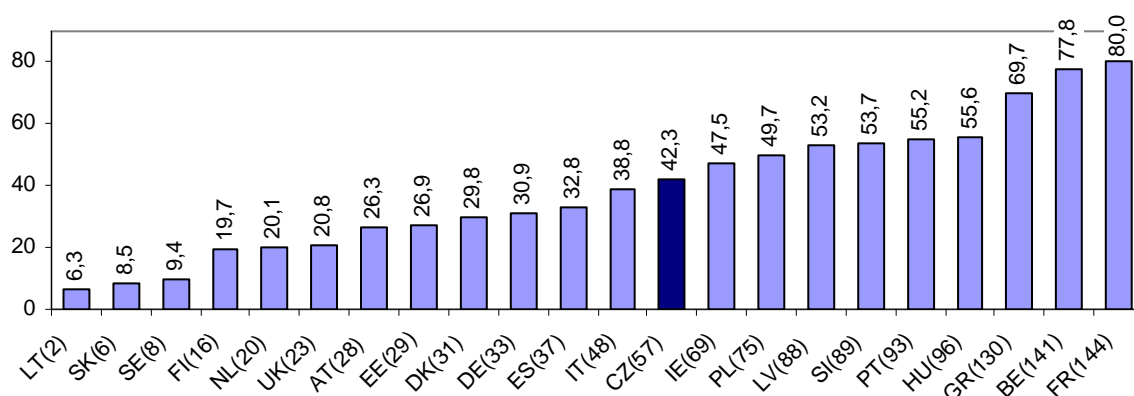
123 dní. Na zápis vkladu do katastru nemovitostí se však zvláště v Praze čeká i půl roku, mimo hlavní město se díky postupující digitalizaci i postupnému ustálení majetkových vztahů k nemovitostem daří v poslední době zákonné lhůty dodržet.

Účinky vkladu sice nastávají ke dni podání návrhu, ovšem je-li katastrálním úřadem povolen. Mezi uzavřením kupní smlouvy (po níž zpravidla následuje uložení prostředků ve výši kupní ceny do notářské úschovy a návrh na vklad do katastru) a vlastním zápisem tohoto vkladu však mohou uplynout dlouhé měsíce. Prodávající i kupující čekají v nejistotě, zda nebude návrh zamítnut a nejsou logicky zcela svobodní v nakládání s nemovitostí i s penězi, za které byla prodána. Problémem bývá i řešení škod na nemovitosti vzniklých v tomto období. Negativním, avšak přirozeným důsledkem neuspokojivého stavu bylo zejména po celá 90. léta korupční prostředí, které vzniká všude tam, kde státní orgán neposkytuje soukromoprávním subjektům služby v čase přiměřeném potřebám trhu. Výše zmíněné diskutované citelné zvýšení poplatků za vklad do katastru by mělo podpořit lepší vybavení úřadů, a tím i zpružnění a zrychlení zápisů.

6.4 Souhrnné hodnocení podmínek registrace vlastnictví

V širším mezinárodním srovnání je vyjádřeno pořadí zemí EU podle průměrné míry zátěže podmínek registrace vlastnictví (viz obrázek 7). Na prvních místech se poprvé objevují nové členské země EU – Litva a Slovensko následované skandinávskými zeměmi. Pozice České republiky je v průměru v EU poměrně příznivá (zejména ve srovnání s předchozími ukazateli). Nejhorší pozice zaujímají i dvě ekonomicky vyspělejší členské země – Francie a Belgie.

Obrázek 7: Podmínky registrace vlastnictví (v %)

Poznámky: Pořadí ze 153 zemí. Průměr z percentil tří ukazatelů podmínek registrace vlastnictví. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Tabulka 26: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek registrace vlastnictví v EU-22

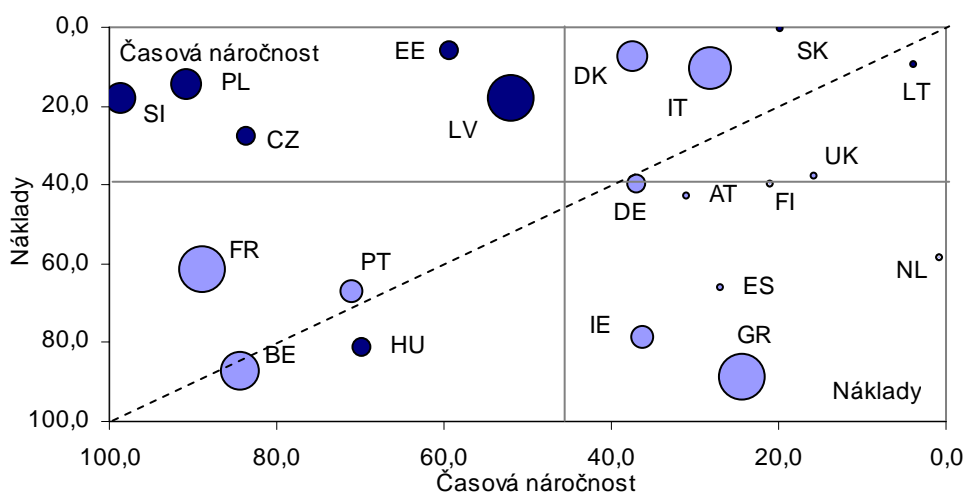
	počet dnů	počet procedur
počet procedur	0,42	
náklady registrace	0,11	0,15

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztahy mezi jednotlivými ukazateli podmínek registrace vlastnictví ukazuje tabulka 26. Silnější je vztah pouze mezi počtem procedur a počtem dnů, (přímé) náklady registrace ovlivňují spíše jiné faktory.

Při odlišení časové a finanční náročnosti registrace vlastnictví lze identifikovat v rámci EU země, jejichž pozice je v obou ukazatelích podobná, a dále země, které vykazují spíše vyšší náročnost v jednom z obou ukazatelů (viz obrázek 8). Země nad diagonálou vykazují relativně vyšší časovou zátěž registrace vlastnictví oproti její náročnosti z hlediska nákladů a naopak. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny s vysokou časovou náročností registrace, která výrazně převažuje nad zátěží nákladů. Země na podobných pozicích v obou ukazatelích odlišuje náročnost registrace z hlediska počtu zahrnutých procedur.

Obrázek 8: Podmínky registrace vlastnictví (v %)

Poznámka: Percentily ukazatelů podmínek registrace vlastnictví. Velikost bublin vyjadřuje počet procedur registrace. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Z hlediska vývoje v čase lze v České republice od roku 2004 sledovat zanedbatelné změny podmínek registrace vlastnictví (viz tabulka 27), došlo pouze k mírnému nárůstu časové náročnosti.

Tabulka 27: Vývoj podmínek registrace vlastnictví v České republice (2004-2005)

	počet procedur	počet dnů	náklady (% ceny)
2004	4	122	3,0
2005	4	123	3,0

Pramen: WB (2004, 2005), statistická příloha.

V souhrnu je relativní náročnost právní úpravy a nízká úroveň jejího institucionálního zajištění tak jako v jiných částech podnikatelského prostředí největší slabinou. Přesto je zřejmé, že na poli registrace vlastnictví v katastru nemovitostí je v posledních letech patrný posun k lepšímu. Vnitřními předpisy katastrálních úřadů byla omezena možnost manipulace úředníků s jednotlivými návrhy na vklad (a tím i prostor pro korupci), digitalizací katastru byla dosažena vyšší efektivita práce s celým registrem informací a tím i zrychlení zápisů. Základní údaje o nemovitostech jsou volně přístupné na webových stránkách CUZK.

7. Podmínky získávání úvěru

Bez cizího kapitálu je v dnešní době představitelné jen to nejmenší podnikání. Expanze podnikatelských aktivit, realizace větších obchodních či investičních projektů, jsou nemyslitelné bez využití volných finančních prostředků nabízených zpravidla úvěrovými institucemi. Podmínky získávání úvěru tedy významně ovlivňují podnikatelské aktivity. Z hlediska úvěrových institucí je při zachování odpovídající míry rizika klíčová dostupnost informací o potenciálním dlužníkovi (jeho úvěrové historii) a vymahatelnost úvěrové záruky, tj. zástavy (odpovídající ochrana věřitelů). Pokud takové informace, resp. nástroje chybějí, riziko poskytnutí úvěru se zvyšuje a tím se zhoršují i podmínky získání vnějších finančních zdrojů pro podnikání, zejména pro nové a menší podniky. Naopak země s rozvinutými podmínkami pro získávání úvěru v uvedených oblastech vykazují vyšší podíl soukromých úvěrů na HDP, nižší podíl klasifikovaných úvěrů a stabilnější finanční a bankovní systémy.

Úsilí o zlepšení podmínek poskytování úvěru se soustřeďuje zejména na oblast dostupnosti úvěrových informací a na podmínky poskytování a vymáhání zástav. Rozsah a kvalita úvěrových informací výrazně snižují riziko poskytnutí půjčky pro věřitele. Podniky mají proto lepší přístup k úvěrům v zemích se systémem úvěrových registrů s co nejširším pokrytím informačních zdrojů a elektronickou dostupností dat. Žádoucí je rovněž možnost sdílení dat mezi finančními a nefinančními institucemi a obecně jejich co nejširší dostupnost. Upřednostňován je přitom systém úvěrových registrů vedených soukromými subjekty s omezenou úlohou veřejných registrů (např. pouze na oblast bankovního dohledu či velkého systémového rizika u půjček velkých korporací). Dostupnost informací o úvěrové historii potenciálních dlužníků umožňuje věřitelům odlišit jejich bonitu, stanovit odpovídající podmínky poskytnutí půjčky a snížit náklady prověřování žadatelů o půjčku. Ti jsou na druhé straně informačním systémem silněji motivováni ke splácení úvěru.

Poskytnutí úvěru a stanovení jeho podmínek významně závisí na velikosti kompenzace v případě neschopnosti splácení dluhu, tj. na účinnosti systému ochrany práv věřitelů. Další příznivou podmínkou dostupnosti úvěrů je proto široké spektrum aktiv, které mohou sloužit jako zástava, jednotný systém registrace zástavních nároků na aktiva a možnost mimosoudního vymáhání zástavních smluv. Zajištění půjčky zástavou snižuje riziko pro věřitele a umožňuje získání lepších úvěrových podmínek pro dlužníka. Účinnost tohoto systému však vyžaduje, aby nároky takto zajištěného (tzv. zástavního) věřitele měly absolutní prioritu před ostatními věřiteli (což je mnohdy podmíněno i odpovídající legislativou v souvisejících oblastech, např. zákona o konkursu a vyrovnání).

7.1 Výchozí srovnání podmínek získávání úvěru

V šetření WB zahrnuje hodnocení podmínek získávání úvěru oblast práv věřitelů a dlužníků a oblast sdílení úvěrových informací. První soubor ukazatelů se zaměřuje na účinnost zástavního a konkursního práva při půjčování finančních zdrojů, druhý soubor ukazatelů na pokrytí trhu, rozsah informací, kvalitu a dostupnost úvěrových informací prostřednictvím soukromých a veřejných úvěrových registrů. Na základě šetření jsou konstruovány dva indexy, a to síly práv věřitelů a dlužníků a hloubky úvěrových informací. Vyšší hodnota indexu představuje lepší výsledek. Další sledované hodnoty zahrnují míru pokrytí veřejného a soukromého úvěrového registru vyjádřenou v podílu dospělé populace. Výchozí srovnání pro sledované země EU shrnuje tabulka 28.

Tabulka 28: Podmínky získávání úvěru

	Práva věřitelů a dlužníků		Dostupnost úvěrových informací					
			veřejná		soukromá		index	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	6	31,0	8,1	29,8	32,6	24,6	5	18,9
EU-14	6	30,8	12,0	28,8	42,5	21,1	5	15,3
EU-8	6	31,3	1,2	31,7	15,3	30,7	4	25,1
Belgie	5	35,9	55,3	0,6	0,0	43,1	4	29,2
Česká rep.	6	20,2	2,8	19,6	37,9	18,3	5	11,0
Dánsko	7	12,4	0,0	43,1	7,7	33,3	4	29,2
Estonsko	4	54,9	0,0	43,1	12,5	30,0	5	11,0
Finsko	6	20,2	0,0	43,1	14,7	29,4	5	11,0
Francie	3	73,2	1,8	25,4	0,0	43,1	2	53,2
Irsko	8	5,2	0,0	43,1	100,0	0,0	5	11,0
Itálie	3	73,2	3,1	13,0	59,9	12,4	6	0,0
Litva	4	54,9	2,5	21,5	12,1	30,7	6	0,0
Lotyšsko	8	5,2	1,1	29,4	0,0	43,1	3	42,8
Maďarsko	6	20,2	0,0	43,1	4,0	35,2	5	11,0
Německo	8	5,2	0,6	32,6	88,2	5,8	6	0,0
Nizozemsko	8	5,2	0,0	43,1	68,9	9,1	5	11,0
Polsko	3	73,2	0,0	43,1	38,1	17,6	4	29,2
Portugalsko	5	35,9	64,3	0,0	9,8	32,6	4	29,2
Rakousko	5	35,9	1,2	27,4	45,4	15,6	6	0,0
Řecko	3	73,2	0,0	43,1	17,7	28,1	4	29,2
Slovensko	9	1,9	0,5	33,9	18,1	27,4	2	53,2
Slovinsko	6	20,2	2,7	20,2	0,0	43,1	3	42,8
Španělsko	5	35,9	42,1	1,9	6,5	33,9	6	0,0
Švédsko	6	20,2	0,0	43,1	100,0	0,0	5	11,0
V. Británie	10	0,0	0	43,1	76,2	8,4	6	0,0

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 154) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

V zemích EU je pozice starých a nových členských zemí srovnatelná v případě práv věřitelů a dlužníků, ovšem při značných rozdílech na národní úrovni. Česká republika se pohybuje na průměru EU. V případě indexu úvěrových informací je pozice nových členských zemí mírně horší, Česká republika opět dosahuje průměru EU. Mezi zeměmi se míra pokrytí úvěrovými registry značně liší, nové členské země v tomto ukazateli výrazněji zaostávají. V průměru v Evropské unii jednoznačně převažuje význam soukromých úvěrových registrů. V širším mezinárodním srovnání je pozice zemí EU v průměru nejhorší v případě ochrany věřitelů.

7.2 Práva věřitelů a dlužníků

Index práv věřitelů a dlužníků je konstruován na základě hodnocení vybraných hledisek související legislativy v oblastech konkursu a vyrovnání a zástavního práva. Příznivě je posuzována možnost získání zástavy v případě uvalení konkursní správy a prioritizace vyplacení zástavních věřitelů z výnosů likvidace bankrotující firmy, nahrazení managementu úpadce nezávislým správcem konkursní podstaty, obecnější spíše než specificky popis zástavy a dluhu v zástavní smlouvě, dostupnost jednotného registru zástav (včetně zástav na movitý majetek, s minimálními nároky registrace), prioritizace zástavních věřitelů i mimo institut konkursu a vyrovnání, možnost smluvní dohody zúčastněných stran na postupu vynucení zástavy a možnost mimosoudního nakládání se zástavou ze strany věřitelů. Hodnota indexu se pohybuje v intervalu od 0 do 10. Pozici České republiky v případě indexu práv věřitelů a dlužníků v rámci EU ukazuje tabulka 29.

Tabulka 29: Index práv věřitelů a dlužníků

3	4	5	6	7-8	9-10
FR, GR, IT, PL	EE, LT	AT, BE, ES, PT	EU22, EU14, EU8, CZ, FI, HU, SE, SI	DK(7), DE(8), IE(8), LV(8), NL(8)	SK(9), UK(10)

Zástavní právo je v ČR upraveno občanským zákoníkem (č. 40/1964 Sb.). Zastavena může být movitá i nemovitá individuálně určená věc. Zajištění úvěru zástavou nemovitosti je v ČR běžné, a to nejen u hypoték na pořízení obydlí, ale i u podnikatelských úvěrů. Banky obvykle požadují, aby cena nemovitosti určená odhadcem banky převýšila (někdy až třikrát) požadovanou výši úvěru. Movité zástavy jsou zapisovány do Rejstříku zástav vedeného Notářskou komorou, nemovité jsou vkládány do katastru nemovitostí. Není pochyb o tom, že zástavní právo náleží v ČR k nejjistějším způsobům zajištění pohledávky, tedy i bankovního úvěru.

Zákon zajišťuje zástavnímu věřiteli prioritní uspokojení jeho pohledávky: má-li dlužník více dluhů u různých věřitelů, musí být při zpeněžení zástavy první uspokojen právě zástavní věřitel. Jeho pohledávka je uspokojena z výtěžku prodeje zástavy buď ve veřejné dražbě nebo soudním prodejem zástavy, které může věřitel navrhnout. Princip priority je pro zástavní věřitele zachován i v případě úpadku dlužníka a prohlášení konkursu na jeho majetek, kdy správa majetku úpadce přechází na soudem ustanoveného správce konkursní podstaty. Zástava je podle zákona o konkursu a vyrovnání (č. 328/1991 Sb.) zahrnuta do konkursní podstaty, zástavní věřitel je však v postavení tzv. odděleného věřitele, který může být uspokojen ihned, tedy ještě před rozvrhovým usnesením soudu (čili před nároky zaměstnanců a dalších věřitelů), a to až do výše 70 % své pohledávky. Zbylou část pohledávky se může zástavní věřitel pokusit získat po rozvrhovém usnesení soudu. (Banky proto požadují vyšší úroveň zajištění, než kdyby mohly uspokojit své nároky odděleného věřitele ze 100%, jak je to obvyklé jinde.)

7.3 Dostupnost úvěrových informací

Úvěrový registr soustřeďuje informace o důvěryhodnosti dlužníků (fyzických nebo právnických osob) ve finančním systému. Ukazatel pokrytí vychází z počtu jednotlivců a firem uvedených v seznamu úvěrového registru společně s aktuálními informacemi o jejich úvěrové historii, nesplacených dlužích či úvěrech. Pokrytí registru je vyjádřeno v podílu na dospělé populaci (nulová hodnota znamená, že registr neexistuje).

Tabulka 30: Pokrytí veřejného registru (% dospělých)

0,0	0,1-2,0	2,1-5,0	5,1-15,0	15,1 +
DK, EE, FI, GR, HU, IE, NL, PL, SE, UK	SK(0,5), DE(0,6), LV(1,1), EU8(1,2), AT(1,2), FR(1,8)	LT(2,5), SI(2,7), CZ(2,8), IT(3,1)	EU22(8,1), EU14(12,0)	ES(42,1), BE(55,3), PT(64,3)

Tabulka 31: Pokrytí soukromého registru (% dospělých)

0,0	0,1-10,0	10,1-30,0	30,1-50,0	50,1-99,9	100,0
BE, FR, LV, SI	HU(4,0), ES(6,5), DK(7,7), PT(9,8)	LT(12,1), EE(12,5), FI(14,7), EU8(15,3), GR(17,7), SK(18,1)	EU22(32,6), CZ(37,9), PL(38,1), EU14(42,5), AT(45,4)	IT(59,9), NL(68,9), UK(76,2), DE(88,2)	IE, SE

V ČR nyní fungují celkem čtyři registry dlužníků, v nichž se shromažďují informace o klientech bank. Tři z nich vytvořily soukromé právnické osoby, čtvrtý spravuje Česká národní banka. Pokrytí soukromých registrů dosahuje v ČR necelých 40 %, což představuje hodnotu mírně převyšující průměr EU-22, pokrytí veřejného registru je v ČR zanedbatelné (viz tabulka 30 a 31).

Největším soukromým úvěrovým registrem v České republice je Bankovní registr klientů informací spravovaný společností Czech Credit Bureau (CCB). Funguje od roku 2002 a jeho členy je 18 bank. Obsahuje informace zahrnující 98 % úvěrů českého bankovního sektoru, v polovině roku 2005 to byly údaje o 5,8 milionech kontraktů s 3,6 miliony klientů. Účelem registru je zajistit vzájemnou informovanost bank v záležitostech vypovídajících o bonitě a důvěryhodnosti jejich klientů – fyzických osob. Klient dává bance souhlas se zařazením informací o jeho osobě do tohoto registru současně s podpisem smlouvy o využívání kterékoli ze služeb banky. Podle dostupných informací bývá tento souhlas odmítnut jen výjimečně.

V roce 2005 vznikl rovněž pod správou Czech Credit Bureau i Nebankovní registr klientů informací. Od roku 2006 by se měl propojit s Bankovním registrem, aby bylo možné sdílet informace o klientech bank, leasingových společnostech, telekomunikačních operátorů a energetických společnostech. Spojený registr vedený CCB bude obsahovat informace o fyzických osobách-neplátcích i těch, kteří splácejí. Bude sbírat klientské informace od více než 40 zúčastněných společností a pokrývat tak 95 % bankovního, 90 % leasingového a 50 % splátkového trhu ČR. Již více než tři roky působí v ČR sdružení Solus, sdružující v současné době 15 společností, mj. i bank. Vede pro ně databázi pouze klientů neplnících své závazky. Na počátku roku 2005 obsahoval 175 000 záznamů o zákaznících.

Centrální registr úvěrů České národní banky (ČNB) pracuje od listopadu 2002. Na základě zákona eviduje úvěrové zatížení a úroveň splácení úvěrů právnických a fyzických osob podnikatelů. Informace do něj poskytují povinně všechny banky se sídlem v ČR, pobočky zahraničních bank působících v ČR a Česká konsolidační agentura. Registr eviduje zhruba 200 tisíc podnikatelů a vhodně se tak doplňuje s komerčním Bankovním registrem klientů informací CCB, který eviduje splácení úvěrů fyzických osob.

Souhrnný **index dostupnosti úvěrových informací** je konstruován na základě šesti charakteristik informací dostupných prostřednictvím soukromého nebo veřejného registru: k dispozici jsou pozitivní i negativní úvěrové informace, informace o fyzických i právnických osobách, informace od širokého spektra subjektů (finančních i nefinančních), informace starší dvou let, informace o půjčkách nad 1 % průměrného příjmu, věřitelé mají ze zákona přístup k informacím. Hodnota indexu se pohybuje od 0 do 6. Česká republika zaujímá v mezinárodním srovnání v rámci EU-22 poměrně příznivou pozici (viz tabulka 32). Oba hlavní úvěrové registry, soukromý i veřejný, vznikly na základě zahraničních zkušeností a s plným využitím moderních informačních technologií.

Tabulka 32: Index dostupnosti úvěrových informací

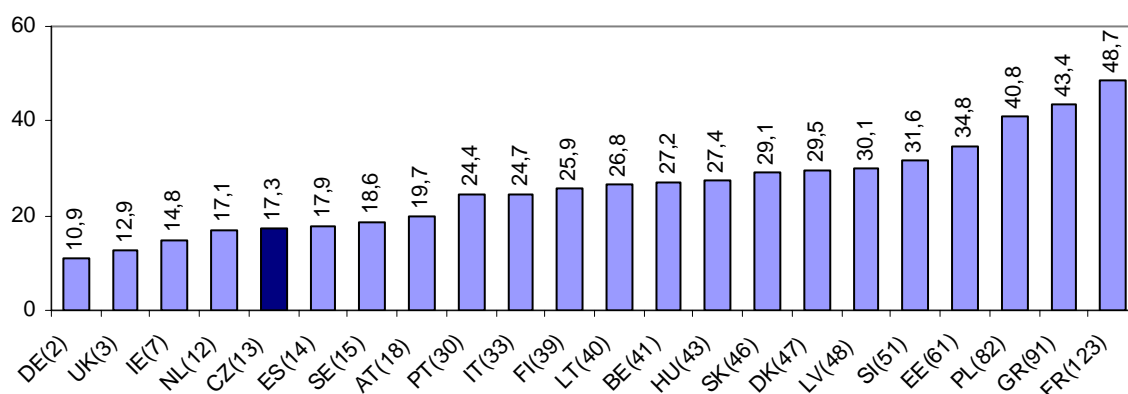
2	3	4	5	6
FR, SK	LV, SI	EU8, BE, DK, GR, PL, PT	EU22, EU14, CZ, EE, FI, HU, IR, NL, SE	AT, DE, ES, IT, LT, UK

Po bouřlivých 90. letech představují soukromý Bankovní registr klientských informací CCB i veřejný Centrální registr úvěrů ČNB jeden z významných faktorů stabilizace celého bankovního sektoru. Banky považují registry za dostatečně obsažné a důvěryhodné zdroje informací o nových klientech a k ověření jejich bonity tyto registry standardně využívají. O úspěchu tohoto typu evidence svědčí i vznik nebankovního registru klientských informací. Propojení obou komerčních registrů od roku 2006 zajišťuje informace potřebné k rozhodování o poskytnutí služby klientovi prakticky všem zainteresovaným společnostem. O obsahu svého záznamu se může přesvědčit i každý klient těchto společností – za okamžitý výpis z registru CCB zaplatí 200 Kč.

7.4 Souhrnné hodnocení podmínek získávání úvěru

V širším mezinárodním srovnání je možno vyjádřit pořadí zemí EU podle průměrné míry kvality podmínek získávání úvěru (viz obrázek 9). Nejpříznivější je pozice Německa, Velké Británie a Irska, které zaujímají místa v první desítku. Česká republika zaujímá při hodnocení podmínek získávání úvěru v průměru nejlepší místo z nových členských zemí Evropské unie.

Obrázek 9: Podmínky získávání úvěru (v %)

Poznámky: Pořadí ze 155 zemí. Průměr z percentil čtyř ukazatelů podmínek získávání úvěru. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztah mezi jednotlivými ukazateli podmínek získávání úvěru na základě údajů pro EU-22 ukazuje tabulka 33. Z uvedených hodnot je zřejmý silný pozitivní vztah mezi dostupností úvěrových informací a rozsahem pokrytí jejich soukromého registru (takový vztah naopak chybí v případě veřejného registru) a záporný vztah mezi rozsahem pokrytí soukromého a veřejného registru úvěrových informací.

Tabulka 33: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek získávání úvěru v EU-22

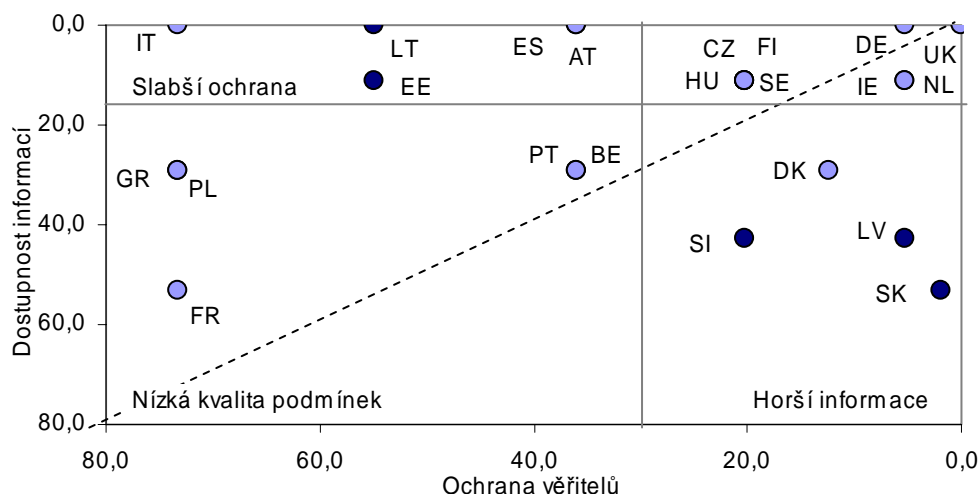
	úvěrové informace	ochrana věřitelů	soukromý registr
ochrana věřitelů	0,06		
soukromý registr	0,59	0,24	
veřejný registr	-0,04	-0,22	-0,41

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Země EU lze charakterizovat podle významu regulace ochrany věřitelů a dostupnosti úvěrových informací. (viz obrázek 10). Země nad diagonálou vykazují relativně horší

ochranu věřitelů oproti dostupnosti informací a naopak. Hodnoty percentil pro EU-22 blíže specifikují pozice členských zemí. Pokud jsou tyto pozice totožné pro větší počet zemí, přesnější odlišení umožňuje rozsah pokrytí úvěrových registrů. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny s vysokou kvalitou podmínek získávání úvěru, s relativně horší ochranou investorů oproti dostupnosti úvěrových informací.

Obrázek 10: Podmínky získávání úvěru (v %)

Poznámka: Percentily ukazatelů podmínek získávání úvěru. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Jak ukazuje srovnání v čase, pozice České republiky zlepšila pouze mírně, když se zvýšilo pokrytí veřejných a soukromých úvěrových registrů (viz tabulka 34).

Tabulka 34: Vývoj podmínek získávání úvěru v České republice, 2004-2005

	Práva věřitelů dlužníků	Dostupnost úvěrových informací		
		veřejná	soukromá	index
2004	6	2,1	24,9	5
2005	6	2,8	37,9	5

Pramen: WB (2004, 2005), statistická příloha.

V souhrnu lze konstatovat, že po završení procesu konsolidace pod novými vlastníky se fungování i služby úvěrových institucí v ČR začaly blížit mezinárodnímu standardu. Bankovní trh v ČR je dnes vysoce konkurenční, jednotlivé úvěrové instituce masivně oslovují klienty se svými nabídkami. Rozdíly oproti vyspělým ekonomikám jsou dnes dány spíše nižším příjmem domácích subjektů a také zpožděním, které mají ve využívání sofistikovanějších bankovních produktů. Úvěrování podniků již v posledních letech vypadlo ze seznamu horkých problémů domácího podnikání. Zejména pro podnikatele s prokazatelnou historií není poskytnutí úvěru ani jeho cena zásadní překážkou. Úvěrování začínajících firem a mikro-firem naráží na stejné obtíže jako v jiných zemích a je u těchto vysoce rizikových klientů podporováno z veřejných zdrojů, především měkkými mikro-půjčkami a zárukami za úvěry poskytovanými Českomoravskou záruční a rozvojovou bankou.

8. Podmínky ochrany investorů

Jistota investora, že nebude o plody svého úsilí a rizika připraven protizákonným jednáním jiné osoby, aktem státní moci, případně i rozhodnutím zákonodárského orgánu, je základní předpokladem jeho rozhodnutí investovat. Ochrana investic a výnosů z nich je proto nutnou podmínkou fungování tržní ekonomiky a jejího začlenění do globálních obchodních a finančních vztahů.

Ochrana investorů postihuje jednání řídicích pracovníků (statutárních orgánů), které poškozují jejich podnik (i když toto jednání nemusí být nutně protiprávní), konkrétně zneužití podnikových aktiv pro osobní prospěch nebo ve prospěch třetí osoby. Tato ochrana obvykle vyžaduje, aby transakce a konflikt zájmů byly zveřejněny a transakce předem odsouhlasena ze strany akcionářů, resp. společníků. Ti tak mohou povolati výkonné pracovníky k odpovědnosti a mohli případně transakci zrušit, pokud jsou její podmínky nepřijatelné, a domáhat se soudně přístupu k relevantním dokumentům a náhrady škody.

Ochrana (minoritních) investorů má řadu příznivých dopadů zejména na výši kapitálových investic a koncentraci vlastnictví díky větší diverzifikaci investičního portfolia, podnikatelé mají také snadnější přístup k investičním zdrojům. Větší nabídka investic podporuje rozvoj kapitálových trhů, takže banky nejsou jediným zdrojem finančních prostředků. Odpovídající ochrana investorů také příznivě ovlivňuje zhodnocení investic. Pokud nejsou práva investorů dostatečně chráněna, většinové vlastnictví představuje jediný způsob odstranění rizika vyvlastnění či zneužití jejich investic. Obava z tohoto rizika snižuje v průměru rozsah investičních aktivit v ekonomice a řada potenciálně ziskových projektů zůstane nerealizována (či je realizována v zahraničí), což se nepříznivě dotýká zejména menších podniků.

Reformy v oblasti ochrany investorů se soustřeďují zejména na zvýšení otevřenosti, kde jsou změny nejsnadnější a také nejpotřebnější. Investoři musí vědět, jaké jsou zájmy ředitelů a jimi řízených subjektů v chystaných transakcích, aby je mohli zastavit v případě konfliktu se zájmy akcionářů či žalovat o náhradu škody. Další oblastí, na níž se zaměřuje reformní úsilí, je systém účinné (soudní) vymahatelnosti práv investorů, zejména menšinových akcionářů včetně nízkých nákladů a maximální rychlosti soudních řízení a vysokých trestů za poškození práv investorů.

Účinnost systému ochrany investorů přitom významně ovlivňuje provázanost jeho jednotlivých složek a rovněž vazba na další související legislativu, např. v oblasti konkursu a vyrovnání, zástavního práva či vymahatelnosti smluv.

8.1 Výchozí srovnání podmínek ochrany investorů

Šetření WB v oblasti ochrany investorů hodnotí sílu ochrany minoritních investorů vůči zneužití podnikových aktiv ze strany manažerů. Ukazatele rozlišují tři klíčové oblasti ochrany investorů: průhlednost transakcí (index otevřenosti), odpovědnost manažerů za vlastní operace (index odpovědnosti) a možnost žaloby manažerů akcionáři (index žalovatelnosti). Pro zajištění mezinárodní srovnatelnosti vychází šetření sledovaných aspek-

tů ochrany investorů ze souboru stanovených předpokladů o firmě a o transakci.¹⁰ Indexy nabývají hodnoty od 0 do 10, vyšší hodnota představuje příznivější výsledek. Pozici zemí EU v širším mezinárodním srovnání v jednotlivých hlediscích ochrany investorů ukazuje tabulka 35.

V zemích EU je pozice starých a nových členských zemí v jednotlivých ukazatelích proměnlivá. Nové členské země si vedou mírně lépe v případě žalovatelnosti a výrazně hůře v případě otevřenosti, u odpovědnosti jsou pozice obou skupin zemí v průměru vyrovnané. Hodnoty indexu otevřenosti jsou mezi zeměmi EU nejvíce rozdílné. Česká republika vykazuje nejhorší pozici v případě otevřenosti či průhlednosti transakcí, naopak nejlepší je situace u žalovatelnosti manažerů akcionáři. V širším mezinárodním srovnání je pozice EU-22 nejhorší v případě otevřenosti transakcí.

Tabulka 35: Podmínky ochrany investorů

	indexy ochrany investorů						průměrný index ochrany	
	otevřenost		odpovědnost		žalovatelnost		abs.	perc.
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.		
EU-22	5	44,8	5	41,1	6	31,5	5,3	39,1
EU-14	6	37,7	5	43,6	6	40,0	5,7	40,4
EU-8	4	56,2	5	42,7	7	21,1	5,3	40,0
Belgie	8	6,9	7	10,4	7	22,2	7,3	13,2
Česká rep.	2	82,6	5	29,8	8	7,6	5,0	40,0
Dánsko	7	21,5	5	29,8	7	22,2	6,3	24,5
Estonsko	8	6,9	4	55,5	6	38,8	6,0	33,7
Finsko	6	34,7	4	55,5	7	22,2	5,7	37,5
Francie	10	0,0	1	87,5	5	54,1	5,3	47,2
Irsko	9	6,2	5	29,8	9	1,3	7,7	12,4
Itálie	7	21,5	2	77,0	5	54,1	4,7	50,9
Litva	5	47,2	4	55,5	7	22,2	5,3	41,6
Lotyško	5	47,2	4	55,5	8	7,6	5,7	36,8
Maďarsko	1	88,1	5	29,8	8	7,6	4,7	41,8
Německo	5	47,2	5	29,8	6	38,8	5,3	38,6
Nizozemsko	4	61,1	3	70,8	6	38,8	4,3	56,9
Polsko	7	21,5	4	55,5	8	7,6	6,3	28,2
Portugalsko	7	21,5	5	29,8	6	38,8	6,0	30,0
Rakousko	2	82,6	5	29,8	4	66,6	3,7	59,7
Řecko	1	88,1	4	55,5	5	54,1	3,3	65,9
Slovensko	2	82,6	4	55,5	6	38,8	4,0	59,0
Slovinsko	3	73,6	8	4,1	6	38,8	5,7	38,8
Španělsko	4	61,1	6	17,3	4	66,6	4,7	48,3
Švédsko	2	82,6	5	29,8	7	22,2	4,7	44,9
V. Británie	10	0,0	7	10,4	7	22,2	8,0	10,9

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 145) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní počty.

¹⁰ Předpoklady definují standardizovaný případ, na němž je dokumentován systém regulací ve sledovaných oblastech v jednotlivých zemích. Pan Novák vlastní 60% podíl veřejné obchodní společnosti a je členem jejího představenstva. Navrhuje, aby podnik koupil 50 ojetých tahačů od soukromé firmy, kterou z 90 % vlastní. Prodejní cena tahačů je vyšší oproti ceně běžné. Panu Novákovi transakce přinese zisk, protože z každé koruny, kterou inkasuje jeho soukromá firma, 40 haléřů pochází z prostředků minoritních akcionářů veřejné obchodní společnosti. Tato transakce není formálně na první pohled nezákonná, směřuje však proti zájmům minoritních akcionářů. Je tedy otázkou, jak je systém ochrany investorů v dané zemi schopen o takovéto transakci a vzniklém konfliktu zájmů zajistit potřebné informace, takovéto transakci zabránit, resp. zajistit odpovídající kompenzaci vzniklé škody.

Právní ochrana investic v ČR vychází ze standardu daného mezinárodním hospodářským právem a harmonizovaným právem ES. Ochrana investora a jeho majetku je zajišťována na více úrovních, komplexem předpisů veřejného i soukromého práva (viz box 3).

Box 3 – Právní ochrana investorů v ČR

Zahraniční investor je v ČR chráněn především ustanovením čl. 1 § 1 dodatkového protokolu k Evropské úmluvě o lidských právech (právo na pokojné užívání majetku), dále příslušnou dvoustrannou smlouvou o ochraně investic mezi ČR a jeho domovským státem. V současné době má ČR uzavřeno 80 smluv tohoto typu, tj. se všemi hospodářsky vyspělými státy a tradičními obchodními partnery. ČR je rovněž účastníkem Úmluvy o řešení sporů z investic mezi státy a občany druhých států, sjednané ve Washingtonu v roce 1965. Tato úmluva zajišťuje soukromému investorovi nárok na nestrannou arbitráž jeho sporu v případě, kdy je přesvědčen, že ke zmaření jeho investice došlo pochybením státu při výkonu státní moci.

Každá investice, jakožto přímá či nepřímá majetková hodnota způsobilá k využití pro účely podnikání, požívá dále principiální ochrany ustanoveními ústavního pořádku ČR, zejména čl. 11 Listiny základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.). Tento článek zaručuje stejný zákonný obsah a ochranu vlastnickému právu všech vlastníků, omezuje možnost vyvlastnění (jen ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu), chrání vlastníky před svévolným zatěžováním majetku daněmi a poplatky z rozhodnutí správních orgánů (možno ukládat jen na základě zákona). Praktická ochrana práv a oprávněných zájmů vlastníka investice je následně věcí řady dílčích zákonů.

Soukromoprávní ochrana investorů je obsažena zejména v obchodním zákoníku (č. 513/1991 Sb.). Obchodní zákoník umožňuje každému jednotlivému akcionáři napadnout usnesení valné hromady společnosti. Speciální práva pak přísluší minoritním akcionářům a mimo stojícím akcionářům.

Jednotlivý akcionář nebo společník může podat žalobu o neplatnost valné hromady. Toto právo přísluší každému akcionáři bez ohledu na velikost podílu ve společnosti. V případě akciové minority podle § 181 akcionáři, kteří mají v souhrnu 5 % (resp. 3 %) základního kapitálu, mohou: 1) požádat představenstvo o svolání valné hromady. Pokud představenstvo valnou hromadu odmítne svolat, mohou si vynutit svolání valné hromady na základě zmocnění soudu; 2) vyžádat si, aby valná hromada projednala určitou jimi navrženou otázku; 3) požádat, aby tzv. koncernová zpráva (zpráva o vztazích mezi propojenými osobami podle § 66a tvořící obvykle součást výroční zprávy) byla přezkoumána znalcem; 4) akciová minorita může podat žalobu o náhradu na představenstvo nebo jeho člena (pokud tuto žalobu včas nepodala dozorčí rada).

Zcela speciální okruh práv přísluší tzv. mimo stojícím akcionářům. Jsou to akcionáři, kteří nejsou ovládající osobou. Tito akcionáři mají právo na náhradu škody vůči ovládající osobě, pokud jim jednáním ovládající osoby v ovládané osobě vznikla škoda. Mimo stojící akcionáři mohou dále požadovat jmenování znalce za účelem přezkoumání zprávy o propojených osobách.

8.2 Indexy ochrany investorů

Index otevřenosti je konstruován na základě hodnocení pěti stanovených charakteristik prováděné transakce (nákup části vybavení firmy, jejíž většinový vlastník je zároveň většinovým vlastníkem kupující firmy, transakce je pro kupující firmu nevýhodná): podmínky souhlasu s prováděnou transakcí, podmínky zveřejnění transakce a informace o konfliktu zájmů akcionářům, resp. podmínky zveřejnění těchto informací ve výroční zprávě, podmínky zveřejnění pozice většinového vlastníka v transakci a požadavek kontroly transakce ze strany externího orgánu (např. nezávislého auditora).

Tabulka 36: Index otevřenosti

1-2	3-4	5-6	7-8	9-10
GR(1), HU(1), AT(2), CZ(2) , SE(2), SK(2)	SI(3), EU8(4) , ES(4), NL(4)	EU22(5) , DE(5), LT(5), LV(5), EU14(6) , FI(6)	DK(7), IT(7), PL(7), PT(7), BE(8), EE(8)	IE(9), FR(10), UK(10)

Česká republika zapracovala do zákonů standardní požadavky EU na formální a materiální publicitu obchodních společností s důrazem na společnosti s veřejně obchodovatelnými (kotovanými) akciemi (viz box 4). V EU se nicméně ČR řadí k zemím s nejnižší hodnotou indexu otevřenosti podle sledovaných hledisek (viz tabulka 36).

Box 4 – Informační otevřenost obchodních společností v ČR

Poměrně rozsáhlou ochranu investora povinným zpřístupněním informací o společnosti a jejím hospodaření poskytuje v ČR obchodní zákoník (č. 513/1991 Sb.), do něhož byly v období před vstupem do EU vtěleny některé standardní požadavky práva na formální a materiální publicitu kapitálových obchodních společností a jejich poboček (§§ 13a a 27-28a), ochranu akcionářů a věřitelů akciových společností při přeměně společnosti (§§ 69a a 220a-n), zvyšování či snižování základního kapitálu (§§ 208-216c) apod. Pro tyto účely proběhla i implementace evropských účetních standardů do zákona o účetnictví (č. 563/1991 Sb.). Základní údaje o společnosti a jejích společnících, zápisy z valných hromad a účetní závěrky musejí být v současnosti obsahem veřejně přístupného obchodního rejstříku a jeho sbírky listin.

Specificky je zákonem o cenných papírech (č. 519/1992 Sb.) a zákonem o podnikání na kapitálovém trhu upravena povinná publicita společností, jejichž akcie jsou registrovány na burze nebo na jiném veřejném trhu cenných papírů. Cílem je ochránit akcionáře, a to nejen ty již existující, ale i ty potenciální (tj. nové investory). Informace o těchto společnostech jsou publikovány trojím způsobem: 1) před přijetím cenného papíru na veřejný trh, 2) pravidelně dvakrát ročně, 3) ad hoc:

(a) Pokud akcie určité společnosti mají být obchodovány na veřejném trhu, musí společnost vydat tzv. prospekt cenného papíru. Prospekt musí být schválen ještě před přijetím cenného papíru na veřejný trh Komisí pro cenné papíry. O přijetí cenného papíru na veřejný trh pak rozhoduje příslušný organizátor trhu (zejména např. burza). (b) Společnost, jejíž cenné papíry byly kótovány na některém veřejném trhu (tj. je emitentem registrovaných cenných papírů), musí pravidelně veřejnost informovat o své situaci formou výroční a pololetní zprávy. V těchto zprávách by se společnost měla zmínit o významných transakcích, které by mohly mít vliv na cenu jejích akcií. (c) Emitent je povinen publikovat bez zbytečného odkladu podstatné změny, které nejsou veřejně známy, a které se týkají hospodářské, zejména finanční situace společnosti nebo jiných skutečností, jež mohou vyvolat významnou změnu kurzu jím vydaného cenného papíru nebo zhoršit schopnost společnosti plnit závazky z cenného papíru.

Spolehnout se na splnění této povinnosti je však možné pouze u veřejně obchodovaných akciových společností, které podléhají kontrole podle zákona o cenných papírech (č. 519/1992 Sb.) a specifickému dohledu Komise pro cenné papíry. U tohoto úzkého vzorku společností, které však jsou nečastěji předmětem zájmu investorů, lze z veřejného zdroje získat skutečně rozsáhlé a hodnověrné informace. U ostatních společností se zejména povinnost ukládání zápisů z valných hromad a účetních závěrek do sbírky listin běžně neplní a není ze strany státu efektivně vynucována.

Index odpovědnosti je vytvořen na základě hodnocení stanovených sedmi hledisek možnosti vynucení odpovědnosti výkonných orgánů za různé stupně poškození společnosti, možnosti zrušení transakce nevýhodné pro společnost, možnosti vymáhání škody způsobené společností většinovým vlastníkem, možnosti vrácení zisku získaného transakcí, možnosti uvalení pokuty či uvěznění na původce škody a možnosti žaloby ze strany akcionářů za škody způsobené transakcí.

Tabulka 37: Index odpovědnosti

1-3	4	5	6 +
FR(1), IT(2), NL(3)	EE, FI, GR, LT, LV, PL, SK	EU22, EU14, EU8, AT, CZ, DE, DK, IE, HU, PT, SE	ES(6), BE(7), UK(7), SI(8)

V České republice pro vztah společnosti a členů statutárních orgánů platí, že jde o vztah přiměřeně se řídící ustanoveními o mandátní smlouvě, tzn. že statutární orgán je povinen postupovat s odbornou péčí (§ 566 a násl. zákona č. 513/1991 Sb. v platném znění – obchodní zákoník), pokud z ujednání stran nevyplývá něco jiného (blíže viz box 5). V mezinárodním srovnání zaujímá ČR v případě indexu odpovědnosti průměrnou pozici v rámci EU (viz tabulka 37).

Box 5 – Odpovědnost statutárních orgánů obchodních společností v ČR

Členové statutárního orgánu jsou povinni vykonávat svou působnost s péčí řádného hospodáře. Je-li sporné, zda člen statutárního orgánu jednal s péčí řádného hospodáře, nese o tom sám důkazní břemeno. Ti členové statutárního orgánu, kteří způsobili společnosti porušením právních povinností při výkonu působnosti představenstva (či jednatele) škodu, odpovídají za tuto škodu společně a nerozdílně, tzn. že poškozený může žádat celou náhradu škody na kterémkoli z nich. Nárok na náhradu škody vymáhá jménem společnosti dozorčí rada, a pokud dozorčí rada nárok včas neuplatnila, může nárok na náhradu škody pro společnost vymáhat akciová minorita.

V případě, že by existovala smlouva mezi společností a členem představenstva či jednatelem nebo že by existovalo ustanovení stanov vylučující nebo omezující odpovědnost člena představenstva či jednatele za škodu by takové ustanovení bylo ze zákona neplatné.

Členové představenstva či jednatele odpovídají za škodu, kterou způsobili společnosti plněním pokynu valné hromady, ale pouze v případě, že byl pokyn valné hromady v rozporu s právními předpisy. To znamená, že jestliže je pokyn valné hromady v rozporu s právním předpisem, nemusejí jej jednatele ani členové představenstva uposlechnout, a budou-li se jím řídit, budou společnosti odpovídat za škodu. Speciální druh odpovědnosti stanoví zákon č. 328/1991 Sb. v platném znění o konkursu a vyrovnání. Podle něj je právnická osoba, která je v úpadku, povinna bez zbytečného odkladu podat návrh na prohlášení konkursu. V případě právnických osob mají takovou povinnost statutární orgány společnosti, pokud není společnost v likvidaci (v takovém případě má takovou povinnost likvidátor). Jestliže příslušné osoby tuto povinnost nesplní, odpovídají věřitelům za škodu, která jim tím vznikne (podle dostupných informací však tato možnost není věřiteli příliš využívána). Pokud však prokáží, že škodu nezavinily, pak za škodu neodpovídají. Je-li těchto osob více, odpovídají za škodu společně a nerozdílně.

Kromě uvedené odpovědnosti členů statutárních orgánů se dále pro jednatele či členy představenstva stanoví zákonné ručení za závazky společnosti vůči třetím osobám, kterým z porušení jejich povinností vznikla škoda a věřitelé nemohou dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku společnosti.

Index žalovatelnosti je vytvořen na základě šesti sledovaných hledisek: rozsah dokumentů dostupných žalobci od žalovaného a svědků během soudu, možnost přímého výslechu obžalovaných a svědků ze strany žalobce v průběhu procesu, možnost získání dokumentů od obžalovaného bez jejich specifikace, právo akcionářů s méně než 10% podílem požadovat kontrolora či prozkoumat dokumenty transakce před podáním žaloby, snazším dokazováním odpovědnosti za porušení povinností v civilním řízení ve srovnání s řízením trestním.

V mezinárodním srovnání je index žalovatelnosti v České republice poměrně vysoký, druhý nejvyšší v EU (viz tabulka 38). Problémem je pomalé a někdy těžko předvídatelné rozhodování obecných soudů v akcionářských sporech. (Jde například i o protichůd-

ná rozhodnutí v obdobných věcech na úrovni vrchních, jakožto odvolacích, soudů, a to i v otázkách o jaký typ řízení má jít, tj. sporné nebo nesporné.) Pro uplatnění soukromoprávních žalob často chybějí akcionářům relevantní informace. Navíc soud při rozhodování o tom, zda žalobci vyhoví a prohlásí valnou hromadu za neplatnou, musí brát ohled na ochranu práv třetích osob.

Tabulka 38: Index žalovatelnosti

4	5	6	7	8	9
AT, ES	FR, GR, IT	EU22, EU14, DE, EE, NL, PT, SI, SK	EU8, BE, DK, FI, LT, SE, UK	CZ, HU, LV, PL	IE

Souhrnné hodnocení ochrany investorů je vyjádřené jako průměr tří jeho dílčích indexů (otevřenosti, odpovědnosti a žalovatelnosti, viz tabulka 39). Hodnota indexu je v České republice průměrná, jak ukazuje i širší mezinárodní srovnání.

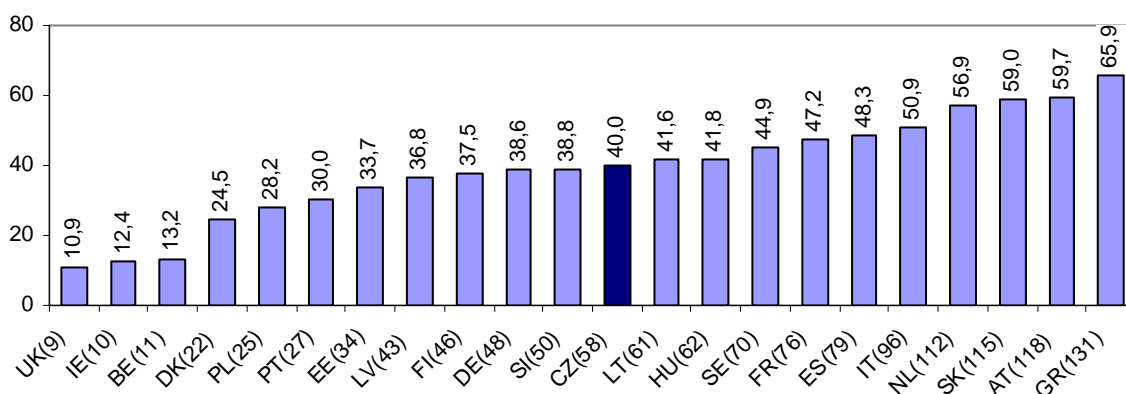
Tabulka 39: Index ochrany investorů

3,0-3,9	4,0-4,9	5,0-5,9	6,0-6,9	7,0 +
GR(3,3), AT(3,7)	SK(4,0), NL(4,3), ES(4,7), HU(4,7), IT(4,7), SE(4,7)	CZ(5,0), EU8(5,3) DE(5,3), FR(5,3), LT(5,3), EU22(5,4) EU14(5,5), FI(5,7), LV(5,7), SI(5,7)	EE(6,0), PT(6,0), DK(6,3), PL(6,3)	BE(7,3), IE (7,7), UK(8,0)

8.3 Souhrnné hodnocení podmínek ochrany investorů

V širším mezinárodním srovnání je možno vyjádřit pořadí zemí EU podle průměrné úrovně podmínek ochrany investorů (viz obrázek 11). Nejpříznivější je pozice Velké Británie, Irsku a Belgie, z nových členů EU si nejlépe vede Polsko.

Obrázek 11: Podmínky ochrany investorů (v %)

Poznámky: Pořadí ze 145 zemí. Průměr z percentil tří ukazatelů podmínek ochrany investorů. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztah mezi jednotlivými ukazateli podmínek ochrany investorů na základě údajů pro EU-22 ukazuje tabulka 40. Z uvedeného srovnání je zřejmé, že jednotlivé složky ochrany investorů jsou v zemích EU jen velmi slabě provázané, resp. nacházejí se na odlišné úrovni rozvoje, což snižuje účinnost celého systému

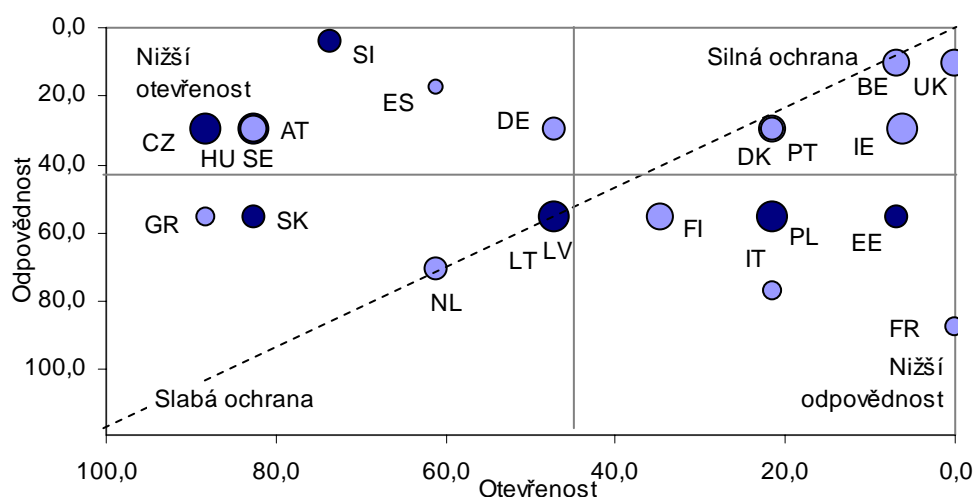
Tabulka 40: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek ochrany investorů v EU-22

	index otevřenosti	index odpovědnosti
index odpovědnosti	-0,13	
index žalovatelnosti	0,15	0,18

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Země EU lze charakterizovat také podle významu jednotlivých složek ochrany investorů (viz obrázek 12). Země nad diagonálou vykazují relativně horší úroveň otevřenosti transakcí oproti úrovni odpovědnosti a naopak. Průměrné hodnoty percentil pro EU-22 blíže specifikují pozice členských zemí. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny se spíše nižší úrovní ochrany investorů při relativně horší úrovni otevřenosti oproti úrovni odpovědnosti při poměrně vysoké úrovni žalovatelnosti.

Obrázek 12: Podmínky ochrany investorů (v %)

Poznámka: Percentily tří ukazatelů podmínek ochrany investorů. Velikost bublin vyjadřuje úroveň indexu žalovatelnosti. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

V souhrnu jsou v ČR formálně přijaty a aplikovány různé nástroje ochrany investorů a jejich majetku, které jsou standardní pro vyspělé tržní ekonomiky. V důsledku slabé vynutitelnosti informačních povinností však chybějí při vymáhání jakéhokoli nároku vůči společnosti nebo jejím statutárním orgánům potřebné důkazní prostředky. Pomalá práce českých soudů pak sama o sobě znehodnocuje pohledávky vzniklé ze smluv i z porušení právních povinností. V praxi se rovněž negativně projevuje neúplnost a nekoncepčnost současné zákonné úpravy a její nepřehlednost vinou příliš častých novelizací. Aktuálním příkladem nesystémových změn v této oblasti je praktický dopad novely obchodního zákoníku týkající se práva výkupu účastnických cenných papírů, provedené v červnu roku 2005 zákonem č. 216/2005 Sb. Nucený odkup akcií majoritním akcionářem v původní verzi novely natolik poškozoval minoritní akcionáře, že bylo prakticky okamžitě nutné schválit další novelu, která do tohoto odkupu v září 2005 včlenila nezbytné pojistky v podobě elementárního zajištění nestrannosti znaleckého posudku stanovícího cenu odkupovaných akcií (původně vybíral znalec majoritní akcionář) a předběžného souhlasu Komise pro cenné papíry s podmínkami odkupu. I tak se řada vytěsňených minoritních akcionářů cítila danou novelou zákona a z ní vycházejícím postupem majoritních vlastníků jednoznačně poškozena.

9. Podmínky platby daní

Daňová zátěž podnikání je nepochybně jednou z nejdůležitějších charakteristik podnikatelského prostředí. Počet druhů daní, jejich sazby a také odborná a administrativní náročnost vlastního splnění daňové povinnosti jsou faktory, které ovlivňují přitažlivost zemí pro podnikatele a investory. Vybírání daní je možno z jejich hlediska vždy považovat za nutné zlo, nicméně mezi zeměmi lze sledovat mnohdy značné rozdíly v zátěži, jakou pro ekonomické subjekty daňová povinnost představuje.

Reformní úsilí v daňové oblasti se obvykle zaměřuje na daňové sazby, zejména sazby daně z příjmů korporací, což je však poněkud zavádějící. V první řadě tyto daně představují pouze malou část daňové zátěže podniků, dále je nutno připomenout, že na významu nabývá rovněž složitost daňových procedur (které mohou představovat větší zátěž než samotná daňová sazba), konečně je také důležité, co podniky za své daně získávají ve formě kvality veřejných služeb. Jednoduché a mírné daně a jejich rychlá a levná administrativa znamenají nižší zátěž pro podniky a rovněž vyšší daňové výnosy (včetně efektivnějšího výběru daní) pro odpovídající nabídku veřejných služeb. Nižší daňová zátěž podporuje investiční aktivity. Naopak vysoké daňové zatížení zvyšuje pobídky pro daňové úniky a rozvoj šedé ekonomiky. Složitost daňových procedur podněcuje korupční chování a zvyšuje náklady správy daní.

Daňové reformy se soustřeďují zejména na snížení počtu daní a počtu daňových výjimek a odpočtů, zjednodušení nároků na daňová podání a rozšíření daňového základu udržením nízkých daňových sazeb. Účinnost daňových reforem je pochopitelně zesílena zlepšením ve všech klíčových oblastech podmínek platby daní. Nižší daňové sazby nejlépe fungují v systému jednoduché daňové administrativy, jejich účinnost naopak oslabují výjimky, které zužují daňovou základnu.

Větší počet daní vyžaduje častější interakci mezi podniky a daňovými úřady. Snížení jejich počtu je prováděno např. sloučením některých typů daní či jejich úplným zrušením. Daňový systém komplikuje množství výjimek, které jsou většinou projevem konkurenčních politických tlaků, lobbystických zájmů a pokusů o podporu specifických odvětví nebo aktivit. Daňové výjimky erodují daňovou základnu, snižují průhlednost daňového systému a zvyšují jeho náklady, narušují efektivní alokaci zdrojů. Pobídkové mechanismy vytvářejí příležitosti pro vyhledávání renty a arbitráž, protože podniky se snaží minimalizovat zákonnými prostředky výši daně prostřednictvím manipulace svého příjmu. Snížení náročnosti daňových podání umožňuje jejich elektronizaci či alespoň zjednodušení souvisejícího papírování.

9.1 Výchozí srovnání podmínek platby daní

Šetření WB zahrnuje daně, které středně velký podnik odvádí v daném roce, a hodnotí administrativní zátěž související platby daní. Daně jsou měřeny na všech vládních úrovních a zahrnují daň z příjmu právnických osob, daň z příjmu fyzických osob odváděnou podnikem, daň z přidané hodnoty nebo daň z obrátu, majetkové daně, daň z převodu majetku, daň z dividendy, daň z kapitálových zisků, daň z finančních transakcí, daň z třídění, sběru a využití odpadu a daň z vozidla a silniční daň.

Vyčíslení daně a vyjádření související administrativní zátěže je založeno na případové studii se stanovenými předpoklady o souboru finančních výkazů a prováděných trans-

akcích. Hodnocení sledovaných hledisek založené na standardizovaných východiscích provádějí experti v příslušné zemi. Mezinárodní srovnatelnost údajů zajišťuje soubor předpokladů o podnikání (společnost s ručením omezeným stanovené velikosti, rozsahu a typu majetku, výsledku hospodaření, oboru podnikání atd.) a daňovém systému (evidence všech typů daní, jejich frekvence atd.).

Hodnocen je počet daňových procedur, a to počet daňových plateb, jejich způsob, frekvence plateb a počet zúčastněných úřadů. Časová náročnost je vyjádřena v počtu hodin za rok, které vyžaduje příprava, podání a platba tří hlavních typů daní. Daňová zátěž měří všechny daně, které platí podnik s výjimkou daně ze mzdy a odvodů na sociální zabezpečení (ty byly zahrnuty do podmínek přijímání a propouštění pracovníků). Daňová zátěž je vyjádřena jako podíl hrubého zisku. Výsledky hodnocení podmínek platby daní pro země EU v širším mezinárodním srovnání ukazuje tabulka 41.

Tabulka 41: Podmínky platby daní

	počet daňových procedur		časová náročnost (v hodinách)		daňová zátěž (v % ze zisku)	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	21	27,1	260	42,6	48,6	60,1
EU-14	18	22,2	216	35,9	50,7	65,8
EU-8	26	35,8	326	52,6	44,9	50,2
Belgie	10	8,4	160	30,5	44,6	49,0
Česká rep.	14	15,0	930	93,7	40,1	37,2
Dánsko	18	21,5	135	24,3	63,4	89,5
Estonsko	11	10,4	104	15,9	39,5	34,6
Finsko	19	23,5	52,1	72,5
Francie	29	40,5	72	8,3	42,8	42,4
Irsko	8	5,2	76	9,0	45,3	50,9
Itálie	20	25,4	360	68,0	59,8	87,5
Litva	13	12,4	162	31,9	41,6	39,8
Lotyšsko	39	61,4	320	63,1	38,7	33,3
Maďarsko	24	33,3	304	60,4	56,8	83,0
Německo	32	47,0	105	16,6	50,3	64,7
Nizozemsko	22	28,7	700	90,9	53,3	77,1
Polsko	43	68,6	175	34,0	55,6	81,6
Portugalsko	7	3,2	328	64,5	45,4	52,9
Rakousko	20	25,4	272	55,5	50,8	66,6
Řecko	32	47,0	204	37,5	47,9	58,8
Slovensko	31	44,4	344	66,6	39,5	34,6
Slovinsko	29	40,5	272	55,5	47,3	57,5
Španělsko	7	3,2	56	5,5	48,4	60,1
Švédsko	5	2,6	122	20,1	52,6	73,8
V. Británie	22	28,7	52,9	75,1

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 145) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Pozice EU-14 je v počtu daňových procedur i jejich časové náročnosti příznivější oproti EU-8, opak platí v případě daňové zátěže. Rozdíly mezi zeměmi v časové náročnosti platby daní jsou značné. Česká republika vykazuje nejlepší umístění v případě daňové zátěže (na druhém místě pouze s mírným odstupem za Estonskem), naopak nejhorší v rámci EU-22 je ukazatel časové náročnosti platby daní. V širším mezinárodním srovnání je pozice EU nejméně příznivá v případě daňové zátěže, za níž následuje časová náročnost platby daní. Nové členské země tedy konkurují zejména nižší daňovou zátěží (výraznou výjimkou je pouze Maďarsko).

V ČR prošla daňová soustava zásadními změnami v důsledku odstátnění ekonomiky po roce 1989 a následně v souvislosti s přípravou na vstup do EU. Je-li v současnosti tato soustava již spíše ustálená co do předmětů daně a základní konstrukce daňových povinností, ostré polemiky se stále vedou o konkrétních sazbách daně, výjimkách a odečitatelných položkách, jakož i o výkonu správy daní. Základními zákony v daňové oblasti jsou zákon o daních z příjmu č. 586/1992 Sb., zákon o dani z přidané hodnoty č. 235/2004 Sb., zákon o spotřebních daních č. 353/2003 Sb., zákon o dani silniční č. 16/1993 Sb., zákon o správě daní a poplatků č. 337/1992 Sb. aj. U všech těchto zákonů je podstatné sledovat jejich časté změny, prováděcí vyhlášky a metodické pokyny ministerstva financí.

9.2 Počet daňových procedur a jejich časová náročnost

Administrativní zátěž platby daní je hodnocena podle počtu daňových procedur a jejich časové náročnosti. Pozice České republiky v rámci EU-22 je v obou ukazatelích značně protichůdná. V případě **počtu daňových procedur** je pozice ČR poměrně velmi příznivá, dokonce lepší než průměr starých členských zemí (viz tabulka 42), přehled daňových procedur uvádí box 6. Naopak v **případě časové náročnosti** daňových plateb ČR vykazuje nejhorší pozici mezi zeměmi EU s extrémní hodnotou více než 900 hodin ročně (viz tabulka 43). V této oblasti je tedy prostor pro zásadní reformy značný a jejich realizace více než žádoucí. ČR vykazuje při podobném počtu daňových procedur jako Litva téměř šestkrát vyšší časovou náročnost.

Box 6 – Daňové procedury v ČR

Menší-střední obchodní společnost (s.r.o.) je v ČR standardně plátcem:

- daně z příjmu právnických osob
- daně z přidané hodnoty
- daně silniční
- daně z nemovitostí
- srážkové daně z dividend (vyplacených společníkům)
- srážek záloh na daň ze zdanitelné mzdy zaměstnanců
- odvodů na povinné sociální a zdravotní pojištění zaměstnanců.

V zásadě každá daň, resp. odvod, je upravena zvláštním zákonem nebo jeho částí a běžně i sekundárními právními předpisy. Ne všechny daně jsou odváděny stejnému správci, protože místní příslušnost správce daně (finančního úřadu) se řídí sídlem podnikatele nebo bydlištěm fyzické osoby, která je poplatníkem, resp. umístěním nemovitosti, za níž je daň odváděna.

Každá daň má vlastní formulář daňového přiznání a zpravidla i jiné termíny splatnosti (nebo jejích záloh) v průběhu kalendářního roku. Běžná periodicita plateb daní a záloh na daň je měsíční, čtvrtletní a roční.

- Každý měsíc odvádí společnost zálohy na daň ze zdanitelné mzdy a také odvody na sociální a zdravotní pojištění každého zaměstnance.
- Měsíčně nebo čtvrtletně, v závislosti na výši poslední daňové povinnosti, odvádí menší-střední společnosti zálohy na daň z příjmu právnických osob a daň z přidané hodnoty.
- Čtvrtletně platí společnost zálohy na daň z nemovitosti a daň silniční.
- Srážkovou daň z dividend odvádí společnost pouze tehdy, pokud valná hromada rozhodla o rozdělení zisku mezi společníky.
- Jedenkrát do roka podává společnost přiznání ke všem druhům daní a dochází k vyrovnání rozdílů (nedoplatků nebo přeplatků), které jí vznikly periodickým placením záloh.

Elektronicky lze dnes v ČR podávat hlášení a přiznání pouze k dani z přidané hodnoty (prozatím fakultativně), podmínkou je vlastnictví ověřeného elektronického podpisu.

Tabulka 42: Počet daňových procedur

0-9	10-19	20-29	30 +
SE(5), ES(7), PT(7), IE(8)	BE(10), EE(11), LT(13), CZ(14) , EU14(18), DK(18), FI(19)	AT(20), IT(20), EU22(21), NL(22), UK(22), HU(24), EU8(26), FR(29), SI(29)	SK(31), DE(32), GR(32), LV(39), PL(43)

Tabulka 43: Časová náročnost platby daní (v hodinách)

0-100	101-200	201-300	301-400	700 +
ES(56), FR(72), IE(76)	EE(104), DE(105), SE(122), DK(135), BE(160), LT(162), PL(175)	GR(204), EU14(216), EU22(260), AT(272), SI(272)	HU(304), LV(320), EU8(326), PT(328), SK(344), IT(360)	NL(700), CZ(930)

Vinou komplikovanosti daňové legislativy a jejích neustálých změn se obchodní společnost v ČR zpravidla neobejde bez služeb daňového experta-poradce, přinejmenším pro vedení agendy daně z příjmů a daně z přidané hodnoty.¹¹ Na zpracování agendy průběžných daňových povinností menší střední firmy vynaloží daňový poradce 10-15 hodin měsíčně a jednou za rok (zdaňovací období) dalších 30-40 hodin na zpracování daňového přiznání. Celkem tak společnost zaplatí 150-220 hodin odborného daňového poradenství ročně. Při průměrné ceně práce daňového poradce, která se dnes v ČR pohybuje mezi 2 000-2 500 Kč za hodinu, vynaloží společnost na kvalitní vedení své daňové agendy zhruba mezi 300 000 a 550 000 Kč za rok.

9.3 Daňová zátěž

Obvyklou metodou pro měření daňové sazby je tzv. mezní efektivní daňová sazba (*marginal effective tax rate* – METR), která odhaduje výši daně po investici jedné dodatečné jednotky kapitálu, zaměstnání jednoho dodatečného pracovníka či výroby jedné dodatečné jednotky výstupu. Šetření WB se od metody METR liší. WB odhaduje celkovou daň, kterou platí standardizovaný podnik, agreguje všechny daně do jedné daňové sazby, uvažuje jediný fiskální rok, vykazuje vždy pozitivní daň, zahrnuje všechny daně. Mezinárodní srovnání daňových sazeb podle výpočtu WB ukazuje tabulka 44.

Tabulka 44: Daňová zátěž (v % hrubého zisku)

35,1-40,0	40,1-45,0	45,1-50,0	50,1-55,0	55,1 +
LV(38,7),EE(39,5), SK(39,5)	CZ(40,1) ,LT(41,6), FR(42,8),BE(44,6), EU8(44,9)	IE(45,3), PT(45,4), SI(47,3),GR(47,9), ES(48,4), EU22(48,6)	DE(50,3), EU14(50,7), AT(50,8), FI(52,1), SE(52,6),UK(52,9), NL(53,3)	PL(55,6),HU(56,8), IT(59,8), DK(63,4)

Česká republika patří v rámci EU-22 k zemím se spíše nižší daňovou zátěží, nejsou-li do ní počítány odvody za zaměstnance. Základní sazba daně z příjmu právnických osob v roce 2005 činí 26 %, od roku 2006 se snižuje na 24 %. Daňové zákony a vyhlášky dávají široké možnosti výjimek a odečitatelných položek, jako jsou odpisy hmotného

¹¹ Profese a činnost daňových poradců je v ČR upravena zákonem č. 523/1992 Sb. o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců České republiky. Tito poradci směřují jako jediní (společně s advokáty a notáři) poskytovat služby daňového poradenství soustavně a za úplatu.

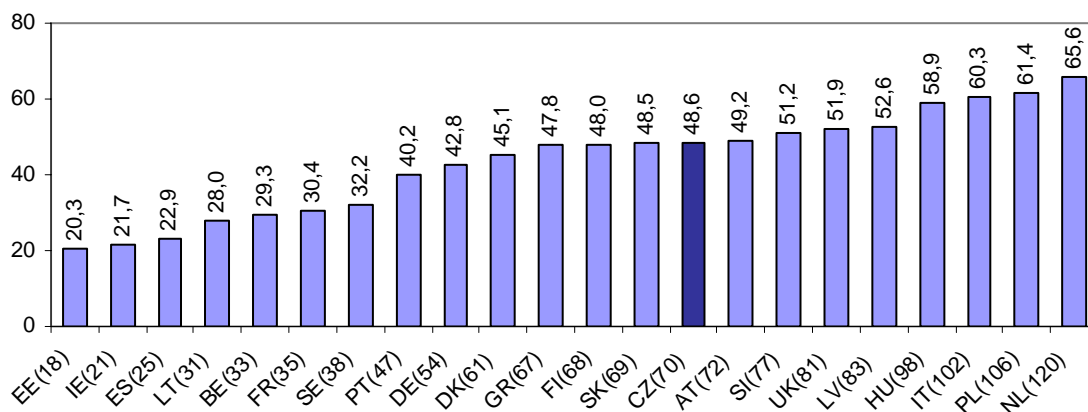
majetku, náklady na ekologii, bezpečnost práce, požární ochranu, stavební úpravy, pracovní cesty atd. Odečíst ze základu daně sníženého o odečitatelné položky je možné i dary až do výše 5 %. Daňovou ztrátu z prvního roku podnikání je možné uplatnit v následujících pěti letech. Daň silniční a z nemovitosti jsou prozatím zanedbatelné.

V důsledku výše uvedeného je daňové zatížení podnikání v ČR pod průměrem EU. I když je základní sazba daně z příjmu právnických osob vyšší než v řadě nových členských zemí EU, skutečně odvedená daň je (díky množství odečitatelných položek) podle řady mezinárodních srovnání na úrovni zemí radikálně reformujících své daňové soustavy (Slovensko, Pobaltí atd.).

9.4 Souhrnné hodnocení podmínek platby daní

V širším mezinárodním srovnání je vyjádřeno pořadí zemí EU podle průměrné míry zátěže podmínek platby daní (viz obrázek 13). První místo zaujímá Estonsko, následované Irskem a Španělskem. Česká republika zaujímá podprůměrnou pozici.

Obrázek 13: Podmínky platby daní (v %)

Poznámky: Pořadí ze 145 zemí. Průměr z percentil tří ukazatelů podmínek platby daní. V případě Finska a Velké Británie bez ukazatele časové náročnosti. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztahy mezi jednotlivými ukazateli podmínek platby daní ukazuje tabulka 45. Tyto vztahy jsou velmi slabé, což ukazuje spíše na nesystémový charakter daňových podmínek. Mírně silnější je pouze vztah mezi počtem procedur a jejich časovou náročností. Míra daňové zátěže je však ovlivňována jinými faktory, zejména preferencemi rozsahu přerозdělování ve společnosti (zabezpečení veřejných služeb), které odrážejí institucionální specifika a jejich historický vývoj ve sledovaných zemích.

Tabulka 45: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek platby daní v EU-22

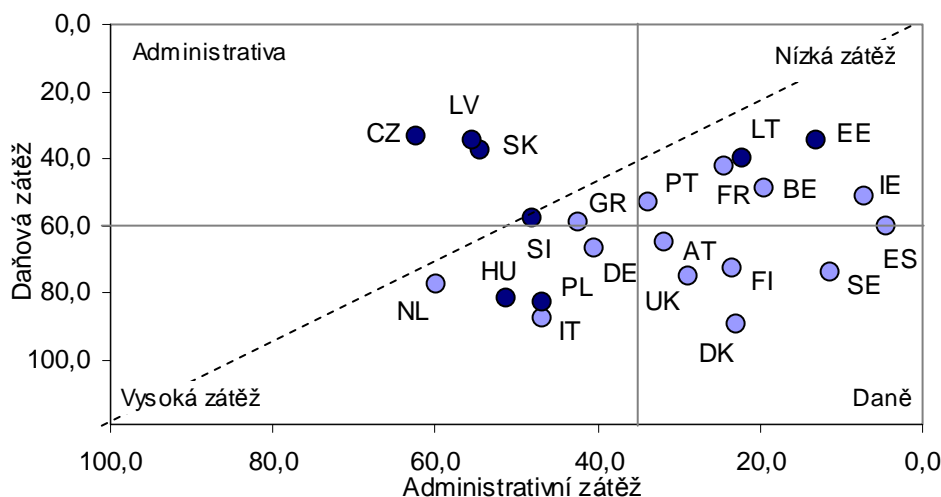
	časová náročnost	počet procedur
počet procedur	0,19	
daňová zátěž	0,03	0,07

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Při odlišení administrativní a finanční zátěže platby daní lze identifikovat v rámci EU země, jejichž pozice je v obou ukazatelích podobná, a dále země, které vykazují spíše vyšší náročnost v jednom z obou ukazatelů (viz obrázek 14). Země nad diagonálou vy-

kazují relativně vyšší administrativní zátěž platby daní oproti její náročnosti z hlediska daňové sazby a naopak. Průměrné hodnoty percentil pro EU-22 blíže specifikují pozice členských zemí, které ukazují spíše větší význam daňové zátěže oproti zátěži administrativní. V tomto srovnání Česká republika patří naopak do malé skupiny zemí EU s výrazně vyššími administrativními nároky oproti daňové zátěži.

Obrázek 14: Podmínky platby daní (v %)

Poznámka: Percentily ukazatelů podmínek platby daní. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

V souhrnu je nutné zdůraznit, že za hlavní nedostatky české daňové soustavy považují domácí podnikatelé její komplikovanost, nepřehlednost a také kvalitu práce správců daně, tj. finančních úřadů. Daňové předpisy jsou značně rozsáhlé, podléhají častým změnám, ustálený výklad k nim většinou chybí, editační povinnost správce daně prozatím neexistuje (vyjma přenosu daňových ztrát). Profesionalita, odborná a někdy i morální úroveň pracovníků finančních úřadů je velmi nevyrovnaná. Podnikatelé si stěžují i na případy zvlé a šikany ze strany správců daně, které mohou vést až k nedobrovolnému ukončení podnikání. To jsou základní důvody, proč se naprostá většina podnikatelů v ČR neobejde bez profesionálního daňového poradce.

Cílem změn v rámci Národního Lisabonského programu je vytvoření moderní daňové správy s vysokou efektivitou a produktivitou, která bude klást důraz na dobrovolné plnění daňových povinností s pomocí vysoké kvality služeb daňovým subjektům. Modernizovaná daňová správa by měla zahrnovat novou organizační strukturu a efektivní management zdrojů (zejména lidských), důraz na jednotný přístup a jednotné postupy daňové správy, posílení kapacity a zvýšení výkonnosti výběru daně v případech obcházení či neplacení daní a zvýšení efektivnosti daňových kontrol. Zlepšení služeb umožní e-komunikaci mezi daňovou správou a poplatníky a důslednou aplikaci tzv. klientského přístupu. Z hlediska efektivnosti má velký význam plně automatizované zpracování rutinních operací a standardních podání. Cílem je vytvoření takové daňové správy, která minimálně zatěžuje poplatníka a zvýší komfort plnění jeho daňových povinností. Rovněž byla zahájena diskuse o opatřeních vedoucích k zavedení všeobecné editační povinnosti. Modernizace by měla vyústit v nový zákon o daňové správě, který by měl vstoupit v platnost počátkem roku 2007. Ve stejné době by měla též vzniknout resortní organizace Česká daňová správa (viz Vláda ČR, 2005, s. 17).

10. Podmínky zahraničního obchodu

Obchodování se zahraničím může být spojeno s řadou administrativních překážek, které ztěžují a prodražují vývozní a dovozní aktivity a motivují korupční chování. Cla, kvóty a vzdálenost od velkých trhů výrazně zvyšují náklady zboží, někdy až na prohibitivní úroveň. Naštěstí globální a regionální dohody tyto překážky obchodu snižují.

Reformní úsilí se soustřeďuje zejména na elektronizaci podání potřebných dokumentů či realizaci souvisejících plateb. Dalším nástrojem je politika vyhodnocení rizika, díky níž se snižuje podíl dovozu procházejících fyzickou kontrolou a tím i zdržení na celnících. Účinnost tohoto nástroje však vyžaduje odpovídající kvalitu informací a tedy i čas k vytvoření potřebné databáze.

10.1 Výchozí srovnání podmínek zahraničního obchodu

Šetření WB hodnotí podmínky obchodu na základě záznamu všech procedurálních požadavků vývozu a dovozu standardizované záсылky zboží. Zahrnuty jsou všechny úřední procedury od dohody mezi dvěma smluvními stranami až do doručení záсылky a jejich náročnost na počet podpisů, dokumentů a dnů nutných k vyřízení. Mezinárodní srovnatelnost výsledků šetření zaručují stanovené charakteristiky obchodu (např. podnik vyváží více než 10 % produkce; doprava nevyžaduje žádná specifická povolení ani podmínky). Výchozí srovnání podmínek pro země EU ukazuje tabulka 46.

Tabulka 46: Podmínky zahraničního obchodu

	vývoz						dovoz					
	dokumenty		podpisy		dny		dokumenty		podpisy		dny	
	abs.	per.	abs.	per.	abs.	per.	abs.	per.	abs.	per.	abs.	per.
EU-22	6	18,7	4	15,9	15	16,2	7	20,3	5	15,9	17	15,6
EU-14	5	12,8	3	11,6	13	15,3	6	17,3	4	11,7	15	14,3
EU-8	7	33,9	5	24,7	17	21,4	9	34,1	7	26,6	21	22,8
Belgie	5	4,8	2	1,3	7	4,1	6	8,4	2	3,8	9	4,5
Česká rep.	5	4,8	3	7,5	20	25,5	8	21,4	4	13,6	22	22,7
Dánsko	3	0,0	2	1,3	5	0,0	3	0,0	1	0,0	5	0,0
Estonsko	5	4,8	2	1,3	12	12,4	5	5,1	5	18,8	14	12,3
Finsko	4	0,6	3	7,5	7	4,1	3	0,0	1	0,0	7	1,9
Francie	7	40,0	3	7,5	22	33,7	13	65,5	3	7,7	23	25,9
Irsko	5	4,8	5	25,5	14	16,5	4	1,9	5	18,8	15	14,2
Itálie	8	58,6	5	25,5	28	46,2	16	88,9	10	42,8	38	55,1
Litva	5	4,8	5	25,5	6	0,6	12	58,4	4	13,6	17	18,1
Lotyšsko	9	73,1	6	33,7	18	21,3	13	65,5	7	31,8	21	21,4
Maďarsko	6	18,6	4	18,6	23	36,5	10	39,6	5	18,8	24	26,6
Německo	4	0,6	1	0,0	6	0,6	4	1,9	1	0,0	6	0,6
Nizozemsko	5	4,8	3	7,5	7	4,1	4	1,9	1	0,0	8	3,2
Polsko	6	18,6	5	25,5	19	24,1	7	12,9	8	35,0	26	33,1
Portugalsko	6	18,6	4	18,6	18	21,3	7	12,9	5	18,8	18	19,4
Rakousko	4	0,6	2	1,3	8	7,5	5	5,1	3	7,7	9	4,5
Řecko	7	40,0	6	33,7	29	47,5	11	48,7	9	38,3	34	47,4
Slovensko	9	73,1	8	46,2	20	25,5	8	21,4	10	42,8	21	21,4
Slovinsko	9	73,1	7	39,3	20	25,5	11	48,7	9	38,3	24	26,6
Španělsko	4	0,6	3	7,5	9	8,9	5	5,1	3	7,7	10	7,1
Švédsko	4	0,6	1	0,0	6	0,6	3	0,0	1	0,0	6	0,6
V. Británie	5	4,8	5	25,5	16	19,3	4	1,9	5	18,8	16	15,5

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 147) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Situace v nových členských zemích EU je horší oproti členům původním a horší jsou také v průměru podmínky dovozu oproti vývozu. Pozice České republiky se pohybuje kolem průměru EU, pouze časová náročnost vývozních a dovozních procedur je vyšší. V širším mezinárodním srovnání se projevují mnohdy značné rozdíly v pozici členských zemí EU ve sledovaných ukazatelích a zejména výrazně horší pozice skupiny nových členských zemí.

K výrazné změně podmínek zahraničního obchodu došlo v České republice po vstupu do Evropské unie, tedy od 1. 5. 2004, kdy byly všechny formalities obchodu se zahraničím podrobeny standardní harmonizované úpravě stanovené právem ES. V případě dodání a pořízení zboží mezi členskými státy EU (nejde již formálně o vývoz a dovoz) je ČR podřízena závazným předpisům ES upravujícím fungování jednotného trhu. ČR by porušila své smluvní závazky, pokud by obchodním operacím s jinými členskými státy EU kladla do cesty jakékoli překážky rovnající se svými účinky dovozním nebo vývozním clům či množstevním omezením obchodu, případně umožňovala diskriminaci mezi účastníky trhu z různých členských států, anebo vytvářela či tolerovala opatření nepřiměřeně omezující svobodu obchodu na jednotném trhu. Z tohoto důvodu lze říci, že formalities požadované po společnosti, která chce dodat do či pořídit zboží z jiného členského státu EU jsou srovnatelné s formalitami dalších 24 členů EU.

Vlastní export-import je po vstupu ČR do EU realizován výhradně s nečlenskými zeměmi EU. I zde je však vzhledem k existenci celní unie ES a společné obchodní politiky ES (včetně jejího jednotného celního kodexu a tarifu) autonomie ČR podstatně omezena. Formalities na vývozu i dovozu z nečlenských zemí EU podléhají jednotnému standardu ES, který zajišťuje možnost propuštění zboží na jednotný trh EU kterýmkoli z celních úřadů členských států. Celní kontrola v ČR nemůže zboží z nečlenské země EU propouštět do oběhu na jednotném trhu EU na základě jiných procedur a dokumentů než by tak učinila celnice v kterémkoli jiném z dalších 24 členských států.

10.2 Dokumentace obchodu

Do hodnocení podmínek zahraničního obchodu jsou zahrnuty všechny **dokumenty** požadované k vývozu či dovozu zboží. Mezinárodní srovnání náročnosti obchodních aktivit na související dokumenty v rámci EU ukazuje tabulka 47. Pozice České republiky se v případě vývozu pohybuje na průměru EU-14, v případě dovozu je mírně horší a přesahuje průměr EU-22. Podrobnější informace o dokumentech vyžadovaných pro zahraniční obchod České republiky v rámci a mimo EU přibližuje box 7.

Tabulka 47A: Počet dokumentů nutných k vývozu

3	4	5	6	7	8	9
DK	AT, DE, ES, FI, SE	EU14, BE, CZ, EE, IE, LT, NL, UK	EU22, HU, PL, PT	EU8, FR, GR	IT	LV, SI, SK

Tabulka 47B: Počet dokumentů nutných k dovozu

3-4	5-6	7-8	9-12	13 +
DK(3), FI(3), SE(3), DE(4), IE(4), NL(4), UK(4)	AT(5), EE(5), ES(5), EU14(6), BE(6)	EU22(7), PL(7), PT(7), CZ(8), SK(8)	EU8(9), HU(10), GR(11), SI(11), LT(12)	FR(13), LV(13), IT(16)

Box 7 – Dokumenty pro obchodování české firmy v rámci a mimo EU

Dokumenty nutnými k dodání zboží **do jiného členského státu EU** jsou v zásadě pouze faktura a deklarace Intrastat (statistické hlášení), samozřejmě za předpokladu, že výrobce usídlený v ČR vyrobil svůj výrobek v souladu s technickými požadavky ES, resp. ČR a náležitým způsobem osvědčil tuto shodu. Povinností dodavatele zboží je rovněž ověření registrace k DPH na straně odběratele, aby mohl uvést jeho DIČ ve svém přiznání k DPH, v němž bude mj. deklarovat dodání zboží konkrétnímu odběrateli z jiného členského státu. DPH z této operace český dodavatel zboží neodvádí, vyjma výjimečných případů, kdy by dodával zboží přímo ne-plátcí DPH z jiného členského státu. Tímto způsobem je realizováno cca 86 % vývozu z ČR. Dokumenty vyžadované v případě pořízení zboží **z jiného členského státu** jsou identické (deklarace Intrastat), samozřejmě s tím, že je-li ČR místem plnění pro účely DPH, je povinností odběratele provést samo-vyměření DPH z přijatého plnění a podat přiznání k této dani.

V případech obou operací budou správními orgány, s nimiž bude muset společnost (alespoň elektronicky) jednou měsíčně komunikovat, místně příslušný finanční (přiznání DPH, ověření DIČ obchodního partnera) a celní (hlášení Intrastat) úřad.

Vývozní a dovozní operace s obchodními partnery **z nečlenských zemí EU** vyžadují více formalit, neboť v těchto případech neodpadá klasické celní řízení. Vedle cla zde mohou být uplatňována další vývozní a dovozní opatření, jakými jsou licenční a preferenční kvóty, ochranná a anti-dumpingová opatření a samozřejmě propuštění zboží do zvláštních celních režimů (zuschlechtovací styk, celní sklad, tranzit apod.). Ve všech případech však půjde o standardní sazby, opatření a procedury upravené jednotným celním kodexem a celním tarifem ES. Vzhledem k tomu, že ČR nemá, vyjma mezinárodních letišť, žádnou vnější hranici s nečlenskou zemí EU, řada níže popsaných formalit je českými obchodníky prováděna na celnicích jiných členských států.

Pro tyto exportně importní operace směřující za hranice EU je základním dokumentem jednotná celní deklarace, která je v podstatě žádostí o propuštění zboží do celního režimu země, resp. EU. Je primárním zdrojem všech celních a obchodních statistik, proto jde o poměrně rozsáhlý a komplikovaný formulář, který si menší nebo zřídka vyvážející společnosti nechávají zpracovávat profesionálním celním deklarantem nebo spediční firmou.

Dalším nezbytným dokladem je v případě exportu osvědčení o původu zboží (ES harmonizovaný certifikát EUR1), který potvrzuje celní úřad země vývozu. Pro zásilky do 6 000 EUR je možné ho nahradit čestným prohlášením vývozce (i přímo na faktuře). Pokud to dovozní ne-členská země vyžaduje, je navíc nutné provést před vyvezením zboží s pomocí akreditované třetí osoby inspekci, jejímž smyslem je ověřit shodu odesílaného zboží s údaji uvedenými na faktuře.

Vedle dokladu o hodnotě zboží (faktura) se pro účely celního řízení zpravidla vyžaduje i výpis z obchodního rejstříku, případně doplněný plnou mocí, aby bylo možné ověřit oprávnění jednající osoby.

Formality na straně dovozu se liší zejména tím, že dovozce do EU musí zaplatit clo (zajistit celní dluh) a DPH na vstupu. Pokud je dovoz výrobku omezen licenční kvótou, musí dovozce nejprve získat licenci pro dovoz určitého množství výrobku. Pro propuštění zboží do EU přes některý z preferenčních režimů si musí od obchodního partnera vyžádat potvrzení o původu zboží ve formě upravené zpravidla dvoustrannou obchodní dohodou mezi ES a danou nečlenskou zemí. Pro uvedení dovozního zboží na jednotný trh EU musí dovozce osvědčit shodu výrobku s technickými předpisy ES.

10.3 Počet podpisů a dnů

Podpis je definován jako ověření, podpis nebo razítko, které potvrdí jednu nebo více formálních procedur (fyzickému podpisu je roven podpis elektronický). Srovnání náročnosti obchodních procedur na související podpisy v zemích EU ukazuje tabulka 48. Pozice České republiky se v případě vývozu i dovozu pohybuje na úrovni průměru EU-14.

Tabulka 48A: Počet podpisů nutných k vývozu

1	2	3	4	5	6+
DE, SE	AT, BE, DK, EE	EU14, CZ, ES, FI, FR, NL	EU22, HU, PT	EU8, IE, IT, LT, PL, UK	LV(6), GR(6), SI(7), SK(8)

Tabulka 48B: Počet podpisů nutných k dovozu

1	2-3	4	5	7-8	9-10
DE, DK, FI, NL, SE	BE(2), AT(3), ES(3), FR(3)	EU14, CZ, LT	EU22, EE, IE, HU, PT, UK	EU8(7), LV(7), PL(8)	GR(9), SI(9), IT(10), SK(10)

Časová náročnost vývozních a dovozních procedur je měřena v kalendářních dnech. Zahrnuta je i čekací doba mezi procedurami a, pokud je to možné, jsou voleny nejrychlejší dostupné postupy. Srovnání časové náročnosti vývozu a dovozu v rámci EU ukazuje tabulka 49. Oproti předchozím dílčím ukazatelům je pozice České republiky v tomto případě výrazně horší oproti průměru EU.

Tabulka 49A: Počet dnů nutných k vývozu

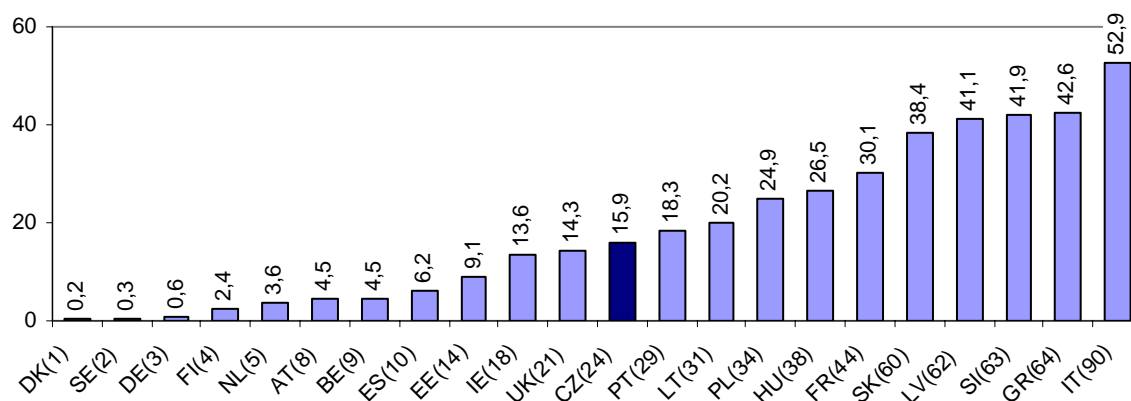
5-9	10-14	15-19	20+
DK(5), DE(6), LT(6), SE(6), BE(7), FI(7), NL(7), AT(8), ES(9)	EE(12), EU14(13), IE(14)	EU22(15), UK(16), EU8(17), LV(18), PT(18), PL(19)	CZ(20), SI(20), SK(20), FR(22), HU(23), IT(28), GR(29)

Tabulka 49B: Počet dnů nutných k dovozu

5-9	10-14	15-19	20-24	25+
DK(5), DE(6), SE(6), FI(7), NL(8), AT(9), BE(9)	ES(10), EE(14)	EU14(15), IE(15), UK(16), EU22(17), LT(17), PT(18)	EU8(21), LV(21), SK(21), CZ(22), FR(23), HU(24), SI(24)	PL(26), GR(34), IT(38)

10.4 Souhrnné hodnocení podmínek obchodu

V širším mezinárodním srovnání je možno vyjádřit pořadí zemí EU podle průměrné míry zátěže podmínek zahraničního obchodu (viz obrázek 15). Nejprůzračnější je pozice skandinávských zemí a Německa. Z nových členů EU si nejlépe vede Estonsko a ČR.

Obrázek 15: Podmínky zahraničního obchodu (v %)

Poznámky: Pořadí ze 147 zemí. Průměr z percentil šesti ukazatelů podmínek zahraničního obchodu. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztahy mezi jednotlivými ukazateli podmínek zahraničního obchodu na základě údajů pro EU-22 ukazuje tabulka 50. Tyto vztahy jsou velmi silné jak v případě dílčích charakteristik vývozu a dovozu, tak rovněž mezi souhrnnými podmínkami vývozu a dovozu (s korelačním koeficientem 0,88). Podmínky zahraničního obchodu jsou tedy vzájemně úzce provázané a i jejich dílčí reformy mohou příznivě ovlivnit celý systém.

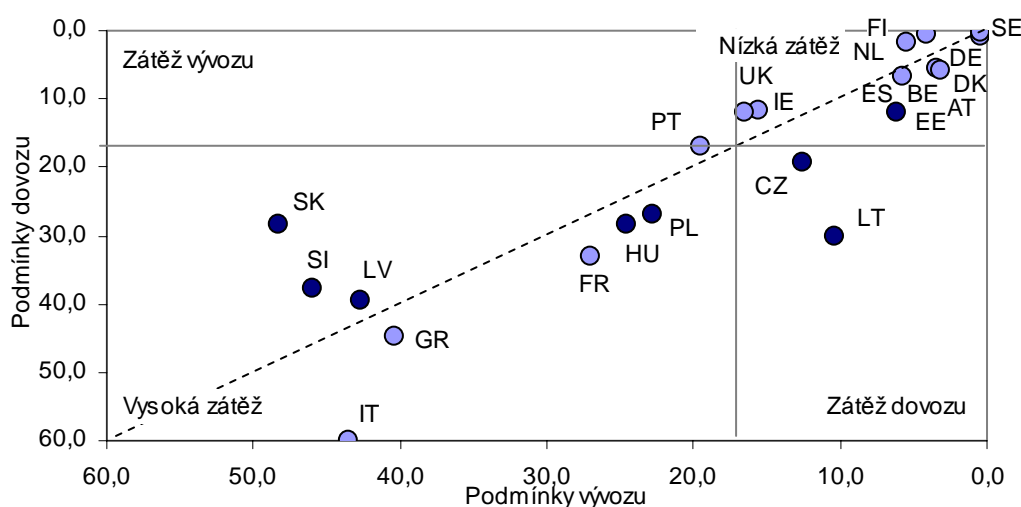
Tabulka 50: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek zahraničního obchodu v EU-22

	Vývoz		Dovoz	
	<i>podpisy</i>	<i>dokumenty</i>	<i>podpisy</i>	<i>dokumenty</i>
dokumenty	0,77		dokumenty	0,59
dny	0,59	0,65	dny	0,84
				0,78

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Země EU lze charakterizovat podle kvality podmínek zahraničního obchodu v rozlišení na vývozní a dovozní procedury (viz obrázek 16). Země nad diagonálou vykazují relativně vyšší administrativní zátěž vývozních aktivit oproti dovozním aktivitám a naopak. Průměrné hodnoty percentil pro EU-22 blíže specifikují pozice členských zemí. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny se spíše nižší zátěží podmínek zahraničního obchodu s relativně vyšší zátěží dovozu oproti vývozu.

Obrázek 16: Podmínky zahraničního obchodu (v %)

Poznámka: Průměry z percentil dvou trojic ukazatelů podmínek zahraničního obchodu. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

V souhrnu z výše uvedeného vyplývá, že rozdíly mezi ČR a dalšími členskými státy EU v podmínkách realizace obchodu se zahraničím nespočívají v zákonných požadavcích a standardech úředního postupu, ale spíše v mimo-právních skutečnostech, jakými jsou míra informatizace státní správy, kvalita a rychlost jejího výkonu, rozsah a kvalita běžně dostupných asistenčních služeb (agentury na podporu vývozu, obchodní komory apod.). Dočasně může jít i o neodstraněné nedostatky nového členského státu, který ještě nezvládl praktickou implementaci některých harmonizovaných standardů.

11. Podmínky vynutitelnosti smluv

Bez účinné ochrany práv a nároků vzniklých z jejich porušení by právní řád ztratil jednu ze svých základních vlastností, mezi něž patří jeho závaznost a zejména vynutitelnost. Každý účastník právního vztahu musí mít jistotu, že práva a nároky, které mu náleží buď přímo ze zákona nebo ze smlouvy neodporující zákonu nebo z porušení jeho práva chráněného zákonem, jsou v praxi účinně realizovatelné. To vyžaduje především odpovídající kvalitu soudního řízení, které musí být rychlé, finančně dostupné, kompetentní, bezkorupční a jeho výsledky bez průtahů vymahatelné. V opačném případě jsou podniky nuceny uchýlovat se k jiným formám řešení sporů, resp. rostou náklady na zajištění transakce, což vede i ke snížení těchto transakcí či jejich realizaci pouze v okruhu osob spojených neformálními vazbami a předchozí transakční zkušeností.

Účinný systém vynutitelnosti smluv má řadu příznivých dopadů na ekonomickou výkonnost, např. na zvýšení rozsahu bankovních půjček a na snížení jejich nákladů, na zvýšení míry vzniku nových firem a rozvoj stávajících, snížení veřejných výdajů na soudnictví i přes současné zvýšení četnosti soudních projednávání, kdy se více poškozených subjektů obrací na soudy díky jejich efektivnosti při řešení sporů. Zjednodušený a předvídatelný systém soudního projednávání také zvyšuje jeho důvěryhodnost a omezuje prostor pro korupční chování. Kompetentní soudy jsou klíčovou podmínkou účinného vynucení smluv. Jejich efektivnost zvyšuje např. informační systém soudní statistiky, který identifikuje problémové oblasti, vynětí kauz, které nejsou spory, z pravomoci soudů a jejich změna na administrativní proces (např. registrace vlastnictví), zřízení specializovaných (obchodních) soudů a soudů pro malé škody.

Reformy v oblasti vynutitelnosti smluv se soustřeďují zejména na zkrácení lhůt soudního rozhodování, snížení počtu odvolání k vyšším instancím a zavedení konkurence do vymáhání závazku. Zkrácení lhůt podporuje např. zavedení zjednodušených forem soudního řízení, zjednodušení procedur důkazního řízení, změna postupů managementu případů tak, aby byl např. minimalizován počet stání, a využití soudů nižších instancí při rozhodování jednodušších obchodních sporů. Odvolací řízení může neúměrně prodlužovat vymáhání dluhu, když se dlužník opakovaně odvolává a případ je vrácen k nižším soudním instancím, resp. postupuje až k Nejvyššímu soudu, který je přetížen. Jednou z možností zkrácení odvolacího řízení je povinnost odvolacího soudu vydat v kauze konečné rozhodnutí bez jejího vrácení k opětovnému projednání nižšímu soudu. Konkurence při vymáhání závazku zahrnuje otevření těchto aktivit pro soukromé subjekty, které jsou silně motivovány k úspěchu rovněž podílem na vymáhané částce (oproti pouze monopolnímu a navíc veřejnému vymahateli).

11.1 Výchozí srovnání podmínek vynutitelnosti smluv

Šetření WB v oblasti vynutitelnosti smluv hodnotí efektivnost soudního (nebo administrativního) systému při vymáhání splatného dluhu. Šetření sleduje postup projednávání sporu před místním soudem či prostřednictvím administrativního řízení (pokud je k dispozici a věřitelé ho upřednostňují). Mezinárodní srovnatelnost výsledků zajišťuje stanovení klíčových charakteristik standardizovaného případu (např. výše dluhu, obstrukce dlužníka, rozhodnutí ve prospěch žalobce). Na základě šetření jsou hodnoceny podmínky vymahatelnosti smluv podle počtu procedur (vyžadujících interakci mezi zúčastněnými stranami řízení), časové náročnosti celého řízení od podání žaloby až po vynucení platby (včetně čekacích lhůt mezi jednotlivými fázemi řízení) v počtu dnů a

náklady řízení (zahrnující všechny související výdaje) v % hodnoty dluhu. Srovnání podmínek vynutitelnosti smluv v zemích EU-22 v širším mezinárodním kontextu ukazuje tabulka 51.

Tabulka 51: Podmínky vynutitelnosti smluv

	počet procedur		počet dnů		náklady (v % dluhu)	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	22	23,5	338	32,0	11,8	21,5
EU-14	21	19,6	274	22,6	12,4	23,8
EU-8	25	30,1	450	48,5	10,8	17,6
Belgie	27	40,7	112	5,8	6,2	3,8
Česká rep.	21	18,4	290	31,8	9,1	11,6
Dánsko	15	3,9	83	4,5	5,3	1,9
Estonsko	25	31,5	150	6,4	10,6	18,8
Finsko	27	40,7	228	19,4	6,5	4,5
Francie	21	18,4	75	3,2	11,7	22,0
Irsko	16	5,2	217	18,1	21,1	51,2
Itálie	18	12,5	1390	99,3	17,6	40,9
Litva	17	8,5	154	7,7	9,1	11,6
Lotyšsko	20	15,7	186	13,6	10,4	15,5
Maďarsko	21	18,4	365	49,3	8,1	6,4
Německo	26	36,1	175	12,3	10,5	16,8
Nizozemsko	22	21,7	48	0,6	17,0	38,9
Polsko	41	76,3	980	97,4	8,7	9,0
Portugalsko	24	28,9	320	36,3	17,5	40,2
Rakousko	20	15,7	374	52,5	9,8	13,6
Řecko	14	0,6	151	7,1	12,7	26,6
Slovensko	27	40,7	565	85,7	15,0	33,1
Slovinsko	25	31,5	913	96,1	15,2	34,4
Španělsko	23	25,0	169	11,0	14,1	29,8
Švédsko	23	25,0	208	15,5	5,9	3,2
V. Británie	14	0,6	288	31,1	17,2	39,6

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 153) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Pozice nových členských zemí je oproti původním členům EU horší v počtu procedur a zejména v délce vymáhacího řízení. Česká republika se v uvedených ukazatelích blíží spíše průměru EU-14. V případě nákladů řízení je pozice nových členských zemí příznivější a Česká republika dokonce vykazuje lepší výsledek oproti průměru. V širším mezinárodním srovnání je pozice EU-22 nejhorší v počtu dnů vymáhacího řízení zejména díky výrazně nepříznivé situaci skupiny nových členských zemí.

11.2 Administrativní a finanční náročnost vynutitelnosti smluv

Ve všech standardních případech, mezi něž patří i spory podnikatelů a nároky z nich plynoucí, jsou ochranou práv v ČR pověřeny orgány veřejné moci, výkonné a soudní, případně jiné orgány určené k tomuto účelu zákonem. Na výkonné složky veřejné moci, orgány veřejné správy, je možné se obrátit v případě porušení tzv. veřejného zájmu (nikoli tedy při porušení ryze soukromých práv a povinností). V takových případech vykonávají svěřené pravomoci v dané oblasti veřejné správy buď specializované orgány, jakými jsou např. Česká obchodní inspekce, finanční úřady, Komise pro cenné papíry apod. nebo zde působí orgány, které sdružují více dílčích agend. Samostatnou kapitolu představuje ochrana trestně právní podle trestního zákona č. 140/1961 Sb. zajišťovaná orgány činnými v trestním řízení (blíže k postupu řešení právních sporů viz box 8).

Box 8 – Řešení sporů pro porušení práva v ČR

Standardní cestou ochrany práv je **ochrana soudní**. Ve sporech vyplývajících z podnikání přichází nejčastěji v úvahu obrana soukromých práv chráněných obchodním (č. 513/1991 Sb.), potažmo občanským zákoníkem (č. 40/1964 Sb.). V těchto případech je na straně poškozené, resp. té, která se chce domoci svého práva rozhodnutím soudu, podat v souladu s občanským soudním řádem (č. 99/1963 Sb.) žalobu k místně a věcně příslušnému soudu. Soudní řízení je zahajováno na návrh, uplatňuje se zásada projednací a žalující strana musí unést důkazní břemeno (vyjma některých sporů pracovně právních), což často vyžaduje právní pomoc advokáta.

Alternativou k soudnímu řešení majetkových sporů, které patří mezi podnikateli k nejčastějším, je rozhodčí řízení podle zákona č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Tato cesta umožňuje jedno-instanční řízení před svobodně vybraným rozhodcem nebo stálým rozhodčím soudem, pokud s tím obě strany (ve formě tzv. rozhodčí doložky připojené k uzavírané smlouvě) souhlasí. Rozhodčí nález je pro stranu, která ve sporu zvítězila, stejně platným exekučním titulem jako rozhodnutí orgánů moci výkonné a soudní.

Je-li žalobci v soudním (nalézacím) řízení anebo rozhodčím řízení nárok přiznán, může vzniknout otázka **výkonu (exekuce) pravomocného rozhodnutí**. Stává se aktuální ve chvíli, kdy se dlužník, resp. již osoba povinná, odmítá podřítit dobrovolně a splnit, co mu bylo uloženo. Dlužník (povinný) se ovšem může výkonu rozhodnutí zákonným způsobem bránit. Může soud požádat o odklad výkonu rozhodnutí, pokud se nezaviněně přechodně ocitl v těžké životní situaci a výkon rozhodnutí by měl vůči němu nebo jeho rodině nepřiměřeně nepříznivé následky. Může rovněž požádat o zastavení výkonu rozhodnutí, pokud prokáže, že jeho povinnost již zanikla, že došlo k závažným chybám ve vykonávacím řízení, že exekuční titul pozbyl platnosti, že by došlo k postihu věcí, které jsou z výkonu rozhodnutí vyloučeny atd.

Podmínky vynutitelnosti smluv v České republice v mezinárodním srovnání z hlediska **počtu procedur** a **časové náročnosti** (v počtu dnů) vymáhacího řízení ukazují tabulky 52 a 53. Co do struktury a počtu procedur vedoucích od nesplněného dluhu až k jeho vymožení je právní úprava ČR evropsky standardní a přiměřená poměrům v zemi.

Tabulka 52: Počet procedur

14-18	20-22	23-26	27 +
GR(14), UK(14), DK(15), IE(16), LT(17), IT(18)	AT(20), LV(20), EU14(21), CZ(21) , FR(21), HU(21), EU22(22), NL(22)	ES(23), SE(23), PT(24), EU8(25), EE(25) , SI(25), DE(26)	BE(27), FI(27), SK(27), PL(41)

Tabulka 53: Časová náročnost vynutitelnosti smluv (v počtu dnů)

0-100	101-200	201-300	301-500	501 +
NL(48), FR(75), DK(83)	BE(112), EE(150), GR(151), LT(154), ES(169), DE(175), LV(186)	ES(208), IE(217), FI(228), EU14(274) , UK(288), CZ(290)	PT(320), EU22(338) , HU(365), AT(374), EU8(450)	SK(565), SI(913), PL(980), IT(1390)

V důsledku pomalosti soudů vynucení nároku, včetně jeho exekuce prostřednictvím soudního řízení, trvá 2-3 roky. Stále vyhledávanější alternativou se proto pro poctivé podnikatele stává podstatně rychlejší rozhodčí řízení před nezávislým rozhodcem nebo stálým rozhodčím soudem, ve kterém lze získat exekuční titul do několika měsíců. Rychlost a zejména razance exekucí se pronikavě zvýšila zavedením exekučního řízení podle zákona o soudních exekutorech a exekučním řízení v roce 2001.

Náklady řízení (v % hodnoty dluhu) v mezinárodním srovnání ukazuje tabulka 54. V České republice je jejich výše oproti ostatním zemím EU spíše nízká. Soudní popla-

tek činí v nalézacím řízení 4 %, alternativně v rozhodčím řízení 3 % a ve vykonávacím řízení 2 % z nárokované částky.¹² Náklady na provedení výkonu rozhodnutí soukromým soudním exekutorem jsou odměna exekutora, dále náklady hotových výdajů souvisejících s exekucí a rovněž náklady oprávněného účelně vynaložené na vymáhání jeho nároku. Tyto náklady hradí povinný a vymáhá je na něm exekutor na základě příkazu k úhradě nákladů exekuce.¹³

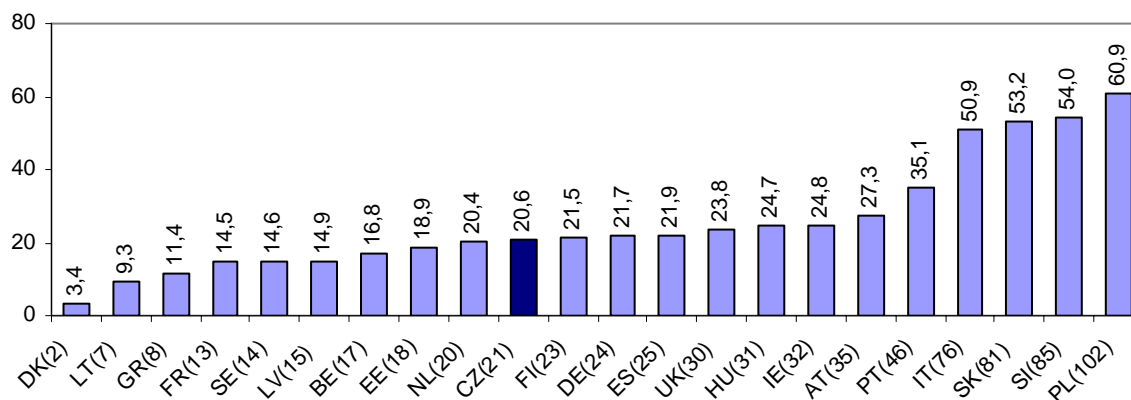
Tabulka 54: Náklady vynutitelnosti smluv (v % z dluhu)

5,1-9,0	9,1-11,0	11,1-15,0	15,1 +
DK(5,3), SE(5,9), BE(6,2), FI(6,5), HU(8,1), PL(8,7)	CZ(9,1) , LT(9,1), AT(9,8), LV(10,4), DE(10,5), EE(10,6), EU8(10,8)	FR(11,7), EU22(11,8) , EU14(12,4) , GR(12,7), ES(14,1), SK(15,0)	SI(15,2), NL(17,0), UK(17,2), PT(17,5), IT(17,6), IE(21,1)

11.3 Souhrnné srovnání podmínek vynutitelnosti smluv

V širším mezinárodním srovnání je vyjádřeno pořadí zemí EU podle průměrné míry zátěže podmínek vynutitelnosti smluv (viz obrázek 17). Na prvních místech se objevují vedle severských zemí rovněž Francie a Švédsko. Pozice České republiky je v průměru v EU poměrně příznivá, zejména ve srovnání s ostatními novými členskými zeměmi (kromě pobaltských ekonomik).

Obrázek 17: Podmínky vynutitelnosti smluv (v %)

Poznámky: Pořadí ze 153 zemí. Průměr z percentil tří ukazatelů podmínek vynutitelnosti smluv. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztahy mezi jednotlivými ukazateli podmínek vynutitelnosti smluv ukazuje tabulka 55. Silnější je vztah pouze mezi počtem procedur a počtem dnů.

Při odlišení časové a finanční náročnosti vynutitelnosti smluv (viz obrázek 18) země nad diagonálou vykazují relativně vyšší časovou zátěž vynutitelnosti oproti její náročnosti z hlediska nákladů a naopak. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny s vyšší časovou náročností vynutitelnosti, která převažuje nad zátěží nákladů.

¹² Náklady jsou v případě přiznání a úspěšného vynucení nároku hrazením povinným. V případě plného úspěchu věřitele (žalující strany) je soudem přiznána i náhrada nákladů na advokáta podle tarifu. Stejně tak tarifní odměna exekutora a náhrada výdajů souvisejících s exekucí jdou zpravidla k tíži povinného.

¹³ Standardně činí odměna exekutora 15 % z vymáhané částky do 3 milionů Kč (minimálně však 3 000 Kč), resp. 10 % při částce mezi 3 a 40 miliony Kč, resp. 5 % při částce mezi 40 a 50 miliony Kč. Pokud je vymáhána částka nad 50 milionů Kč, náleží exekutorovi odměna ve výši 1 %.

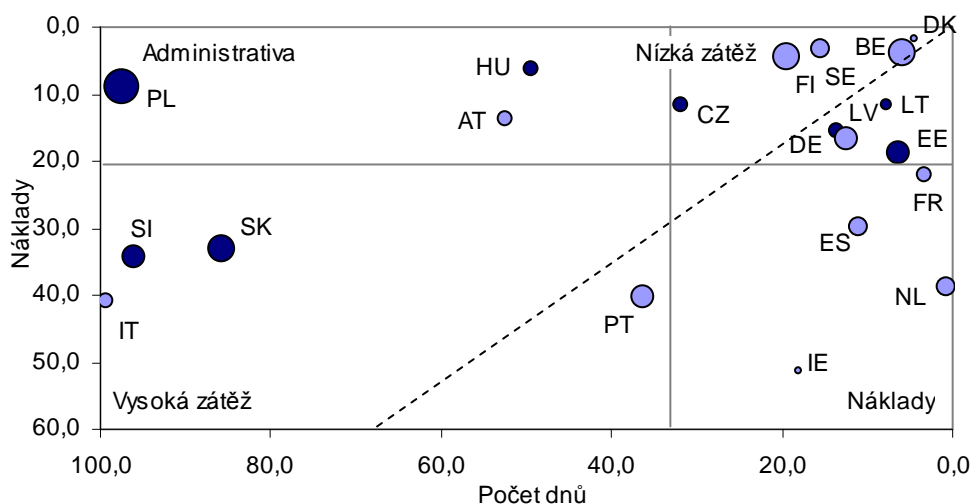
V průměru se nicméně ČR řadí mezi země s nižší regulační zátěží podmínek vynutitelnosti smluv. Země na podobných pozicích v obou ukazatelích odlišuje náročnost vynutitelnosti smluv podle hlediska počtu zahrnutých procedur.

Tabulka 55: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek vynutitelnosti smluv v EU-22

	počet dnů	počet procedur
počet procedur	0,40	
náklady vynucení	0,22	-0,28

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Obrázek 18: Podmínky vynutitelnosti smluv (v %)

Poznámka: Percentily ukazatelů podmínek vynutitelnosti smluv. Velikost bublin vyjadřuje počet procedur. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Z hlediska vývoje v čase lze v České republice oproti roku 2004 sledovat zanedbatelné změny (viz tabulka 56), došlo pouze k mírnému poklesu nárůstu časové náročnosti.

Tabulka 56: Vývoj podmínek vynutitelnosti smluv v České republice (2004-2005)

	počet procedur	počet dnů	náklady (% dluhu)
2004	22	300	9,6
2005	21	290	9,1

Pramen: WB (2004, 2005), statistická příloha.

V souhrnu se od účinnosti zákona o soudních exekutorech a exekuční činnosti situace ve vymáhání oprávněných nároků v ČR zlepšila. Vpuštění regulovaného soukromého podnikání do této sféry obrátilo situaci oproti 90. letům dvacátého století, kdy dlužníci mohli spoléhat nejen na pomalost soudní mašinerie, ale i na formálnost a malou důraznost soudních vykonavatelů a v důsledku toho se příliš neznervózňovat prohranými soudními spory. V současné době se správní orgány, firmy i řadoví občané běžně obracejí na soukromé soudní exekutory, kteří si již vydobyli pověst efektivních vymahačů práva. Přetrvávajícím nedostatkem je tak pomalost a někdy i nízká kvalita práce obecných soudů, kvůli níž se stále více podnikatelů obrací k rozhodčímu řízení, zvláště k již poměrně renomovanému stálému Rozhodčímu soudu při Hospodářské komoře a Agrární komoře ČR.

12. Podmínky ukončení podnikání

Ukončení podnikání nemusí být vždy reakcí na neúspěch a ztráty, byť tomu tak v řadě případů skutečně je. Včasný odchod z podnikání může být realistickým krokem vedoucím k optimálnímu zhodnocení existujících aktiv obchodní společnosti. Může být také plánovaným důsledkem splnění účelu, k němuž byla společnost založena, anebo výrazem naplnění profesionálních ambicí podnikatele a jeho touhy po odpočinku. Pro zajištění právní jistoty podnikatele a jeho věřitelů a také pro minimalizaci ztrát spojených s ukončením podnikání je nezbytná kvalitní zákonná úprava ukončení podnikání a její bezproblémové fungování v praxi.

Cílem konkursu je maximalizace celkové hodnoty výnosů pro věřitele, akcionáře, zaměstnance a další zainteresované subjekty. Dalším cílem je očistit, prodat či zlikvidovat podniky a tím odlišit životaschopné aktivity od neperspektivních. Konečně snížení investorského rizika vyžaduje zajištění odpovídající priority věřitelů při uspokojování jejich finančních nároků.

Hodnota reálně vymahatelných pohledávek prostřednictvím konkursního řízení se snižuje dlouhými průtahy, vysokými náklady řízení a legislativou, která ve svém důsledku buď udržuje při životě neperspektivní podniky nebo naopak dusí podniky životaschopné. Uvolnění zdrojů k novým podnikatelským aktivitám prostřednictvím zániku neúspěšné společnosti (konkursního řízení) proto musí být rychlé a spojené s nízkými náklady, aby míra návratnosti dlužných prostředků byla co nejvyšší. Pouze ve vyspělejších zemích jsou však věřitelé schopni v průměru vymoci až více než polovinu nárokováných prostředků. Neefektivnost konkursního řízení představuje závažnou překážku investičních a tím i podnikatelských aktivit, protože věřitelé nejsou schopni domoci se splatných dluhů a omezují nabídku úvěrových prostředků. Překážky výstupu z trhu představují rovněž překážky vstupu, což snižuje efektivnost alokace kapitálových i lidských zdrojů v ekonomice.

Reformy v oblasti konkursního řízení je žádoucí zaměřit především na urychlení procesu likvidace, další zlepšení zahrnují např. odbornou specializaci soudů, včetně cíleného vzdělávání, omezení zneužitelnosti konkursního řízení zejména z hlediska lhůt a posílení motivace správců k maximalizaci návratnosti pohledávek. Reformy ve vztahu k samotným podnikům se soustřeďují na podporu dalšího fungování životaschopných firem, ustavení výborů věřitelů a posílení jejich pravomocí, poskytnutí šance k novému začátku podnikání, pokud příčinou bankrotu není kriminální čin.

12.1 Výchozí srovnání podmínek ukončení podnikání

V šetření WB je hodnocena časová a finanční náročnost konkursního řízení, které zahrnuje domácí subjekty. Mezinárodní srovnatelnost je zajištěna stanovením základních předpokladů o zúčastněné společnosti a hodnoceném případě (společnost s ručením omezeným s daným počtem zaměstnanců a strukturou vlastnictví, majetku a závazků s problémy likvidity). Časová náročnost řízení je vyjádřena v průměrném počtu let a zahrnuje i možná zdržení ve formě obstrukcí zúčastněných stran. Finanční náročnost řízení je hodnocena podle jeho nákladů (v % majetku) a podle míry návratnosti prostředků, které nárokuje subjekty mohou získat od nesolventní firmy z celkové výše svých pohledávek (v %). Výsledky šetření podmínek ukončení podnikání v zemích EU-22 v širším mezinárodním srovnání ukazuje tabulka 57.

Tabulka 57: Podmínky ukončení podnikání

	počet let		náklady (% majetku)		míra návratnosti (v %)	
	abs.	perc.	abs.	perc.	abs.	perc.
EU-22	2,1	25,6	11	32,2	61,2	18,5
EU-14	1,5	15,3	9	28,0	70,5	12,1
EU-8	3,3	43,7	13	39,6	45,0	29,6
Belgie	0,9	3,4	4	3,4	86,7	4,6
Česká rep.	9,2	97,9	14	46,1	17,9	65,7
Dánsko	3,3	56,6	9	28,6	63,0	15,7
Estonsko	3,0	47,5	9	28,6	39,1	26,9
Finsko	0,9	3,4	4	3,4	89,1	3,2
Francie	1,9	20,9	9	28,6	47,7	20,3
Irsko	0,4	0,0	9	28,6	88,0	3,9
Itálie	1,2	11,8	22	69,9	40,0	25,6
Litva	1,2	11,8	7	16,7	53,6	18,4
Lotyšsko	1,1	9,0	4	3,4	83,2	6,5
Maďarsko	2,0	23,0	14	46,1	35,8	32,2
Německo	1,2	11,8	8	21,6	53,0	19,0
Nizozemsko	1,7	17,4	1	0,0	86,7	4,6
Polsko	1,4	14,6	22	69,9	64,0	14,4
Portugalsko	2,0	23,0	9	28,6	74,7	11,8
Rakousko	1,1	9,0	18	60,1	73,4	12,5
Řecko	2,0	23,0	9	28,6	46,0	21,7
Slovensko	4,8	82,5	18	60,1	38,6	28,2
Slovinsko	3,6	62,9	14	46,1	28,0	44,7
Španělsko	1,0	5,5	14	46,1	77,9	9,8
Švédsko	2,0	23,0	9	28,6	74,9	11,1
V. Británie	1,0	5,5	6	16,0	85,3	5,9

Poznámky: Údaje pro agregáty EU jsou nevážené průměry. Percentily vyjadřují, kolik procent zemí (z celkového souboru 144) dosahuje lepšího výsledku. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Pozice nových členských zemí je ve sledovaných ukazatelích výrazně horší oproti původním členům EU. Více než dvojnásobná je časová náročnost, výrazně vyšší jsou náklady řízení a naopak nižší je míra návratnosti. Pozice České republiky je v tomto srovnání extrémně nepříznivá. Časová náročnost je téměř pětikrát delší oproti průměru EU-22 (téměř dvojnásobná oproti Slovensku, které vykazuje druhý nejhorší výsledek) a míra návratnosti méně než čtvrtinová. V obou ukazatelích zaujímá ČR nejhorší pozici mezi srovnávanými zeměmi. V širším mezinárodním srovnání je pozice EU-22 nejhorší v případě nákladů a u nových členských zemí u časové náročnosti konkursního řízení.

12.2 Náročnost a míra návratnosti ukončení podnikání

V podmínkách ČR je základní právní normou upravující zrušení a zánik obchodní společnosti obchodní zákoník (č. 513/1991 Sb.), jehož § 68 je přímo označen Zrušení a zánik společnosti. Následující ustanovení upravují zánik společnosti její přeměnou (§ 69a-c), tj. fúzí (sloučení nebo splynutí s jinou společností), převodem jmění na společníka a rozdělením (přechod jmění, práv a povinností na nástupnické společnosti). Paragrafy 70-75b upravují zánik společnosti likvidací, tj. její zrušení bez právního nástupce. Subsidiárně se pro případy neřešené explicitně obchodním zákoníkem užití ustanovení občanského zákoníku (č. 40/1964 Sb.) o zrušení a zániku právnických osob (§ 20a) a o změnách závazkových právních vztahů (§§ 516-543). Specifický zánik společnosti konkursním řízením v důsledku jejího úpadku upravuje zákon o konkursu a vyrovnání (č. 28/1991 Sb.).

Časová náročnost ukončení podnikání je dána počtem a trváním nezbytných procedur. Tak jako vstup do podnikání vyžaduje založení a poté vznik obchodní společnosti, i výstup z podnikání vyžaduje dva typy úkonů, kterými jsou zrušení a poté zánik obchodní společnosti (k podmínkám zrušení společnosti v ČR viz box 9). K zániku zpravidla vede i úpadek společnosti a jeho řešení podle zákona o konkursu a vyrovnání.

Box 9 – Zrušení společnosti v ČR

Rozhodnutí o zrušení společnosti může vycházet z vůle společníků (tj. zpravidla rozhodnutím valné hromady společnosti) anebo být nucené, kdy o zrušení rozhodne soud, nebo k němu dojde v důsledku zrušení konkursu anebo zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu pro nedostatek majetku. Od rozhodnutí o zrušení společnosti k jejímu zániku, tj. aktu výmazu z obchodního rejstříku, vedou dvě cesty, tzv. s likvidací anebo bez likvidace.

Zrušení společnosti s likvidací se rozumí zákonem stanovený mimosoudní postup spočívající v rozprodeji majetku společnosti, vypořádání jejích závazků a pohledávek a nakonec rozdělení tzv. likvidačního zůstatku mezi společníky (akcionáře). Jde tedy o sérii právních, administrativních, ale i podnikatelských kroků, jejichž smyslem je uspořádání poměrů zanikajícího podnikatelského subjektu tak, aby po něm nezůstaly nevypořádané závazky, ani majetek bez vlastníka. Likvidace je nutná v případě, kdy má společnost zaniknout bez právního nástupce. Kroky nutné k provedení likvidace zahrnují (1) rozhodnutí o zrušení společnosti s likvidací (likvidace je zahájena dnem přijetí rozhodnutí) a zápis do obchodního rejstříku „společnost v likvidaci“ a (2) jmenování likvidátora společnosti, tj. fyzické osoby, kterou vybírá valná hromada společnosti v případě dobrovolného zrušení a soud v případě nuceného zrušení společnosti. Likvidátor přebírá všechny funkce statutárního orgánu nutné pro likvidaci společnosti a jim úměrnou odpovědnost. Vlastní likvidace zahrnuje následující kroky:

- statutární orgán sestaví účetní závěrku společnosti,
- likvidátor sestaví zahajovací likvidační účetní rozvahu a soupis jmění,
- likvidátor oznámí vstup do likvidace všem známým věřitelům společnosti,
- likvidátor dvakrát zveřejní rozhodnutí o zrušení společnosti s výzvou k přihlašování pohledávek,
- v určené lhůtě (3 a více měsíců) věřitelé přihlašují své pohledávky,
- likvidátor na vyžádání rozesílá soupis jmění společnosti v likvidaci,
- likvidátor ukončuje činnost společnosti, vypořádává její závazky, dokončuje eventuální spory, neuzavírá nové zakázky, po celou dobu likvidace však podává standardní daňová přiznání,
- likvidátor přednostně uspokojuje mzdové nároky zaměstnanců,
- likvidátor zpeněžuje majetek nebo jej nabízí věřitelům k převzetí,
- likvidátor uspokojuje pohledávky věřitelů; zjistí-li, že je společnost předlužena, podá návrh na prohlášení konkursu (pokud soud konkurs prohlásí, likvidace se přerušuje),
- likvidátor sestavuje účetní závěrku a zprávu o průběhu likvidace s návrhem na rozdělení čistého majetkového (likvidačního) zůstatku a předkládá ji ke schválení,
- skončení likvidace rozdělením likvidačního zůstatku,
- sestavení mimořádné účetní závěrky obsahující v rozvaze nulové hodnoty.

Do 30 dnů po skončení likvidace podá likvidátor obchodnímu rejstříku návrh na výmaz společnosti. Ten se souhlasem správce daně provede výmaz a společnost zanikne.

Zrušení společnosti bez likvidace je možné jen v případě, že její aktiva, práva a povinnosti přejdou na právního nástupce, tj. jinou obchodní společnost, která případně uspokojí nároky věřitelů zaniklé společnosti. Základem je rozhodnutí společníků (valné hromady) zrušované společnosti o její přeměně fúzí s jinou společností nebo převodem jejího jmění na společníka nebo rozdělením společnosti. Fúze (sloučení nebo splynutí), převod na společníka i rozdělení společnosti jsou právně složité instituty upravené obchodním zákoníkem pro jednotlivé druhy obchodních společností.

V úpadku se společnost v ČR ocitá, pokud má alespoň dva věřitele a není schopna delší dobu plnit své závazky nebo zastavila platby nebo její splatné závazky jsou vyšší než její majetek. V takovém případě je statutární orgán společnosti pod hrozbou sankce

(odpovědnosti za způsobenou škodu, případně i trestní odpovědnosti) povinen podat návrh na konkurs. Konkurs prohlašuje svým usnesením soud, který také jmenuje správce konkursní podstaty. Následuje komplikovaná procedura, jejímž smyslem je maximálně možné, poměrné uspokojení věřitelů, kteří do konkursu přihlásili své pohledávky, z majetku úpadce. Konkursní řízení vede k zániku úpadce – obchodní společnosti.

Jak již bylo zmíněno, v EU-22 zaujímá Česká republika z hlediska časové náročnosti konkursního řízení výrazně nejhorší pozici (viz tabulka 58), což ovlivňuje i míru návratnosti vymáhaných prostředků.

Tabulka 58: Časová náročnost ukončení podnikání (v letech)

0,0-1,0	1,1-1,5	1,6-2,0	2,1 +
IE(0,4), BE(0,9),FI(0,9), ES(1,0), UK(1,0)	AT(1,1), LV(1,1), DE(1,2), IT(1,2), LT(1,2), PL(1,4), EU14(1,5)	NL(1,7), FR(1,9), GR(2,0), HU(2,0), PT(2,0), SE(2,0)	EU22(2,1), EE(3,0), EU8(3,3), DK(3,3), SI(3,6), SK(4,8), CZ(9,2)

Procedura zrušení a zániku společnosti, nemluvě již o jejím konkursu, je v ČR právně značně komplikovaná, poznamenána neustálými změnami zákonů. Vinou pomalé práce soudů, jakož i nízkého právního vědomí většiny účastníků řízení, je rovněž neúměrně zdlouhavá. Majetky, čas a energie, které by mohly sloužit plodnému podnikání, jsou tak nejméně na rok, častěji na tři i více let blokovány a tím do značné míry znehodnocovány.

V případě **nákladů konkursního řízení** je pozice České republiky výrazně příznivější oproti časové náročnosti, byť stále pod průměrem EU-22 (viz tabulka 59). Standardními náklady zrušení a likvidace společnosti v ČR je povinné zveřejnění v Obchodním věstníku a oznámení věřitelům (3-5 tis. Kč), notářské poplatky (běžně 5-10 tis. Kč) a soudní poplatky za výmaz z obchodního rejstříku (3 000 Kč). Odměna likvidátora je určena procentem z výtěžku likvidačního zůstatku. K těmto nezbytným nákladům je třeba zpravidla připočítat náklady na právní a účetní služby pohybující se v řádu desetitisíců Kč. Zejména úhrada výkonu odborných činností (likvidátor, advokát, účetní) tvoří v případě zrušení a zániku společnosti hlavní položku nákladů.

Tabulka 59: Náklady ukončení podnikání (v % majetku)

1-8	9	11-14	18-22
NL(1), BE(4), FI(4), LV(4), UK(6), LT(7), DE(8)	EU14, DK, EE, FR, GR, IE, PT, SE	EU22(11), EU8(13), CZ(14), ES(14),HU(14), SI(14)	AT(18), SK(18), IT(22), PL(22)

Tabulka 60: Míra návratnosti (v % vložených prostředků)

17,0-40,0	40,1-60,0	60,1-70,0	70,1-80,0	80,1-90,0
CZ(17,9), SI(28,0), HU(35,8), SK(38,6), EE(39,1), IT(40,0)	EU8(45), GR(46,0), FR(47,7), DE(53,0), LT(53,6)	EU22(61,2), DK(63,0), PL(64,0)	EU14(70,5), AT(73,4), PT(74,7), SE(74,9), S(77,9)	LV(83,2), UK(85,3), BE(86,7), NL(86,7), IE(88,0), FI(89,1)

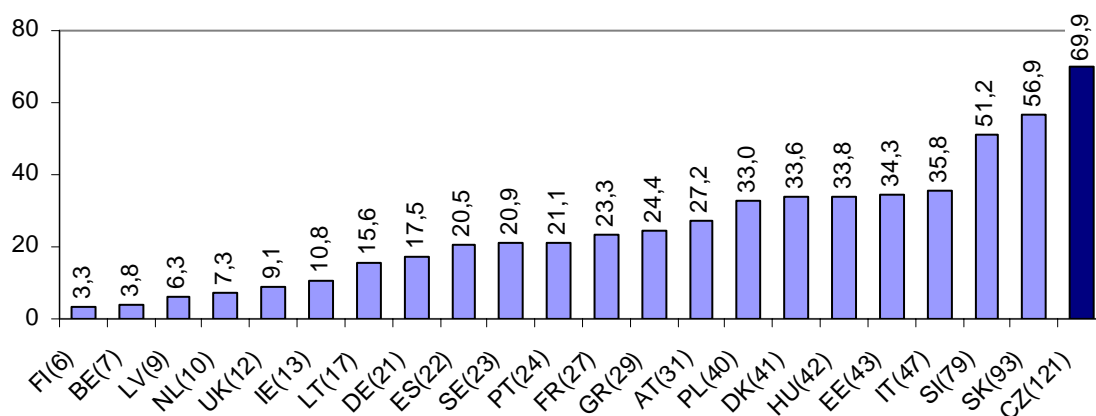
Míra návratnosti přibližuje efektivnost konkursního řízení. Pozice České republiky je v tomto ukazateli opět nejhorší v rámci EU-22 (viz tabulka 60). Výnosy z likvidačních a konkursních zůstatků jsou v ČR považovány za nepřipustně nízké. Problémem je např. neexistence, resp. neefektivnost sankcí, které by nutily úpadce, resp. jejich statutární

orgány k tomu, aby podávaly návrhy na prohlášení konkursu včas. Komplikovanost procedur násobená pomalou prací soudů nevytváří podmínky pro efektivní ukončení podnikání, případně úpadek firmy.

12.3 Souhrnné hodnocení podmínek ukončení podnikání

V širším mezinárodním srovnání je vyjádřeno pořadí zemí EU podle průměrné míry zátěže podmínek ukončení podnikání (viz obrázek 19). První místa zaujímají Finsko, Belgie a Lotyšsko, ostatní nové členské země zaujímají spíše pozice na opačném konci žebříčku. Pozice ČR je v souhrnném hodnocení podmínek ukončení podnikání výrazně nejhorší ze všech sledovaných zemí i ze všech dosud sledovaných ukazatelů.

Obrázek 19: Podmínky ukončení podnikání (v %)

Poznámky: Pořadí ze 153 zemí. Průměr z percentil tří ukazatelů podmínek ukončení podnikání. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Vztahy mezi jednotlivými ukazateli podmínek ukončení podnikání ukazuje tabulka 61. Nejsilnější a záporný je samozřejmě vztah mezi časovou náročností konkursního řízení a mírou návratnosti.

Tabulka 61: Korelační koeficienty mezi ukazateli podmínek ukončení podnikání v EU-22

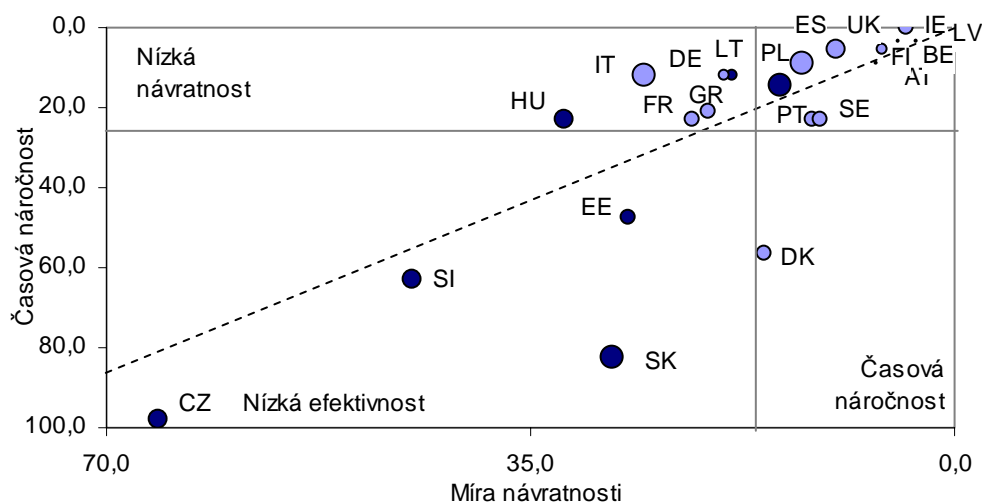
	<i>náklady</i>	<i>počet let</i>
počet let	0,34	
návratnost	0,48	-0,81

Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Při odlišení podmínek konkursního řízení (viz obrázek 20) země nad diagonálou vykazují relativně horší návratnost oproti časové náročnosti a naopak. V tomto srovnání Česká republika patří do skupiny s nízkou efektivností konkursního řízení, kdy navíc vysoká časová náročnost převažuje nad nízkou návratností. Země na podobných pozicích v obou ukazatelích odlišují náklady konkursního řízení.

Z hlediska vývoje v čase lze v České republice od roku 2004 sledovat zanedbatelné změny podmínek ukončení podnikání (viz tabulka 62) s menším snížením nákladů konkursního řízení a pouze mírným nárůstem míry návratnosti.

Obrázek 20: Podmínky ukončení podnikání (v %)

Poznámka: Percentily ukazatelů podmínek ukončení podnikání. Velikost bublin vyjadřuje náklady konkursního řízení. Pramen: WB (2005), vlastní počty.

Tabulka 62: Vývoj podmínek ukončení podnikání v České republice (2004-2005)

	počet let	náklady (%)	návratnost (%)
2004	9,2	18	16,8
2005	9,2	14	17,9

Pramen: WB (2004, 2005), statistická příloha.

V souhrnu hodnocení dílčích kritérií odpovídá na otázku, proč je ČR v mezinárodních srovnáních zpravidla hodnocena nejhůře právě na poli ukončení podnikání. Skutečného zajištění právní jistoty podnikatele a jeho věřitelů, stejně jako minimalizace ztrát spojených s ukončením podnikání, nebylo v ČR prozatím dosaženo. Nedostatky vykazuje jak stávající zákonná úprava, tak zejména její institucionální zajištění, jakož i profesionální a morální kvality řady z těch, kdo se podílejí na její praktické aplikaci. Znehodnocení investice je považováno za jedno z nejvyšších v Evropě. Zejména konkursní řízení jsou až příliš často zatížena podezřením z kriminálního poškozování věřitelů úpadce. Neutěšený stav ve věcech úpadku a vystoupení z podnikání patří k nejkritizovanějším slabším regulace podnikatelského prostředí v ČR.

Jak uvádí Národní Lisabonský program, Česká republika potřebuje nový, tržně konformní úpadkový zákon. Rozhodnutí komerční povahy, především pak rozhodnutí o způsobu řešení úpadku, musí být dána do rukou věřitelů – tedy nositelů nároků na majetek insolventního dlužníka, a to za podmínky rovnosti všech věřitelů. V současné době je již připravena komplexní rekonstrukce úpadkového práva s předpokládanou účinností od roku 2007. Ta by měla přinést přesné definice klíčových institutů, časové lhůty pro jednotlivé úkony v průběhu úpadkového řízení, nastavení pravidel tak, aby motivovala k takovému chování jednotlivých subjektů úpadkového procesu, které podpoří zachování podniku v běhu a ne jeho rozprodej po jednotlivých částech, zavedení institutu reorganizace jako alternativy k řešení úpadku prostřednictvím konkursu, vyšší ochranu a účast věřitelů na úpadkovém procesu, zvýšené nároky na funkci správce konkursní podstaty apod. Nově bude zaveden insolvenční rejstřík, který zajistí zejména informovanost o úpadkovém řízení (viz Vláda ČR, 2005, s. 16).

13. Faktory a význam kvality regulace

Kvalitu regulace ovlivňuje řada faktorů a pouze zčásti jde o důsledek domácí volby nebo úsilí o vyšší účinnost regulace (WB, 2003, s. 84-85). V širším mezinárodním srovnání ekonomicky rozvinutější země v průměru regulují méně a konzistentněji oproti zemím méně rozvinutým. Odlišnosti regulace ve vyspělých zemích jsou ovlivněny jejich historií a tyto odlišnosti se promítaly i do institucionálního uspořádání jejich bývalých kolonií. Angloamerické obecné právo charakterizovali nezávislí soudci a poroty, nízký význam regulace a preference soukromého řešení sporů. Francie v návaznosti na římské právo vyvinula tradici občanského práva se státními soudci, důrazem na právní a procedurální kodexy a preferencí státní regulace oproti soukromému řešení. Vlastní varianty občanského práva rozvinulo Německo a severské země rovněž v návaznosti na římské právo. Nejmenší rozsah regulace vykazují země severské a země s angloamerickým právním systémem, naopak nejužší je regulace v zemích s francouzským systémem občanského práva.¹⁴

Úroveň ekonomického rozvoje a dědictví právního systému objasňují 60 % rozdílů v úrovni regulace mezi zeměmi zahrnutými do šetření Světové banky v roce 2003 (WB, 2003, s. 76). Dopad ostatních faktorů je slabší a méně systémový. Specifický význam hraje politický systém. V zemích s reprezentativním systémem vlády je cílem regulace zejména náprava tržních selhání, v méně demokratických režimech se naopak projevuje tendence ke zneužití regulace úzkými zájmovými skupinami. V politicky svobodnějších zemích je regulace slabší.

V souhrnném srovnání podle pořadí jednotlivých ukazatelů podmínek podnikání na základě šetření WB lze identifikovat slabá a silná místa členských zemí EU v rámci celkového souboru (viz tabulka 63). Z nových členských zemí EU se nejlépe umístily pobaltské země, zejména Litva a Estonsko, z původních členských zemí naopak nejvíce zaostává Itálie a zejména Řecko. V celkovém srovnání se v první dvacítku umístilo devět členských zemí EU, sedm severských evropských zemí (vedle pěti členů EU také Norsko a Island) a osm mimoevropských zemí. Před nejlepším členem EU, tj. Dánskem, se nachází na prvních místech Nový Zéland, Singapur, Spojené státy, Kanada, Norsko, Austrálie a Hongkong, tj. s výjimkou Norska vesměs země s dědictvím angloamerického obecného práva.

Na úrovni Evropské unie je možno konstatovat, že mezi členskými zeměmi přetrvávají mnohdy velmi výrazné rozdíly v podmínkách podnikání (kvalitě regulace). Ani mezi původními členskými zeměmi nelze v tomto ohledu zatím sledovat výraznější sblížování. V průměru je pozice zemí EU v širším mezinárodním srovnání jednoznačně nejhorší v případě regulace zaměstnanosti (v tomto ukazateli se také projevují nejvýraznější rozdíly mezi členskými zeměmi). Vysoká ochrana evropských pracovních trhů tak nepochybně přispívá k jejich menší pružnosti, zejména v případě (ne)zaměstnanosti problémovějších skupin. Druhá nejhorší je v průměru pozice EU v podmínkách platby daní s relativně vysokými daňovými sazbami, kterým však v řadě případů neodpovídá kvalita podmínek podnikání. Výraznějším problémovým místem EU je dále nízká ochrana investorů a registrace majetku. Naopak nejlepší jsou výsledky EU v případě podmínek zahraničního obchodu a podmínek zahájení a ukončení podnikání.

¹⁴ Tranzitivním zemím střední a východní Evropy je připisován vliv německého práva do značné míry i jako dědictví vlivu rakousko-uherské říše. K německému modelu jsou řazeny i pobaltské ekonomiky, které nicméně přebírají také řadu charakteristik svých bohatších skandinávských sousedů.

Tabulka 63: Pořadí zemí podle ukazatelů podmínek podnikání (rok 2005)

	Celkové pořadí	(1) Zahájení podnikání	(2) Udělování povolení	(3) Regulace zaměstnanosti	(4) Registrace vlastnictví	(5) Získávání úvěru	(6) Ochrana investorů	(7) Platba daní	(8) Zahraniční obchod	(9) Vynutitelnost smluv	(10) Ukončení podnikání
Dánsko	8	15	6	17	31	47	22	61	1	2	41
V. Británie	9	9	29	15	23	3	9	81	21	30	12
Irsko	11	13	14	59	69	7	10	21	18	32	13
Finsko	13	18	19	84	16	39	46	67	4	23	6
Švédsko	14	20	13	86	8	15	70	38	2	14	23
Litva	15	37	16	93	2	40	61	31	31	7	17
Estonsko	16	43	9	111	29	61	34	18	14	18	43
Belgie	18	34	31	43	141	41	11	33	9	17	7
Německo	19	47	20	131	33	2	48	54	3	24	21
Nizozemsko	24	42	66	70	20	12	112	120	5	20	10
Lotyšsko	26	26	47	103	88	48	43	83	62	15	9
Španělsko	30	86	50	150	37	14	79	25	10	25	22
Rakousko	32	59	41	110	28	18	118	72	8	35	31
Slovensko	37	48	40	74	6	46	115	69	60	81	93
Česká rep.	41	77	87	60	57	13	58	70	24	21	121
Portugalsko	42	104	94	145	93	30	27	47	29	46	24
Francie	44	9	23	142	144	123	76	35	44	13	27
Maďarsko	52	72	119	85	96	43	62	98	38	31	42
Polsko	54	92	120	64	75	82	25	106	34	102	40
Slovinsko	63	77	48	133	89	51	50	77	63	85	79
Itálie	70	45	93	138	48	33	96	102	90	76	47
Řecko	80	121	42	148	130	91	131	67	64	8	29

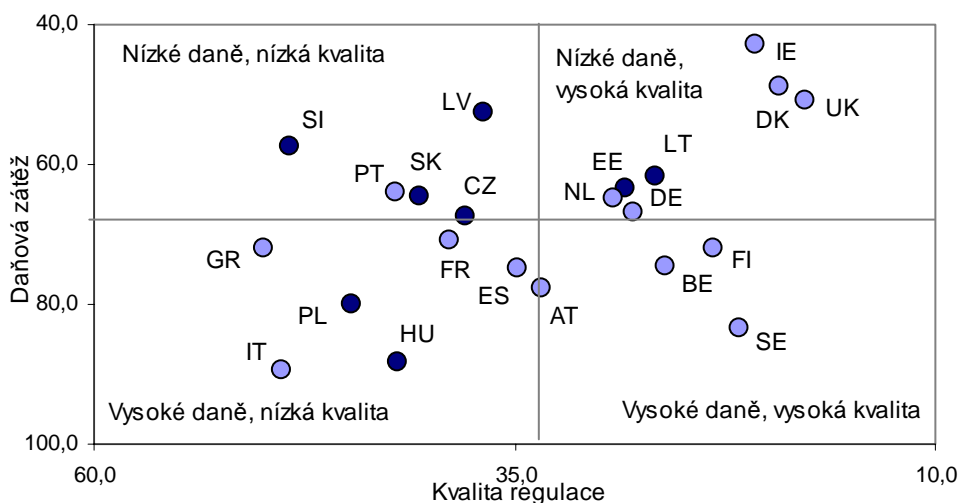
Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Následující srovnání ukazuje vztahy mezi kvalitou podmínek podnikání (jako alternativním ukazatelem institucionální kvality) a dalšími ekonomickými a mimoekonomickými ukazateli. Nejprve jsou země EU odlišeny podle kombinace průměrné daňové zátěže (podle ukazatelů šetření WB) a kvality podmínek podnikání jako formy veřejné služby. Dále je sledován vztah mezi kvalitou regulace a indexem ekonomické svobody (publikovaným *Heritage Foundation*) jako vyjádření intenzity regulace, resp. rozsahu státních zásahů a mezi kvalitou regulace a indexem vnímání korupce (publikovaným *Transparency International*) jako aproximací míry zneužití regulace.

První vztah ukazuje, do jaké míry úroveň přerozdělování odpovídá kvalitě podmínek podnikání jako veřejné služby (viz obrázek 21). Průměrné hodnoty obou ukazatelů pro EU-22 vydělují čtyři skupiny zemí. Nejlepší je situace v případě nízké daňové zátěže a současně vysoké kvality podmínek podnikání, což je zejména případ Irska, Dánska a Velké Británie. Příznivě je možno hodnotit i pozice zemí, kde je sice daňová zátěž vysoká, nicméně vysoká je i kvalita podmínek podnikání, to je zejména případ Švédska a Finska. Vysoká úroveň institucionální kvality ve spojení s nízkou intenzitou státních zásahů (viz níže) navíc příznivě ovlivňuje efektivnost nakládání s veřejnými prostředky (pokud společnost upřednostňuje vyšší míru přerozdělování). Ve třetí skupině zemí je nízká daňová zátěž provázána nízkou kvalitou regulace, která ovšem může ve skutečnosti přinášet dodatečné nákladové zatížení pro podnikatele, např. z důvodu dlouhých čekacích lhůt, procedurální náročnosti, vysokých správních poplatků, korupčních pobídek. Do této skupiny patří zejména Slovinsko, Portugalsko a také Česká republika. V jejich případě je zřejmé, že reformy by se měly především zaměřit spíše na zlepšení

institucionální kvality než na pokles daní. Nízká úroveň kvality regulace však ve spojení s vyšší intenzitou státních zásahů nepříznivě ovlivňuje efektivnost vynakládaných veřejných zdrojů, míra přerozdělování by v takovém systému tedy měla být co nejnižší. Poslední skupina zemí je v nejhorší situaci, protože kombinuje vysokou daňovou zátěž s nízkou kvalitou podmínek podnikání, to je zejména případ Itálie, Řecka, Maďarska a Polska. Vyšší daňové zatížení může být také spojeno s lepší nabídkou jiných veřejných služeb namísto kvality regulace, otázkou však je, zda neefektivní regulační systém tuto nabídku neprodražuje.¹⁵

Obrázek 21: Vztah daňové zátěže a kvality podmínek podnikání (v %)

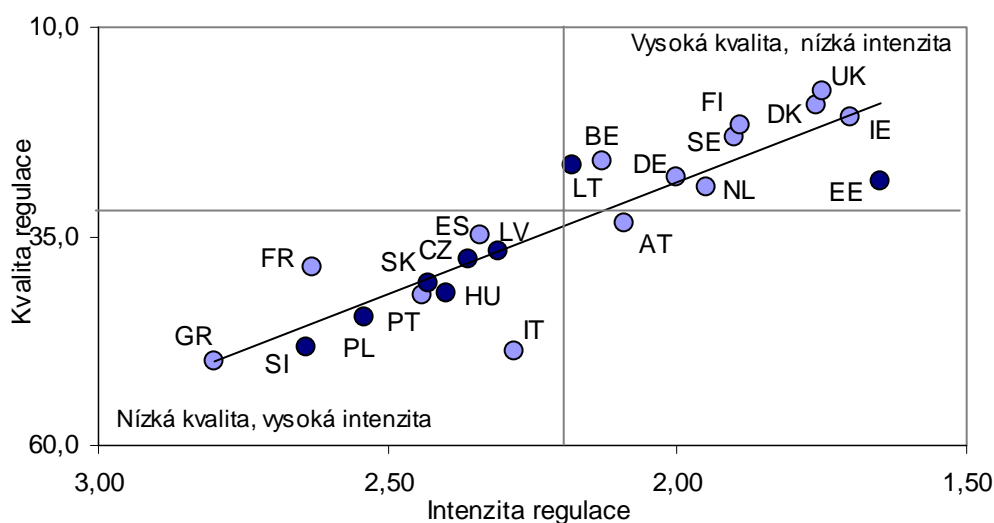

Poznámka: Percentily pořadí v celkovém souboru zemí. Daňová zátěž vyjádřena průměrem dvou ukazatelů (ušší daňové zátěže a nákladů přijímání pracovníků). Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Druhý vztah porovnává země EU podle kvality regulace a její intenzity vyjádřené indexem ekonomické svobody (viz obrázek 22). Vztah mezi oběma ukazateli je záporný a velmi silný, korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,89 a téměř 80 % rozdílů mezi zeměmi v kvalitě podmínek podnikání lze objasnit rozdíly v intenzitě regulace. Ekonomicky svobodnější země s nižší intenzitou státních zásahů tedy také většinou vykazují vyšší kvalitu regulace, resp. příznivější podmínky podnikání – menší rozsah regulace je spojen s její vyšší kvalitou. To může být objasněno vyšší efektivností (omezených) veřejných regulačních mechanismů, resp. výraznější úlohou (efektivnějších) soukromých řešení tržních selhání. Je současně možno předpokládat, že v zemích s omezeným rozsahem regulace je při jejím zavádění kladen větší důraz na kvalitu a efektivnost, resp. tato kvalita je snadněji kontrolována a vynucována díky větší transparentnosti regulačních zásahů. Naopak v zemích s výraznější intenzitou zásahů je kvalitě a efektivnosti regulace věnována menší pozornost, resp. její vynucení je nákladnější a náročnější.

¹⁵ Je však nutno upozornit, že význam lepší kvality regulace jako příznivé podmínky podnikání může v ekonomicky méně vyspělých zemích snižovat jejich výraznější zaostávání, např. v kvalitě fyzické infrastruktury a služeb. Je proto např. vhodné u zemí s podobnou úrovní regulace podmínek podnikání brát v úvahu i další charakteristiky kvality veřejných služeb, které je možno přiblížit např. ekonomickou úrovní (jako aproximace kvality infrastruktury) či střední délkou života (aproximace kvality života). Tyto charakteristiky tvoří složky indexu lidského rozvoje publikovaného OSN (UNDP, 2005). Např. Estonsko a Litva s nejlepší kvalitou regulace podmínek podnikání z nových členských zemí sice převyšují i většinu původních členů, výrazně však za nimi zaostávají v uvedených dvou složkách indexu lidského rozvoje. Naopak Francie, Itálie, Řecko, Španělsko a Portugalsko vykazují kvalitu regulace na podobné (nízké) či dokonce horší úrovni oproti novým členským zemím, ale stále dosahují lepší hodnoty lidského rozvoje.

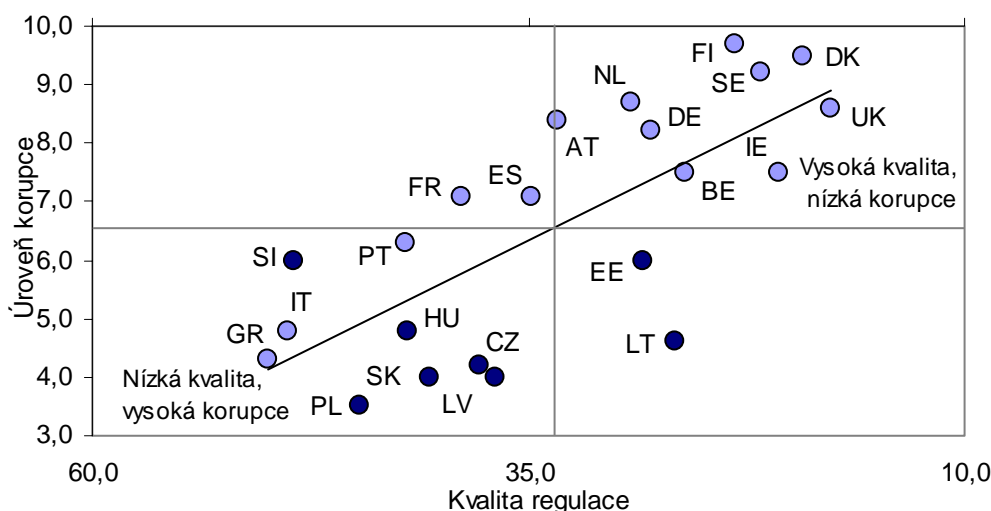
Obrázek 22: Vztah intenzity regulace a kvality podmínek podnikání

Pramen: Heritage Foundation (2005), WB (2005), vlastní propočty.

Třetí vztah přibližuje, do jaké míry se kvalita podmínek podnikání odráží v úrovni korupčnosti prostředí, resp. do jaké míry je regulace v členských zemích EU zneužívána. Obecně je možno předpokládat, že horší kvalita podmínek podnikání je spojena s vyšší úrovní korupce (viz obrázek 23). Vztah mezi oběma ukazateli je opět velmi silný a záporný (korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,73, více než polovina rozdílů mezi členskými zeměmi v úrovni korupce je objasněna rozdíly v kvalitě regulace, resp. v časové náročnosti absolvovaných procedur). K zemím s nízkou kvalitou regulace a vysokou úrovní korupce patří spolu s většinou nových členských zemí i Česká republika. Část vyspělejších členů EU se srovnatelně nízkou úrovní kvality podmínek podnikání však vykazují nižší korupčnost prostředí (Portugalsko, Francie, Španělsko), naopak Estonsko a Litva se při vyšší úrovni kvality regulace potýkají s vyšší korupcí. Tato specifika naznačují rozdíly v efektivnosti vynucení regulace, resp. ve schopnosti zabránit jejímu zneužití ve formě korupčních praktik. Nízká kvalita regulace může představovat pro podnikatele nadměrnou zátěž, nicméně účinné kontrolní mechanismy jsou schopny bránit jejím korupčním projevům.

Obrázek 23: Vztah kvality podmínek podnikání (%) a úrovně korupce (CPI)

Pramen: WB (2005), TI (2005), vlastní propočty.

14. Souhrnné hodnocení podmínek podnikání v ČR

Souhrnné hodnocení jednotlivých podmínek podnikání a jejich složek pro Českou republiku je doplněno o srovnání s průměrem EU-22, nejlepšími hodnotami na úrovni členských zemí a také se Spojenými státy, vůči nimž se EU nejčastěji vymezuje při hodnocení postupu plnění Lisabonské strategie. V tomto srovnání je možno konstatovat, že hodnota pro EU-22 je lepší oproti USA pouze v počtu procedur při povolovacím řízení. Podnikání je tedy v EU v průměru spojeno s výrazně větší administrativní i finanční zátěží, ovšem při často velkých rozdílech na národní úrovni. Navazující souhrnné pořadí na úrovni jednotlivých složek sledovaných ukazatelů umožňuje identifikovat nejproblémovější oblasti podmínek podnikání v ČR a na ně soustředit větší a soustavnější reformní úsilí.

V případě podmínek **zahájení podnikání** v ČR (77. místo) je problémem zejména výrazná administrativní zátěž vysokého počtu procedur a dnů a také poměrně velké nároky na minimální kapitálový vklad. Poměrně nízké jsou (přímé) finanční náklady zahájení podnikání. Administrativní zátěž by měla být postupně snižována zjednodušením zápisu do obchodního rejstříku a zřízením centrálních registračních míst pro podnikatele s možností elektronických podání formulářů. Propojení informačního systému orgánů veřejné správy umožní pouze jednorázové poskytování informací ze strany podnikatelů. Výraznější systémové snížení administrativní náročnosti zahájení podnikání vyžaduje zejména omezení role soudů a notářského ověřování v procesu registrace podniku. Nejde tedy pouze o formální a technické zjednodušení prováděných procedur a tím urychlení registrace procesu, ale jeho přeměnu na výhradně administrativní proces.

Zahájení podnikání	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA
počet procedur	10	50,6	8	28,7	3 DK, SE, FI	5
počet dnů	40	54,5	28	31,5	5 DK	5
náklady	9,5	24,0	8,9	22,7	0 DK	0,5
kapitálový vklad	39	59,7	46	52,9	0 FR, IE, UK	0

V případě podmínek **udělování povolení** ve stavebnictví v ČR (87. místo) představuje výrazně nejhorší zátěž počet procedur v kombinaci s vysokou časovou náročností, naopak náklady povolovacího řízení patří k nejnižším. Vysoká administrativní zátěž však ve skutečnosti přípravu stavby značně prodražuje. Největším problémem je příprava podání žádosti o územní a stavební povolení s nutností získání souhlasu všech dotčených orgánů státní správy a majitelů rozvodných sítí. Částečnou úlevu přináší od roku 2006 nový správní řád, větší změny má ale přinést až nový stavební zákon, který by měl od roku 2007 ve větší míře umožnit sloučení územního a stavebního řízení, stanovit pevné lhůty pro všechny typy řízení a povolit realizaci širšího okruhu staveb pouze na ohlášení.

Udělování povolení	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA
počet procedur	31	95,9	16	36,7	7 DK	19
počet dnů	245	70,6	191	46,2	56 FI	70
náklady	16,1	2,0	81,5	26,0	16,1 CZ	16,9

Podmínky **regulace zaměstnanosti** v ČR (60. místo) patří v rámci EU v průměru k nejméně zatěžujícím. Velmi rozdílná je však pozice v případě rigidity regulace, která patří k nejlepším i v širším mezinárodním srovnání oproti nákladům zaměstnanosti. Rigidita regulace je nejsilnější při přijímání pracovníků, slabší v případě propouštění a nej-

menší v případě rigidity pracovní doby. Náklady zaměstnanosti jsou velmi vysoké v případě přijímání pracovníků, zejména v důsledku odvodů zaměstnavatelů na sociální a zdravotní zabezpečení, výrazně mírnější je zátěž nákladů propouštění. Přes silné výhrady zaměstnavatelů k nové podobě zákoníku práce z důvodu přetrvávající rigidity regulace ve prospěch ochrany zaměstnanců (zejména v případě omezení rozvázání pracovního poměru výpovědí danou z důvodů na straně zaměstnavatele) jsou jejím největším problémem spíše přetrvávající vysoké náklady přijímání, které navíc nejvýrazněji postihují poptávku po problémových skupinách na trhu práce. Demotivační systém sociálních dávek zároveň nepříznivě ovlivňuje nabídku práce, zejména u nízkopříjmových skupin.

Regulace zaměstnanosti	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA	
rigidita přijímání	33	40,5	36	46,0	11	BE, DK, HU, PL, AT	0
rigidita hodin	20	8,4	37	50,0	10	BE, DK, UK	0
rigidita propouštění	20	22,8	62	46,5	20	UK, CZ	10
náklady přijímání	37	97,4	27,2	75,2	0,7	DK	8
náklady propouštění	21,6	27,2	38,5	44,9	12,9	SK	0

Podmínky **registrace vlastnictví** v ČR (57. místo) jsou problematické zejména z hlediska časové náročnosti, zatímco počet procedur a náklady jsou spíše nízké. Časová náročnost je způsobena především dlouhými lhůtami zapisování vkladů do katastru nemovitostí (zvláště v Praze). Problém představuje také skutečnost, že samotný zápis v katastru neposkytuje nevyvratitelnou jistotu důkazu o existenci vlastnictví, a to i přes množství podkladů vyžadovaných k podání návrhu na vklad. Získání takové jistoty proto mnohdy vyžaduje soukromá šetření historie nemovitosti a dodatečné smluvní pojistky jejího převodu a tím i vyšší náklady. Nepochybně by další zlepšení technického a personálního vybavení katastrálních úřadů (i s podporou vyšších správních poplatků) mohlo přispět ke snížení časové náročnosti zapisování vkladů. Otázkou je prostor pro zjednodušení požadovaných podkladů a tím i snížení lhůt pro povolení vkladu při problému přetrvávajících důsledků nízké úrovně registrace vlastnictví před rokem 1989 a zčásti i na počátku 90. let.

Registrace vlastnictví	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA	
počet procedur	4	15,7	5	31,5	1	SE	4
počet dnů	123	83,5	72	44,5	2	NL	12
náklady	3	27,6	4,8	40,6	0,1	SK	0,5

V případě podmínek **získávání úvěru** v ČR (13. místo) je pozice poměrně příznivá jak v rozsahu a kvalitě úvěrových informací, tak v intenzitě ochrany věřitelů. V uvedených oblastech došlo k výrazným zlepšením oproti situaci v 90. letech. Díky kvalitní právní úpravě patří zástavní právo k nejjistějším způsobům zajištění pohledávky. Kvalita úvěrových informací je vysoká a míra pokrytí populace i rozsah informací se postupně zvyšují. Jejich vypovídací hodnotu posílilo i nově zavedené propojení bankovního a nebankovního registru.

Získávání úvěru	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA	
práva věřitelů	6	20,2	6	31,0	10	UK	7
úvěrové informace	5	11,0	5	18,9	6	AT, DE, ES, IT, LT, UK	6
soukromý registr	37,9	18,3	32,6	21,1	100	IE,SE	100

V oblasti **ochrany investorů** v ČR (58. místo) je situace značně nevyrovnaná. Nejhuře je hodnocena otevřenost a průhlednost transakcí, naopak velmi dobře zajištění odpovědnosti manažerů za vlastní jednání a nejlépe možnost žaloby akcionářů proti členům

statutárního orgánu. Význam a faktický dopad příznivé úrovně odpovědnosti a žalovatelnosti za zneužití svěřených zdrojů pro soukromý prospěch však výrazně snižuje samotná nízká úroveň otevřenosti informací o prováděných transakcích. Problémem je skutečnost, že formální úprava ochrany práv investorů sice existuje, avšak v řadě případů není na standardní úrovni (např. z napodobovaných výchozích, zejména německých a rakouských právních úprav jsou neúplně a nekoncepčně převzata ustanovení o ovládacích smlouvách, o zprávách o propojených osobách, o fúzích, o rozdělení společností, o převodech jmění, o právu výkupu účastnických cenných papírů atd.). Vymahatelnost a účinnost ochrany investorů je oslabena nepřehledností v důsledku častých novelizací a beztrestného nedodržování informačních povinností, neefektivnosti procesních nástrojů daných minoritním investorům, jakož i neexistence účinných nástrojů proti zneužívání hospodářské moci majoritními vlastníky.

Ochrana investorů	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA
index otevřenosti	2	82,6	5	44,8	10 UK, FR	7
index odpovědnosti	5	29,8	5	41,1	8 SI	9
index žalovatelnosti	8	7,6	6	31,5	9 IE	9

V případě podmínek **plateb daní** v ČR (70. místo) představuje výrazně nejhorší zátěž časová náročnost, naopak počet daňových procedur je poměrně nízký a daňová zátěž patří v rámci EU spíše k mírnějším. Největší reformní výzvu proto představuje především zjednodušení a zpřehlednění daňové soustavy a zlepšení kvality práce správců daně. V cílové podobě by daňová správa měla minimálně zatěžovat poplatníka a zvýšit komfort plnění jeho daňových povinností. Klíčovou otázkou však zůstává postup zjednodušení samotné daňové soustavy, která by výrazně snížila nároky na plnění stanovených povinností. V případě daňové zátěže je spíše namísto otázka adekvátnosti kvality veřejných služeb, které jsou za vybrané daně poskytovány (k nim patří rovněž samotná kvalita podmínek podnikání), tj. otázka efektivnosti veřejných výdajů, resp. rozsahu přerozdělování považovaného v dané společnosti za žádoucí či přijatelný.

Platba daní	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA
počet procedur	14	15,0	21	27,1	5 SE	9
časová náročnost	930	93,7	260	42,6	56 ES	325
daňová zátěž	40,1	37,2	48,6	60,1	38,7 LV	21,5

Podmínky **zahraničního obchodu** v ČR (24. místo) jsou příznivější v případě vývozu, kde je hůře hodnocena pouze časová náročnost, zatímco počet dokumentů a podpisů patří k nejnižším i v širším mezinárodním srovnání. Administrativní náročnost dovozu je větší, byť nikoli dramaticky. Nejhorší je opět časová náročnost následovaná počtem dokumentů a podpisů. Do značné míry jsou podmínky zahraničního obchodu ovlivněny harmonizací s právem ES. Rozdíly oproti ostatním členským zemím jsou proto způsobeny spíše mimoprávními skutečnostmi, zejména kvalitou a rychlostí státní správy a rovněž dostupností asistenčních služeb.

Podmínky obchodu	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA
počet dokumentů - vývoz	5	4,8	6	18,7	3 DK	6
počet podpisů	3	7,5	4	15,9	1 DE, SE	5
počet dnů	20	25,5	15	16,2	5 DK	9
počet dokumentů - dovoz	8	21,4	7	20,3	3 DK, FI, SE	5
počet podpisů	4	13,6	5	15,9	1 DE, DK, FI, NL, SE	4
počet dnů	22	22,7	17	15,6	5 DK	9

Podmínky **vynutitelnosti smluv** v ČR (21. místo) patří k příznivěji hodnoceným ukazatelům. Nejlepší je situace v nákladech vymáhání dluhu, poměrně nízký je i počet souvisejících procedur, horší je dosud časová náročnost. Alternativu pomalého a mnohdy i méně kvalitního soudního projednávání představuje ve stále větší míře rozhodčí řízení před nezávislým rozhodcem nebo stálým rozhodčím soudem. Dříve velmi problematický výkon pravomocného rozhodnutí se výrazně zlepšil zavedením nové zákonné úpravy, která umožnila činnost soukromých soudních exekutorů motivovaných k co nejvyšší návratnosti dlužné částky pro věřitele.

Vynutitelnost smluv	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA
počet procedur	21	18,4	22	23,5	14 GR,UK	17
počet dnů	290	31,8	338	32,0	48 NL	250
náklady	9,1	11,6	11,8	21,5	5,3 DK	7,5

Podmínky **ukončení podnikání** v ČR (121. místo) jsou v souhrnu nejhorší ze všech sledovaných ukazatelů podmínek podnikání. Konkursní řízení je poměrně nákladné, vykazuje velmi nízkou míru návratnosti a především je neúměrně dlouhé. Související právní úprava je komplikovaná a prochází častými změnami. Pomalá práce soudů v kombinaci s obstrukcemi účastníků vedou ke značným průtahům a tím ke znehodnocení vymáhaných zdrojů. Za příznivou charakteristiku je možno považovat to, že reformní úsilí směřuje ke komplexní rekonstrukci úpadkového práva s důrazem na posílení úlohy věřitelů, umožňuje urychlení konkursního řízení stanovením závazných lhůt pro jednotlivé úkony a zavádí alternativy k řešení úpadku prostřednictvím konkursu s cílem zachování životaschopného podniku.

Ukončení podnikání	CZ	perc.	EU-22	perc.	Nejlepší výsledek v EU	USA
počet let	9,2	97,9	2,1	25,6	0,4 IE	2
náklady	14	46,1	11	32,2	1 NL	7
míra návratnosti	17,9	65,7	61,2	18,5	89,1 FI	76,2

S využitím podrobnější struktury je možno seřadit sestupně všechny dílčí složky podmínek podnikání podle pozice České republiky v širším mezinárodním srovnání (viz tabulka 64), kde je vyjádřen rovněž rozdíl této pozice oproti průměru EU. Z přehledu je zřejmé, že se i v rámci jednotlivých ukazatelů objevují značné rozdíly v úrovni regulační kvality. Uvedené rozdíly také ukazují na často nesystémový charakter dílčích regulačních podmínek.

Nejhorší výsledky vykazuje ČR v podmínkách ukončení podnikání (především jeho časové náročnosti a s tím úzce související také nízké míry návratnosti), dále v podmínkách udělování povolení (především v počtu procedur a navazující časové náročnosti), zahájení podnikání (ve většině ukazatelů) a platby daní (v případě časové náročnosti). Tyto nepříznivé charakteristiky ovlivňují zejména vznik podnikatelských aktivit a na druhé straně uvolnění stávajících zdrojů pro nové a tedy efektivnější využití, efektivnost daňového výběru (a tím i výši daňových výnosů) a dodatečné náklady z důvodu prodlev povolovacích řízení, resp. snahy je urychlit nelegálními praktikami. Na úrovni dílčích složek ukazatelů podmínek podnikání je za nepříznivou považována rovněž úroveň informační otevřenosti v rámci ochrany investorů, časová náročnost registrace vlastnictví a náklady přijímání pracovníků. Tyto charakteristiky se projevují ve větší možnosti zneužití svěřených prostředků pro osobní prospěch, zpomalení převodu vlastnictví a tím zvyšování transakčních nákladů pro zúčastněné subjekty a nižší míře zaměstnanosti, zejména nízkopříjmových a problémových skupin pracovníků.

Naopak relativně nejpříznivější je pozice ČR v podmínkách získávání úvěru, vynutitelnosti smluv a administrativní zátěže zahraničního obchodu (zejména vývozu). Tyto charakteristiky pozitivně ovlivňují dostupnost vnějších finančních zdrojů pro podnikání a riziko jejich splácení pro věřitele a dále pronikání domácí produkce na zahraniční trhy a rozvoj zahraniční konkurence domácích výrobců.

Tabulka 64: Pořadí složek ukazatelů podmínek podnikání (v %)

Ukazatel	Složka	Česká rep.	EU-22	rozdíl	
2	Podmínky udělování povolení	náklady	2,0	26,0	-24,0
8	Podmínky vývozu	počet dokumentů	4,8	18,7	-13,9
8	Podmínky vývozu	počet podpisů	7,5	15,9	-8,4
6	Podmínky ochrany investorů	index žalovatelnosti	7,6	31,5	-23,9
3	Podmínky regulace zaměstnanosti	rigidita hodin	8,4	50,0	-41,6
5	Podmínky získávání úvěru	úvěrové informace	11,0	18,9	-7,9
9	Podmínky vynutitelnosti smluv	náklady	11,6	21,5	-9,9
8	Podmínky dovozu	počet podpisů	13,6	15,9	-2,3
7	Podmínky platby daní	počet procedur	15,0	27,1	-12,1
4	Podmínky registrace vlastnictví	počet procedur	15,7	31,5	-15,8
5	Podmínky získávání úvěru	soukromý registr	18,3	24,6	-6,3
9	Podmínky vynutitelnosti smluv	počet procedur	18,4	23,5	-5,1
5	Podmínky získávání úvěru	práva věřitelů	20,2	31,0	-10,8
8	Podmínky dovozu	počet dokumentů	21,4	20,3	1,1
8	Podmínky dovozu	počet dnů	22,7	15,6	7,1
3	Podmínky regulace zaměstnanosti	rigidita propouštění	22,8	46,5	-23,7
1	Podmínky zahájení podnikání	náklady	24,0	22,7	1,3
8	Podmínky vývozu	počet dnů	25,5	16,2	9,3
3	Podmínky regulace zaměstnanosti	náklady propouštění	27,2	44,9	-17,7
4	Podmínky registrace vlastnictví	náklady	27,6	40,6	-13,0
6	Podmínky ochrany investorů	index odpovědnosti	29,8	41,1	-11,3
9	Podmínky vynutitelnosti smluv	počet dnů	31,8	32,0	-0,2
7	Podmínky platby daní	daňová zátěž	37,2	60,1	-22,9
3	Podmínky regulace zaměstnanosti	rigidita přijímání	40,5	46,0	-5,5
10	Podmínky ukončení podnikání	náklady	46,1	32,2	13,9
1	Podmínky zahájení podnikání	počet procedur	50,6	28,7	21,9
1	Podmínky zahájení podnikání	počet dnů	54,5	31,5	23,0
1	Podmínky zahájení podnikání	kapitálový vklad	59,7	52,9	6,8
10	Podmínky ukončení podnikání	míra návratnosti	65,7	18,5	47,2
2	Podmínky udělování povolení	počet dnů	70,6	46,2	24,4
6	Podmínky ochrany investorů	index otevřenosti	82,6	44,8	37,8
4	Podmínky registrace vlastnictví	počet dnů	83,5	44,5	39,0
7	Podmínky platby daní	časová náročnost	93,7	42,6	51,1
2	Podmínky udělování povolení	počet procedur	95,9	36,7	59,2
3	Podmínky regulace zaměstnanosti	náklady přijímání	97,4	75,2	22,2
10	Podmínky ukončení podnikání	počet let	97,9	25,6	72,3

Poznámka: Percentily vyjadřují, kolik procent zemí z celkového souboru dosahuje lepšího výsledku. V případě EU-22 jde o nevážené průměry. Pramen: WB (2005), vlastní propočty.

Z hledisku typu podmínek podnikání je v ČR nejhůře hodnocena ve většině případů zejména časová náročnost stanovených regulačních procedur (spíše než nákladová zátěž). Její snížení by tedy přineslo výrazné zlepšení celkové úrovně regulace a také společně s poklesem počtu procedur oslabilo motivace a příležitosti korupčního jednání, s jehož vysokou úrovní se Česká republika dlouhodobě potýká.¹⁶

¹⁶ Při hodnocení náročnosti podmínek podnikání v širším mezinárodním srovnání je v ČR více než dvakrát horší časová zátěž vyjádřená průměrným pořadím (48,3) oproti zátěži počtu procedur (20,2).

15. Závěr

K úsilí o zlepšení podmínek podnikání se přihlásila česká vláda v Národním Lisabonském programu pro období 2005-2008 (viz Vláda ČR, 2005). Výraznější pozornost je však této oblasti věnována až v poslední době, nepochybně i díky jejímu začlenění do dlouhodobé strategie hospodářského růstu vypracované Jahnovým týmem (viz Vláda ČR, 2005a). Výsledky reformního úsilí však zatím zůstávají omezené, resp. nezahrnují širší a hlubší změny systémového charakteru, což je obecně dlouhodobá charakteristika české hospodářské politiky. Namísto zásadnějších zlepšení kvality regulace podnikání mediální prostor zaujímají spíše diskuse o poklesu daní, jejichž zatížení přitom v České republice patří k nejnižším v rámci EU (naopak nadprůměrně vysoké odvody na sociální zabezpečení zůstávají beze změny).

Čeští podnikatelé v průzkumech (organizovaných např. Hospodářskou komorou ČR nebo sdružením Střední podnikatelský stav) nejhůře hodnotí nekvalitní výkon státní moci, v první řadě výkonné a soudní, a jeho následný dopad na podnikatelské prostředí. Výkon státní správy, zejména v oblasti správy daní, ale i v oblastech správního dozoru a rozhodování, je trvalým terčem kritiky. Druhou trvalou stížností je obtížná vymahatelnost oprávněných nároků podnikatelů právní cestou, daná především pomalostí soudů. Jak v případech úřadů, tak i soudů trápí podnikatele obtížná předvídatelnost výsledných rozhodnutí a jejich rozdílnost i mezi jednotlivými kraji ČR. Zejména malí a střední podnikatelé si připadají politickou reprezentací i státní správou opomíjeni a tím fakticky diskriminováni ve srovnání s velkými investory a zaměstnavateli. Výraznější zlepšení českého podnikatelského prostředí tedy vyžaduje především účinné reformy státní správy a soudnictví.

Na druhé straně podnikatelé o poznání lépe než v 90. letech hodnotí dostupnost úvěrů a informací nutných pro podnikání, práci státních (EGAP, CzechTrade, CzechInvest) i nestátních (profesní komory, svazy) organizací poskytujících asistenční služby. Pozitivně je hodnocena snaha exekutivy o větší využití informačních a komunikačních technologií v kontaktech se státní a veřejnou správou, stejně jako zahájená standardizace běžných úředních postupů (formuláře, pevné lhůty atd.).

Do obsahu i formálně právní kvality zákonů regulujících podnikání v ČR se stále ještě negativně promítá transformace od totalitního státu dirigisticky řídicího ekonomiku k moderní liberální demokracii regulující tržní hospodářství. Velké právní kodexy (občanský zákoník, zákoník práce, trestní zákon) zatím prošly desítkami novel, nikoli však zásadní modernizační rekonstrukcí. Judikatura a interpretační praxe nejsou ještě v řadě případů ustáleny. Tzv. legislativní smršť, nutná na přelomu století k harmonizaci domácího právního řádu s právem ES, reformní procesy nesporně urychlila, přinejmenším dočasně však snížila přehlednost a stabilitu právního prostředí.

Některá podnikateli kritizovaná ustanovení zákonů (daňových, pracovně právních atd.) jsou navíc přirozeným důsledkem rozložení politických sil v zemi a tedy skutečnosti, že od roku 1998 v České republice vládne levý střed. Levicová vláda na jedné straně daleko lépe spolupracuje s odbory než s podnikatelskými svazy. Na straně druhé však musí odpovídajícím způsobem reagovat na vlivy zapojení ekonomiky ČR do jednotného trhu EU a širěji do procesů globalizace, v jejichž důsledku se zvyšuje konkurenční tlak na podnikatelské subjekty na domácím i zahraničním trhu.

Jako výchozí krok při zlepšování podmínek podnikání lze ocenit úsilí vlády o zavedení systémového hodnocení dopadu regulace v České republice, které zahrnuje soustavu metod směřujících k systematickému hodnocení negativních a pozitivních dopadů navrhované či existující regulace. Metoda pro hodnocení dopadu regulace na podnikatelské prostředí byla v ČR schválena v dubnu 2005. Pilotní fáze zavádění hodnocení dopadu do procesu přípravy regulace probíhá v letech 2005–2006. Od roku 2007 bude zavedena povinnost provádět hodnocení dopadu u všech návrhů zákonů připravovaných ministerstvy a ostatními orgány ústřední státní správy. V budoucnu bude tato povinnost rozšířena i na podzákonné normy a materiály nelegislativní povahy. V průběhu roku 2006 bude předložena vládě analýza administrativní zátěže podnikatelů podle metodiky založené na nizozemském standardním nákladovém modelu (*standard cost model*). Na základě této analýzy bude zpracován návrh na změny příslušných právních předpisů, které povedou ke snížení administrativní zátěže. Následně, do konce roku 2006, bude předložen návrh legislativních změn vedoucích v důsledku ke snížení administrativní zátěže minimálně o 20 % (viz Vláda ČR, 2005, s. 15).

Zlepšení kvality podmínek podnikání je nezbytnou systémovou podmínkou poklesu korupčnosti prostředí i rozsahu šedé ekonomiky (a tím i zvýšení daňových výnosů). Umožňuje také efektivnější využití dostupných soukromých i veřejných zdrojů, výrazně usnadňuje rozvoj podnikatelských a inovačních aktivit, zejména v případě malých a středních firem a zvyšuje zaměstnanost. Všechny uvedené oblasti jsou v České republice podporovány řadou specifických programů s nemalými finančními zdroji. Jejich účinnost by však nepochybně byla výrazně zvýšena v první řadě zlepšením samotné kvality podmínek podnikání. Příklad pobaltských zemí ukazuje, že i ekonomicky méně rozvinuté a dědictvím socialistické minulosti zatížené nové členské země EU jsou schopny v relativně krátkém období dosáhnout v této oblasti výrazných úspěchů. Žádoucí je zaměřit se nejprve na oblasti, kde lze potřebné změny provést relativně rychle a s nižšími náklady, souběžně přitom připravit hlubší a časově náročnější systémové změny zahrnující komplexní právní úpravy. Nejúčinnější cestou ke snížení časové náročnosti a (nepřímých) nákladů v procedurách souvisejících s podnikáním je minimalizace účasti soudů, a to na případy sporů neřešitelných soukromými ujednáními.

V dalším výzkumu by vedle průběžné aktualizace výsledků podle dostupných nových dat byla nepochybně zajímavá identifikace příčin mnohdy výrazných rozdílů mezi ukazateli podmínek podnikání i jejich složkami na národní úrovni, resp. důvodů jejich přetrvávání v čase, a specificky v případě nových členských zemí odlišení kvality podmínek podnikání podle zdrojů a doby vzniku souvisejících právních norem (socialistické dědictví s různou mírou dobových přizpůsobení, zcela nové normy vzniklé v různých fázích transformace vlivem specifických zájmových skupin, úrovně odbornosti předkladatelů a schvalovatelů nebo zahraničních vzorů). Analýza by umožnila identifikovat specifika i obecnější trendy institucionálních reforem v České republice a nejproblémovější oblasti jejich prosazení. Výzkum by měl rovněž hodnotit rozdíly v závažnosti dopadů nízké kvality jednotlivých složek regulace na podnikatelské aktivity (vedle pouhého stanovení pozice země v daném ukazateli v širším mezinárodním srovnání), nejlépe na základě (pravidelně opakovaných) reprezentativních šetření názorů samotných podnikatelů.

Literatura

- Businessinfo:** Portál pro podnikání a export, www.businessinfo.cz.
- ČUZK:** Portál Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního, www.cuzk.cz.
- Dědič, J., Čech, P.:** *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*. Praha, Bova Polygon 2004.
- Djankov, S., Glaeser, E., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A.:** The New Comparative Economics. *Journal of Comparative Economics*, 2003, 31 (4), s. 595-620.
- Heritage Foundation:** Index of Economic Freedom 2005. Washington, Heritage Foundation 2005.
- Chládek, P. :** *Stavební povolení*. Brno, ERA 2001.
- Janků, M. a kol.:** *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. Praha, C.H.Beck 2004.
- Kadeřábková, A. a kol.:** *Ročenka konkurenceschopnosti české ekonomiky*. Praha, Linde 2006.
- Kubínková, M. a kol.:** *Zákoník práce a další aktuální pracovně právní předpisy (úplné znění s výkladem)*. Praha, Sondy 2004.
- MF ČR:** Portál Ministerstva financí ČR, www.mfcr.cz (přehled a informace o smlouvách o ochraně investic).
- Nesnídal, J.:** *Rukověť podnikatele*. Český Těšín, Poradce 2004.
- Jak se vyvíjí podnikatelské prostředí? *Úspěšná firma*, 2005, č. IV.
- Janatka, F. a kol.:** *Obchod v rámci EU a obchodní operace mimo členské země EU*. Praha, ASPI 2004.
- Pohl, T.:** *Abeceda obchodního práva pro podnikatele*. Praha, ASPI 2002.
- Pravec, J., Vašek, P.:** Spor o zákoník práce nekončí. *Hospodářské noviny – Rok 2006* (příloha). 21. 12. 2006, s. 5.
- Sbírka zákonů ČR. Ostrava, Sagit (průběžně aktualizováno).
- TI:** Corruption Perception Index. Berlin, Transparency International 2005.
- UNDP:** Human Development Index. New York, United Nations Development Programme 2005.
- Vláda ČR:** Národní Lisabonský program 2005-2008 (Národní program reforem ČR). Praha, Vláda České republiky 2005.
- Vláda ČR:** Strategie hospodářského růstu. Praha, Vláda České republiky 2005a.
- Winterová, A. a kol.:** *Civilní právo procesní*. Praha, Linde 2002.
- World Bank:** Doing Business in 2004, 2005, 2006. Washington, World Bank 2003, 2004, 2005, www.doingbusiness.org.
- Zlepšuje se české podnikatelské prostředí? *Úspěšná firma*, 2005, č. I,
- Žák, M., Vymětal, P.:** Instituce a výkonnost. *Politická ekonomie*, 2005, č. 4, s. 545-566.
- Odborná periodika:** Ekonom, Podnikatel, Podnikatelské lobby, Právní rozhledy, Právní zpravodaj, Soudní rozhledy, Úspěšná firma.

Obsah:

1. Úvod	2
2. Teoreticko-metodologická východiska hodnocení kvality regulace	3
3. Podmínky zahájení podnikání	6
3.1 Výchozí srovnání podmínek zahájení podnikání	6
3.2 Počet procedur a dní před zahájením podnikání	7
3.3 Náklady na zahájení podnikání a minimální kapitálový vklad	10
3.4 Souhrnné hodnocení podmínek zahájení podnikání	11
4. Podmínky udělování povolení (ve stavebnictví)	13
4.1 Výchozí srovnání podmínek udělování povolení	13
4.2 Administrativní a finanční náročnost povolovacího řízení	14
4.3 Souhrnné hodnocení podmínek povolovacího řízení	16
5. Podmínky regulace zaměstnanosti	18
5.1 Výchozí srovnání podmínek regulace zaměstnanosti	19
5.2 Rigidita zaměstnanosti	20
5.3 Náklady přijímání a propouštění pracovníků	22
5.4 Souhrnné hodnocení podmínek regulace zaměstnanosti	24
6. Podmínky registrace vlastnictví	27
6.1 Výchozí srovnání podmínek registrace vlastnictví	27
6.2 Počet procedur při registraci vlastnictví	28
6.3 Náklady a lhůty registrace vlastnictví	30
6.4 Souhrnné hodnocení podmínek registrace vlastnictví	31
7. Podmínky získávání úvěru	33
7.1 Výchozí srovnání podmínek získávání úvěru	33
7.2 Práva věřitelů a dlužníků	34
7.3 Dostupnost úvěrových informací	35
7.4 Souhrnné hodnocení podmínek získávání úvěru	37
8. Podmínky ochrany investorů	39
8.1 Výchozí srovnání podmínek ochrany investorů	39
8.2 Indexy ochrany investorů	41
8.3 Souhrnné hodnocení podmínek ochrany investorů	44
9. Podmínky platby daní	46
9.1 Výchozí srovnání podmínek platby daní	46
9.2 Počet daňových procedur a jejich časová náročnost	48
9.3 Daňová zátěž	49
9.4 Souhrnné hodnocení podmínek platby daní	50
10. Podmínky zahraničního obchodu	52
10.1 Výchozí srovnání podmínek zahraničního obchodu	52
10.2 Dokumentace obchodu	53
10.3 Počet podpisů a dnů	54
10.4 Souhrnné hodnocení podmínek obchodu	55
11. Podmínky vynutitelnosti smluv	57
11.1 Výchozí srovnání podmínek vynutitelnosti smluv	57
11.2 Administrativní a finanční náročnost vynutitelnosti smluv	58
11.3 Souhrnné srovnání podmínek vynutitelnosti smluv	60
12. Podmínky ukončení podnikání	62
12.1 Výchozí srovnání podmínek ukončení podnikání	62
12.2 Náročnost a míra návratnosti ukončení podnikání	63
12.3 Souhrnné hodnocení podmínek ukončení podnikání	66

13. Faktory a význam kvality regulace.....	68
14. Souhrnné hodnocení podmínek podnikání	72
15. Závěr.....	77
Literatura	79

Doing Business in the Czech Republic in International Comparison 2005

Abstract:

The paper presents results of World Bank survey in 2005 undertaken within the project *Doing Business*, with special regard to the Czech Republic position both within the EU and in a broader international comparison. Doing business conditions are assessed particularly according to the regulation burden and its impacts on entrepreneurship. The structure follows ten indicators of doing business conditions included in the survey in 2005: starting and closing a business, dealing with licenses, hiring and firing workers, registering property, getting credit, protecting investors, paying taxes, trading across borders, enforcing contracts. Each chapter includes starting comparison of doing business conditions covered by the indicator. Another part assesses, in a more detailed way, the individual components of an indicator, including explanation of the specific features of the Czech Republic legislation, and already undertaken, recommended or prepared changes directed to improvement of most critical points. Summary comparison of doing business conditions in all the indicators includes the final position of EU members, quantification of interrelations between partial components, and a more detailed specification of country positions. The last part presents the survey of EU members in the ten key doing business indicators, and for the Czech Republic also their partial components ranked according to their quality level. Moreover, there are presented the relations between regulation quality and other economic and institutional indicators: tax burden, economic freedom and corruption levels.

Key words: doing business conditions, regulation quality, international comparison

JEL Classification: O12, O17, O50, P48

Dosud vyšlo:

WP CES VŠEM 1/2005. Vintrová, R.: Co neodhaluje HDP při analýze ekonomického růstu a reálné konvergence.

WP CES VŠEM 2/2005. Spěváček, V.: Ekonomický růst České republiky ve světle ukazatelů reálného důchodu.

WP CES VŠEM 3/2005. Vymětal, P., Žák, M.: Vývoj institucí a ekonomická výkonnost.

WP CES VŠEM 4/2005. Müller K.: Institucionální kontext inovačně založené ekonomiky.

WP CES VŠEM 5/2005. Hájek, M.: Ekonomický růst a souhrnná produktivita faktorů v České republice v letech 1992-2004.

WP CES VŠEM 6/2005. Hrach, K., Mihola, J.: Souhrnné ukazatele – poznámky k jejich určování.

WP CES VŠEM 7/2005. Kadeřábková, A.: Kvalitativní náročnost české ekonomiky.

WP CES VŠEM 8/2005. Kadeřábková, A. a kol.: Metodologické hodnocení národní konkurenceschopnosti.

WP CES VŠEM 9/2005. Basl, J., Pour, J.: Informační společnost a ICT.

WP CES VŠEM 10/2005. Müller, K.: Institutional Analysis of Innovation Systems: an attempt at interdisciplinary approach.

WP CES VŠEM 11/2005. Spěváček, V., Vintrová, R., Hájek, M., Žďárek, V.: Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 1996-2004.

WP CES VŠEM 12/2005. Kadeřábková, A., Müller, K.: Národní inovační systémy – výzkumné a vývojové zdroje, infrastrukturní předpoklady.

WP CES VŠEM 13/2005. Žák, M.: Kvalita správy: hodnocení a měření.

WP CES VŠEM 14/2005. Kavalíř, V.: Hodnocení corporate governance v České republice.

Centrum ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu

www.cesvsem.cz

Centrum ekonomických studií VŠEM je výzkumné pracoviště Vysoké školy ekonomie a managementu a působí v rámci Grantového fondu VŠEM. Výzkum je zaměřen zejména na analýzu faktorů konkurenceschopnosti české ekonomiky v mezinárodním srovnání a na identifikaci souvisejících hospodářsko politických implikací pro podporu ekonomického dohánění a přechodu na znalostně založenou ekonomiku. Realizace výzkumných aktivit probíhá od roku 2005 v rámci dvou dlouhodobých výzkumných projektů (Růstová výkonnost a kvalitativní konkurenceschopnost české ekonomiky, GA402/05/2210; Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky, MŠMT 1M0524). Tematicky je výzkum zaměřen na čtyři dílčí komponenty: (1) Růstová výkonnost a stabilita, (2) Institucionální kvalita, (3) Konkurenční výhoda a inovační výkonnost, (4) Kvalita lidských zdrojů (realizovaná Národní observatoří zaměstnanosti a vzdělávání).

Working Paper CES VŠEM**Redakční rada:**

Doc. Ing. Anna Kadeřábková, Ph.D.

Doc. Ing. Karel Müller, CSc

Prof. Ing. Vojtěch Spěváček, DrSc.

Prof. Ing. Milan Žák, CSc.

Odpovědná redaktorka:

Ing. Marta Ondráčková

Redaktorka textu:

Ing. Hana Rosická

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

I.P.Pavlova 3
120 00 Praha 2
tel +420 841 133 166
bulletin@vsem.cz
www.cesvsem.cz